

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Kristina Paužuolytė

Edukologijos magistrantūros studentė

**SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMAS
PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas (ė)
doc. dr. Audronė Prakurotienė

Šiauliai, 2008

Darbas originalus.....Kristina Paužuolytė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	4
TERMINŲ ŽODYNĖLIS.....	5
ĮVADAS.....	7
1. SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMO PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE PEDAGOGINIAI PSICHOLOGINIAI TEORIJOS PAGRINDAI.....	11
1.1. Specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo teisinis pagrindas.....	11
1.2. Specialiųjų poreikių vaikų/jaunuolių samprata.....	13
1.3. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių pirminis profesinis rengimas, jo ypatumai, kaitos bruožai.....	17
1.3.1. Specialiųjų poreikių mokinių profesinio rengimo efektyvinimo būdai.....	20
1.4. Specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas profesinio rengimo centruose.....	22
1.4.1. Specialistų pagalbos organizavimas specialiųjų poreikių mokiniams.....	23
1.4.2. Pedagogų pasirengimas ugdyti moksleivius, turinčius specialiųjų ugdymo(si) poreikių.....	25
1.4.3. Specialistų veiklos koordinavimas ir bendravimo reikšmė organizuojant specialiąją pedagoginę pagalbą.....	27
2. SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMO PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE TYRIMAS.....	30
2.1. Tyrimo bazė, imtis, metodika.....	30
2.2. Tiriamųjų demografinė charakteristika.....	31
2.3. Profesinio rengimo centrų pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų, dirbančių su specialiųjų poreikių mokiniais, apklausos duomenų analizė.....	32
2.4. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių, besimokančių profesinio rengimo centruose, apklausos duomenų analizė.....	50
IŠVADOS.....	62
REKOMENDACIJOS.....	64
LITERATŪRA.....	65
PRIEDAI.....	72

SANTRAUKA

SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMAS PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE

Magistro darbas

Specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių profesinis rengimas kelia daug teorinio ir praktinio pobūdžio klausimų. Magistro darbe nagrinėjama specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo profesinio rengimo centruose problema. Gerinat SUP mokinių profesinio ugdymo kokybę svarbu suvokti, jog specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas jau pats savaime yra svarbus reiškinys, nes padeda atskleisti šių mokinių ugdymo(si) ypatumus, specialistų pagalbos poreikį bei neįgaliųjų profesinio rengimo sistemos struktūrą.

Tyrimo objektas. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas profesinio rengimo centruose.

Tyrimo dalykas. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo organizavimas derinat skirtingų dalyvių (mokinių, pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų) poreikius ir veiklos galimybes.

Tyrimo tikslas. Atskleisti specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo ypatumus profesinio rengimo centruose ir šios pagalbos tobulėjimo galimybes.

Tyrimo metu buvo taikyta kiekybinė ir kokybinė metodologija. Anketinėje apklausoje dalyvavo 214 respondentų: 91 ugdymo proceso dalyvis (pedagogai, specialistai ir administracijos atstovai) bei 123 specialiųjų poreikių mokiniai. Mokytojams ir specialistams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 34 klausimai (iš kurių 8 atviro tipo, 23 pusiau uždaro ir 3 uždaro tipo). Mokiniam anketa buvo sudaryta iš 23 klausimų: 3 atviri, 13 pusiau uždaru, 7 uždari.

Apibendrinus tyrimo rezultatus formuluojama išvada, jog profesinio rengimo centruose specialioji pedagoginė pagalba tik pradedama teikti, o specialistai dėl jų trūkumo ir per didelio SUP mokinių skaičiaus dažniau atlieka konsultanto nei ugdytojo vaidmenį. Nustatyta, jog profesinio rengimo centruose teikiama specialioji pedagoginė pagalba nepakankamai efektyvi, dalyko ir profesijos mokytojams trūksta kompetencijos reikalingos darbui su SUP mokiniais. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad specialistų skaičiaus didinimas, mokymo priemonių rengimas, ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, įstatyminės bazės korekcija, pasak pedagogų, būtinos sąlygos, kad specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas profesinio rengimo centruose būtų efektyvesnis.

SUMMARY

THE ORGANISATION OF SPECIAL EDUCATION ASSISTANCE IN THE VOCATIONAL TRAINING CENTRES

Many theoretical and practical issues arise regarding the vocational training of pupils with special education demands. The problem of organising special education assistance in the vocational centres has been analysed in this Master work. It is important to recognise the significance of organising the special education assistance in the process of improving the quality of vocational training of the pupils with special education demands, because it helps to reveal the peculiarities of pupils' special requirements, the demand for the assistance and the structure of the system of vocational training of the disabled.

The object of the research. The special education assistance rendered in the vocational training centres.

The subject of the research. The organisation of the special education assistance by combining the requirements and activity possibilities of different participants (pupils, educators, specialists and administration agents).

The aim of the research. To reveal the peculiarities of special education assistance in the vocational training centres and to present the possibilities of improving the assistance.

Quantitative and qualitative methods of the research have been applied in this paper. 214 respondents participated in the questionnaire: 91 educational process participant (educators, specialists and administration agents) and 123 pupils with special education demands. The questionnaire of 34 questions (including 8 open questions, 23 half closed and 3 closed type questions) has been given to the educators and specialists. The questionnaire for pupils consisted of 23 questions: 3 open, 13 half closed and 7 of them were of closed type.

After summing up the results of the research the conclusion has been drawn that special education assistance has only been introduced in the vocational training centres, and because of the great number of pupils with special education demands and the lack of specialists, the latter usually are more engaged in the role of consultants rather than educators. Insufficient special education assistance has been identified in the vocational training centres; the lack of competence required for work with pupils with special education demands has been determined in subject and profession teaching. The results of the research have revealed that the increase of the number of specialists, the preparation of the means of education, the co-operation between the participants of education process and the correction of laws, according to the educators, are the essential conditions for the efficiency of organisation of special education assistance in the vocational training centres.

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

- 1. Specialusis ugdymas** - specialiųjų poreikių asmenų mokymas, lavinimas bei vertybinių nuostatų formavimas, pripažįstant šių asmenų gebėjimus ir galias.
- 2. Specialieji ugdymosi poreikiai** - pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių.
- 3. Specialiųjų poreikių asmenys** - vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime.
- 4. Specialusis pedagogas** - specialistas, turintis aukštąjį išsilavinimą ir pedagogo psichologo kvalifikaciją darbui su specialiųjų poreikių asmenimis.
- 5. Specialioji pedagoginė pagalba** - pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių asmenų ugdymą.
- 6. Sutrikimas** - patologijos sukeltas žmogaus organo ar jo funkcijos nuokrypis nuo diagnostinės statistinės normos.
- 7. Visiška integracija** - specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje klasėje, grupėje.
- 8. Dalinė integracija** - specialiųjų poreikių asmenų ugdymo derinimas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje ir specialiojoje klasėse, grupėse; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo įstaigos specialiojoje klasėje, grupėje; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas derinant jų ugdymo procesą specialiojo ugdymo ir bendrojo ugdymo įstaigose.
- 9. Modifikuota programa** - specialiųjų poreikių asmeniui pritaikyta bendrojo lavinimo programa, leidžianti jam ugdytis pagal valstybinius išsilavinimo standartus.
- 10. Adaptuota programa** - valstybinio išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta specialiųjų poreikių asmens gebėjimams ir realiam mokymosi lygiui.
- 11. Specialioji programa** - valstybiniam išsilavinimo standartams neprilygstanti bendroji dalyko programa, skirta tam tikrai specialiųjų poreikių asmenų grupei, ar programa, skirta sutrikusiai funkcijai lavinti.
- 12. Individualioji programa** - programa, skirta asmens individualiems gebėjimams ugdyti ir specialiesiems ugdymosi poreikiams tenkinti.
- 13. Specialioji mokymo priemonė** - mokymo priemonė, pritaikyta specialiųjų poreikių asmenims ugdyti.
- 14. Pedagoginė psichologinė tarnyba (PPT)** - valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, kuri sutikus tėvams (ar vaiko globėjams) įvertina asmens specialiuosius ugdymosi poreikius,

skiria specialųjį ugdymą ir teikia pedagoginę bei psichologinę pagalbą vaikams, tėvams (ar vaiko globėjams), švietimo ir vaikų globos įstaigoms.

- 15. Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisija (SUK)** - grupė specialistų, kurie sprendžia švietimo įstaigos vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių pradinio įvertinimo, jų siuntimo į pedagoginę psichologinę tarnybą, ugdymo organizavimo ir mokymo turinio klausimus.
- 16. Pedagogo padėjėjas** - asmuo, pedagoginiame procese vykdamas pedagogo nurodytas ugdymo ir slaugos funkcijas.
- 17. Mokyklinė profesinio mokymo organizavimo forma** – kai mokymas vykdomas profesinio mokymo įstaigoje ar kitoje mokykloje. Praktinis mokymas gali būti vykdomas įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, ūkininko ūkyje, pas laisvąjį mokytoją.
- 18. Pirminis profesinis mokymas** – profesinis mokymas, skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti.
- 19. Profesijos mokytojas** – mokytojas, vykdamas teorinę arba (ir) praktinę profesinę mokymą.
- 20. Profesinis mokymas** – mokymas pagal profesinio mokymo programas, padedantis asmeniui įgyti kvalifikaciją ar ją tobulinti.
- 21. Profesinio mokymo įstaiga** – mokykla ar kita įstaiga, kurios pagrindinė veikla – profesinis mokymas.
- 22. Profesinio mokymo programa** – įvairiai formalizuota švietimo programa, kurios turiniu, perteikimo būdais ir metodais siekiama suteikti numatytas kompetencijas.
- 23. Profesinio rengimo standartas** – kvalifikacijų įgijimo profesinio mokymo sistemoje reglamentas.

IVADAS

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos švietimo sistemoje įvyko esminių pokyčių, užtikrinančių visiems asmenims, tame tarpe ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių (toliau SUP) mokiniams, nenutrūkstamą, nuolatinį mokymąsi visose švietimo pakopose. 1998 m. priimtas Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas bei kiti teisės aktai, Vakarų Europos edukacinės – pedagoginės patirties sklaida paskatino visuomenę kurti mokyklą, kurioje drauge būtų ugdomi normaliai besivystantys ir ribotos raidos mokiniai. SUP mokiniams atsivėrė galimybė siekti aukštesnio išsilavinimo nei pagrindinis. Tai paskatino pokyčius neįgaliųjų profesinio ugdymo, socialinės integracijos srityse, sudarančius prielaidas neįgaliesiems įgyti profesiją ir tapti socialiai visateisiais visuomenės nariais. Lietuvos švietimo koncepcija (1992), Specialiojo ugdymo (1998), Neįgaliųjų socialinės integracijos (2004), Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo (2007) įstatymai, Jungtinių Tautų Deklaracijos dėl sutrikusio intelekto asmenų teisių ratifikavimas Lietuvoje (1998), Baltosios knygos „Profesinis rengimas“ (1999) pasirodymas sudarė pagrindą neįgaliųjų asmenų profesinį ugdymą priartinti prie Europos socialinės politikos, padedančios SUP mokiniams integruotis į visuomenę, užtikrinančios kvalifikuoto profesinio išsilavinimo įgijimą bei profesinės kvalifikacijos pripažinimą.

Gerinant SUP mokinių integruoto ugdymo kokybę, sudarant galimybes mokytis visų tipų mokyklose, Lietuvoje žymiai didesnis dėmesys skiriamas neįgaliųjų asmenų profesiniam rengimui. Pasak V. Karvelio (2001a), vienas iš sudėtingiausių uždavinių ir aktualiausių specialiosios, o drauge ir bendrosios pedagogikos bei psichologijos ir visos visuomenės problemų – paruošti žmogų gyvenimui, būsimam darbui, profesijai, atsižvelgiant į šiandienos ir rytdienos ekonomikos reikalavimus, sudarant sąlygas sėkmingam darbiniam ar profesiniam rengimui labiausiai atitinkančiam neįgalaus jaunuolio interesus, jo profesinius gebėjimus, apskritai jo psichofizines galimybes. Ši aktuali problema, susijusi su SUP turinčių vaikų rengimu darbui, būsimai profesijai, buvo pradėta spręsti jau nuo pirmųjų specialiojo ugdymo įstaigų kūrimosi pradžios visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, profesinio mokymo įstaigoms buvo sudarytos sąlygos dalyvauti ES konkursuose struktūrinių fondų lėšoms gauti, tobulinti mokymo materialinę bazę, plėsti mokymo vietų skaičių, kad galėtų sėkmingai integruotis specialiųjų poreikių mokiniai, siekiantys įgyti profesinį išsilavinimą. Tačiau profesinio rengimo centrai susidūrė su pagrindine problema – kvalifikuotų specialistų, kurie organizuotų ir teiktų specialiąją pedagoginę pagalbą, trūkumu. Greta to, SUP mokinių profesinio ugdymo situacija vis dar nėra aiškiai apibrėžta nei įstatymų, nei kitų norminių aktų.

Nemažai sukaupta metodinės literatūros ir atlikta tyrimų apie SUP turinčių vaikų integraciją, specialiųjų poreikių tenkinimą (apklausti pedagogai, mokyklų vadovai, tėvai, SUP turintys mokiniai bei jų bendraamžiai). Tiek Lietuvos autorių (A. Ališausko (2001, 2002, 2003, 2007), S. Ališauskienės, L. Miltenienės (2004), J. Ambrukaičio, J. Ruškaus ir V. Bagdonienės (2003), A. Galkienės ir R. Duzinskienės (2004), I. Kaffemanienės ir I. Lusver (2004) ir kt.) tiek užsienio mokslinių darbuose (A. J. Reynolds, B. Wolfe (1999), D. Amstrong, F. Amstrong, Barton (2002), R. Rose (2003), D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003), T. B. Parrish, J. Wolman (2004), L. Idol (2006), J. Parrack (2008), Н. Н. Малофеев, Н. Д. Шматко (2001), Д. Родригес (2001)) nagrinėjami neįgaliųjų ugdymo paradigmos klausimai. Specialiųjų poreikių mokinių profesinio rengimo klausimai aptariami M. Gold (2000), S. A. Jones (2001), D. P. Hallahan, J. M. Kauffman (2003), I. Baranauskienės (2000, 2002, 2003), E. Elijošiaus (1997, 2001), E. Elijošiaus, J. Pumpučio (2001), R. Elinausko (2001), J. Adomaitienės, M. Teresevičienės (2002), I. Baranauskienės, J. Ruškaus (2003, 2004) ir kitų mokslininkų studijose. Tačiau trūksta darbų, nagrinėjančių specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo ir teikimo klausimus profesinio rengimo įstaigose.

Šalies profesinio rengimo centruose taikomas mokyklinis modelis, kuris pasižymi tuo, kad profesijos mokoma ugdymo įstaigose, ugdymo procese iškeliami atskiro dalyko mokymo programa, o ne realaus vaiko/jaunuolio galimybės, jo mokėjimai ir įgūdžiai. Taip atsitinka todėl, kad mokytojams, įstaigų vadovams trūksta dalykinės kompetencijos specialiojo ugdymo srityje. Pasak R. Rose (2003), dauguma pedagogų mano, kad jie vieni turi dirbti su SUP mokiniais, taip atmetamos pagalbos iš šalies galimybės. Tačiau šiems mokiniams „privalo būti teikiamos reikiamos paslaugos: specialistų pagalba ir konsultacijos, jų bendradarbiavimas; pritaikomi ugdymo planai, programos, ugdymo metodai; aprūpinama techninės pagalbos ir specialiosiomis mokymo priemonėmis bei pritaikoma ugdymosi aplinka“ (Liaudanskienė, 2007, p. 76). Gerinat specialiųjų poreikių mokinių profesinio rengimo ugdymo kokybę švietimo sistemoje vykdoma Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programa, pradedama kalbėti apie specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą, kuris neįmanomas be pagalbos teikėjų (specialiųjų pedagogų, mokytojų padėjėjų) etatų steigimo. Pasak T. Aidukienės (2006), 140 mokytojo padėjėjo ir 85 specialiojo pedagogo etatams steigti ir finansuoti 2006 m. 45 savivaldybėms ir 11 profesinių mokyklų skirta 1 mln. litų. Siekiant užtikrinti SUP mokinių ugdymo efektyvumą, neužtenka teikti specialiąją pedagoginę pagalbą vien tik mokiniams ir jų tėvams. Pedagoginės pagalbos gavėjais tampa ir dalyko bei profesijos mokytojai, administracijos atstovai, kuriems pedagoginė pagalba teikiama organizuojant kvalifikacijos kėlimo kursus, seminarus. Tokiu būdu specialiųjų poreikių mokiniams sudaromos sąlygos įgyti profesiją, atitinkančią jų žinias, gebėjimus ir įgūdžius.

Tyrimo objektas. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas profesinio rengimo centruose.

Tyrimo dalykas. Specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas profesinio rengimo centruose, derinat skirtingų dalyvių (mokinių, pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų) poreikius ir veiklos galimybes.

Tyrimo hipotezė. Specialioji pedagoginė pagalba profesinio rengimo centruose bus sėkmingai tobulinama, jei profesijos ir dalyko mokytojai geriau pažins SUP mokinius, jų bendruosius ir specialiuosius gebėjimus, suvoks tobulėjimo galimybes, kuriomis remiantis bus organizuojamas ugdymo procesas ir teikiama pagalba.

Tyrimo tikslas. Atskleisti specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo ypatumus, tobulinimo galimybes profesinio rengimo centruose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis pedagogine psichologine literatūra išnagrinėti ir aptarti specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo galimybes profesinio rengimo centruose.
2. Išanalizuoti profesinio rengimo centruose teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos specifiką, aptarti bei išryškinti teigiamus ir neigiamus aspektus.
3. Ištirti pedagogų, specialistų, administracijos atstovų ir SUP mokinių požiūrį į specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą, jos efektyvumą profesinio rengimo centruose.
4. Pateikti rekomendacijas kaip efektyvinti specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą, koordinavimą profesinio rengimo centruose, atskleisti teikiamos pagalbos tobulinimo galimybes.

Tyrimo metodologija. Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro humanistinė asmenybės teorija (C. R. Rogers (1951), A. H. Maslow (1979)). Jos atstovai teigia, jog asmenybė siekdama savirealizacijos nuolat auga ir vystosi. Kiekvieno individo asmenybėje glūdi vidinis mokymosi poreikis, noras pažinti, tobulinti save, atskleisti savo potencines galias, realizuoti save ne tik asmeniniame, bet ir profesiniame gyvenime. Mokslininkai (A. Ališauskas (1998), J. Ambrukaitis (1999) ir kt.) teigia, jog humanizmo principais ir bendrosiomis vertybėmis savo gyvenimą grindžianti mokyklos bendruomenė, tenkindama neįgaliųjų vaikų integracijos principą, sudaro prielaidas realizuoti specialiųjų poreikių mokinių teises įgyti išsilavinimą atitinkantį asmens genėjimus bei norus.

Tyrimo metodai:

- **Teoriniai:** pedagoginės psichologinės literatūros, dokumentų, reglamentuojančių specialiąją pedagoginę pagalbą analizė.

- **Empiriniai:** pedagogų ir specialistų, dirbančių profesinio rengimo įstaigose bei SUP mokinių anketinė apklausa.
- **Statistiniai:** anketinių duomenų statistinė analizė, tyrimo duomenų grupavimas, apibendrinimas ir lyginimas, grafinis duomenų pavaizdavimas, pasitelkus SPSS programinę įrangą atlikta kiekybinė ir kokybinė aprašomoji statistikos analizė.

Tyrimo bazė, imtis, metodika. Tyrimas buvo atliktas 2008 metų kovo - balandžio mėnesiais. Tyrime dalyvavo 214 respondentų: 91 ugdymo proceso dalyvis (pedagogai, specialistai ir administracijos atstovai) bei 123 specialiųjų poreikių mokiniai. Mokytojams ir specialistams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 34 klausimai (iš kurių 8 atviro tipo, 23 pusiau uždaro ir 3 uždaro tipo). Mokiniams anketa buvo sudaryta iš 23 klausimų: 3 atviri, 13 pusiau uždari, 7 uždari.

Tyrimo organizavimo etapai. Teorinėje darbo dalyje teoriškai pagrįstas specialiosios pedagoginės pagalbos profesinio rengimo centruose organizavimo ir teikimo būtinumas. Tiriamojame darbo dalyje panaudotas praktinis tyrimas padedantis įvertinti teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumą profesinio mokymo įstaigose. Šiam tyrimo etapui pasitelktas konstatuojamasis tyrimas, o respondentais pasirinkti profesinio rengimo centrų pedagogai ir specialistai bei SUP mokiniai.

Darbo naujumas ir teorinis reikšmingumas. Nauja tai, kad specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas profesinio rengimo centruose beveik netyrinėtas. Tai padės nustatyti SUP mokiniams teikiamos pagalbos teisinį pagrindą, jos organizavimo ypatumus bei išsiaiškinti teigiamas ir neigiamas puses, SUP mokinių profesinio rengimo efektyvinimo būdus. Anketinės apklausos analizė atskleidžia specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo supratimą: pagalbos organizavimas susijęs su specialistų skaičiaus didinimu, pedagogų kvalifikacijos tobulinimu, finansavimo sistemos reorganizavimu, įstatyminės bazės korekcija ir pan.

Praktinis reikšmingumas. Praktinę šio darbo reikšmę sudaro tai, kad atliktas ugdymo proceso dalyvių (pedagogų, specialistų, administracijos atstovų), SUP mokinių nuomonės apie specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą tyrimas. Šiuo metu specialioji pedagoginės pagalba tampa būtinybe kalbant apie sutrikusios raidos mokinių profesinį rengimą. Tyrimas gali būti panaudotas mokyklos audito tikslais, siekiant išsiaiškinti SUP moksleivių ugdymo veiklos pagalbinių rodiklių tenkinimo lygį ir veiksmingumą. Susisteminta teorine medžiaga, tyrimo rezultatai, praktinės rekomendacijos yra naudingos profesinio rengimo įstaigoms.

Darbo struktūra: santrauka, summary, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (105 literatūros šaltiniai), 7 priedai. Tyrimo duomenims aprašyti panaudota 17 paveikslų ir 8 lentelės.

1. SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMO PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE PEDAGOGINIAI PSICHOLOGINIAI TEORIJS PAGRINDAI

1.1. Specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo teisinis pagrindas

Daugelio Europos Sąjungos (ES) šalių švietimo sistemose vyrauja tendencija – kuo daugiau SUP mokinių privalo būti integruoti į bendrojo lavinimo mokyklas. Vienas iš pagrindinių integruoto ugdymo efektyvumo kriterijų – specialioji pedagoginė pagalba, kuri siejama su galimybių mokiniui mokytis ir dalyvauti ugdymo veikloje sudarymu. LR specialiojo ugdymo įstatyme (1998) **specialioji pedagoginė pagalba** apibrėžiama, kaip *pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių asmenų ugdymą. Pagalbos tikslas – didinti specialiųjų poreikių turinčio mokinio ugdymosi veiksmingumą.* Pasak D. Mažeikienės (2006), Lietuvoje specialioji pedagoginė pagalba integruotai besimokantiems SUP mokiniams teikiama trimis lygmenimis:

- *pirmasis lygmuo* – švietimo įstaigose dirbantys specialieji pedagogai, logopedai, psichologai ir socialiniai pedagogai;
- *antrasis lygmuo* – savivaldybių pedagoginės psichologinės tarnybos;
- *trečiasis lygmuo* – šalies Pedagoginis psichologinis centras su jame dirbančiais specialistais.

Įvardintuose lygmenyse siekiama bendro tikslo – užtikrinti SUP mokinių integraciją visose bendrojo lavinimo sistemos grandyse, suteikiant jiems reikalingą pagalbą, pastūmėjant bendrai veiklai, bendravimui, vienas kito pažinimui.

Pagal SUP mokinių ugdymo organizavimo ypatumus Europos šalys sutartinai gali būti skirstomos į tris savarankiškas grupes. Švedijoje, Norvegijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Portugalijoje dauguma šių mokinių ugdomi drauge su bendraamžiais. „Tik ypač didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai ugdomi specialiosiose klasėse, esančiose bendrojo lavinimo mokyklose, o visi kiti mokosi bendrosiose klasėse“ (Žiugždienė, Navickas, 2007, p. 3). Minėtos valstybės vadinamos „vieno kelio“ šalimis (angl. *one-track countries*). Belgijoje, Olandijoje, Bulgarijoje, Rumunijoje, Latvijoje veikia vadinamoji „dviejų kelių“ (angl. *two-track countries*) švietimo sistema. Ją sudaro dvi atskiros bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo sistemos, reglamentuojamos atskirų teisės aktų. Šiose šalyse ypatingai gerai išvystyta specialiojo ugdymo sritis, kuri veikia gana autonomiškai. Pasak T. Aidukienės ir R. Labienės (2003), Danijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Austrijoje, Suomijoje, Islandijoje, Čekijoje, Estijoje,

Vengrijoje, Lenkijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje organizuojant SUP mokinių ugdymą užtikrinama bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo dermė. Mokiniais nereikia rinktis iš dviejų viena: arba integracija arba segregacija. Lietuvos švietimo sistema taip pat priskiriama trečiajai „daugelio kelių“ (angl. *multi-track countries*) valstybių grupei, kuriose laisvą ugdymo formų ir institucijų pasirinkimą reglamentuoja šalies teisinė sistema.

„Atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje, teisinė sistema iš esmės buvo ir yra koreguojama. Kuriant ir tobulinant teisės aktus, siekiama, kad jie būtų maksimaliai palankūs specialiųjų poreikių vaikams, garantuotų lygias galimybes“ (Strolaitė, 2003, p. 50). Specialiojo ugdymo bendrosios nuostatos išdėstomos Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992), Specialiojo ugdymo sistemos metmenyse (1994), Salamankos deklaracijoje: specialiojo ugdymo ir jo plėtros metmenyse (1994) bei Sutrikusios klausos asmenų ugdymo ir socializacijos koncepcijoje (1997). Šie išvardinti dokumentai neturi jokios teisinės galios, tačiau jų pagrindu Lietuvoje pradėta kurti specialiojo ugdymo sistema, suformuluota pagrindinė sutrikusios raidos mokinių ugdymo nuostata – neįgalus vaikas turi būti mokomas bendrojo lavinimo švietimo įstaigoje, kurioje sukuriama palankios sąlygos ypatingiesiems mokiniams ugdytis ir įgyti profesiją, neišskiriant nei vieno iš jų.

Šiandienos Lietuvoje specialusis ugdymas organizuojamas remiantis tvirta teisine sistema ir įstatymine baze. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1995), LR Švietimo įstatymo pakeitimo (1998), Specialiojo ugdymo (1998), LR neįgaliųjų socialinės integracijos (2004) bei LR profesinio mokymo įstatymo pakeitimo (2007) įstatymai užtikrina SUP mokiniams teisę į mokslą, švietimo prieinamumą, pritaikant mokyklos aplinką, teikiant specialiąją pedagoginę pagalbą, aprūpinant ugdymui skirta kompensacine technika ir specialiomis mokymo priemonėmis. Detaliau įstatymuose nustatytas teisinis normas reglamentuoja Vyriausybės nutarimai: Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka (2000), Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka (2000), Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka (2002), Mokymosi pagal adaptuotą vidurinio ugdymo programą tvarkos aprašu (2004) ir kt. Pasak I. Baranauskienės, J. A. Pauliukonio ir E. Elijošiaus (2004), visuose įstatymuose ir vyriausybės nutarimuose deklaruojami trys svarbiausi specialiojo ugdymo principai: lygiateisiškumo, prieinamumo ir ugdymo integruotoje aplinkoje pirmenybės prieš uždaro ugdymo modelius.

Apibendrinat specialiosios pedagoginės pagalbos teikinį reglamentą, galima teigti, kad specialiojo ugdymo turinį ir procesą lemia trys svarbiausi dokumentai. Pirmasis dokumentas, Specialaus ugdymo sistemos metmenys (1994) išskiria 7 pamatinius specialiojo ugdymo principus – „humaniškumas, demokratiškumas, racionalumas, atsinaujinimas,

normalizacija, decentralizacija ir integracija – bei specialiųjų poreikių vaikų ugdymo nuostatos, kuriomis būtina vadovautis siekiant jų socialinės integracijos“ (Strolaitė, 2002, p. 158). Antrasis, LR specialiojo ugdymo įstatymas (1998), detalizuojantis kitų įstatymų nuostatas specialiojo ugdymo klausimais ir trečiasis, LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2004). Pastarojo tikslas – „užtikrinti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, <...>, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo principus“ (LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2004). Visų minėtų taisyklių tikslas užtikrinti specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymo(si) poreikių.

1.2. Specialiųjų poreikių vaikų/jaunuolių samprata

R. Želvio (2001) nuomone, švietimo įstaigų „žaliava“ yra žmonės – vaikai. Tai produktas, kurio negalima perdirbti, užprogramuoti. Todėl ugdymo įstaigos vadovai ir pedagoginis personalas turi pažinti šiuos mokinius ir suvokti, jog sutrikusios raidos vaikai yra lygiaverčiai švietimo paslaugų gavėjai, turintys lygias galimybes su normalios raidos mokiniais.

„Specialiųjų poreikių vaikai turi savybę ar savybių kompleksą, nepakankamą ar labai gerą bendrųjų ar specialiųjų sugebėjimų išsivystymą. Specialieji poreikiai gali pasireikšti įvairiomis formomis: negalia ar talentingumu, ir visuomet sukelia konfliktą tarp vaiko galimybių ir standartinių ugdymo reikalavimų“ (Samsonienė, 2006, p. 19). Akivaizdu tai, jog šie mokiniai yra ypatingi. Jie sudaro įvairialypę grupę, kurioje kiekvienas yra skirtingas savo išvaizda, charakteriu, specialiųjų poreikių pasireiškimo laipsniu ar jų įtaka ugdymui. LR Specialiojo ugdymo įstatyme (1998) *specialieji ugdymo(si) poreikiai* apibrėžiami kaip *pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių*. Tame pačiame įstatyme nurodoma, jog *specialiųjų poreikių asmenys – tai vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime*.

Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo tvarką reglamentuoja LR švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. liepos mėn. 12 d. įsakymas Nr. 1329/368/98 „Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka“. Pasak A. Galkienės (2005), specialieji mokinių poreikiai, atsižvelgiant į psichikos ir fizinių funkcijų sutrikimų pobūdį, yra klasifikuojami į atskiras grupes. Lietuvoje skiriama 10 specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų grupių:

1. intelekto sutrikimai;
2. specifiniai pažinimo sutrikimai arba jų neišlavėjimas;
3. emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai;
4. kalbos ir kiti komunikacijos sutrikimai;
5. klausos sutrikimai;
6. regos sutrikimai;
7. judesio ir padėties sutrikimai;
8. lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai;
9. kompleksiniai sutrikimai;
10. kiti raidos sutrikimai.

Nežymiai sutrikusio intelekto mokinių raidos ypatingumai. A. Bagdonas (1995) intelekto sutrikimą apibūdina, kaip protinių sugebėjimų nukrypimą nuo normos, sukeltą elgesio, emocijų bei socialinio prisitaikymo sutrikimų. „Protinio atsilikimo sampratoje akcentuojami 3 požymiai: 1) organinis ar funkcinis centrinės nervų sistemos pažeidimas, 2) pažintinės veiklos sutrikimas, 3) negrįžtamas (pastovus) pažintinės veiklos sutrikimo pobūdis. Tik esant visiems 3 išvardintiems požymiams galima konstatuoti protinį atsilikimą“ (Elijošienė, 2003, p. 260). Šiandieninėje specialiojo ugdymo praktikoje skiriami keturi intelekto sutrikimo laipsniai: nežymus (IQ 69-50), vidutinis (IQ 49-35), žymus (IQ 34-20), labai žymus (IQ mažiau nei 20). Apibendrinat, būtina pažymėti tai, kad sutrikusio intelekto mokiniams būdingi pažintinės veiklos, valios, emocijų fizinio vystymosi sutrikimai nulemia specifines jų mokymo, auklėjimo, profesinio rengimo problemas.

Specifiniai pažinimo sutrikimai arba jų neišlavėjimas. L. Samsonienė (2006), specifinius pažinimo sutrikimus apibrėžia, kaip atskirų pažintinių funkcijų nepakankamą išsivystymą dėl minimalių smegenų disfunkcijų. Šiai grupei priskiriami girdimojo suvokimo, lingvistinių procesų, regimojo suvokimo, atminties ir tarpfunkciniai sutrikimai bei kompleksinės mokymosi negalės. Specifinių pažinimo sutrikimų turinčių mokinių pažinimo procesų ypatingumus nulemia minimalūs nervų sistemos pakenkimai. Jiems būdingos įvairios disleksijos (skaitymo sutrikimai), disgrafijos (rašymo sutrikimai), diskalkulijos (skaičiavimo sutrikimai), o kartais ir ryškesni sutrikimai.

Vaikai turintys emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų. Elgesio ir emocijų sutrikimą „galima apibūdinti kaip santykinai pastovų, išsiskiriantį, nelauktą nukrypimą nuo adaptyvaus elgesio, laikomo normaliu“ (Samsonienė, 2006, p. 32). Pasak N. L. Gage ir D. C. Berliner (1994), mokiniai turintys šių sutrikimų nuo savo bendraamžių skiriasi tuo, kad yra linkę demonstruoti savo elgesį netinkamose vietose, netinkamu laiku, prie netinkamų žmonių ir neretai labai intensyviai. Deviantinio elgesio mokiniams būdingi dėmesio koncentracijos trūkumai,

opozicinis neklusnumas ir elgesio bei tvarkos taisyklių laužymas, mokymosi motyvacijos stoka ir interesų ribotumas, agresyvumas, vengimas lankyti mokyklą, dirbti ir bendradarbiauti. Anot M. A. Stormont (2008), dažniausiai šie vaikai pasižymi dėmesio sutrikimais, yra impulsyvūs ir hiperaktyvūs. Jie stengiasi atsiriboti nuo aplinkinių, o į pastangas užmegzti su jais ryšį ir jį palaikyti dažniausiai žvelgia su baime ar abejingumu. Pasak A. Juodraičio (2003), darbe su devintinio elgesio jaunuoliais svarbiausias yra vaiko asmenybės gerbimas, nesavanaudiškumas ir meilė bendraujant bei bendradarbiaujant, pasitikėjimas ir geranoriškas jo atliktos veiklos vertinimas.

Kalbos ir kiti komunikacijos sutrikimai. „Komunikacijos sutrikimas – tai santykinai nuolatinis nukrypimas nuo priimtų kalbėjimo, kalbos ir bendravimo normų. Šios grupės sutrikimams būdinga: 1) kalbėjimas ir bendravimas neatitinka vaiko amžiaus; 2) juos lemia periferinio kalbėjimo aparato bei centrinės nervų sistemos pažeidimai ar funkciniai sutrikimai; 3) yra stabilūs ir savaime neišnykstantys; 4) kalbos ir komunikacijos sutrikimai gali nulemti mokymosi sunkumus; 5) neigiamai veikia asmenybę“ (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003, p. 297). Šie sutrikimai neretai mokiniams sukelia mokymo(si) sunkumų, tačiau tai netrukdo mokytis profesijos ir tapti kvalifikuotu specialistu.

Sutrikusios klausos mokiniai. A. Ališauskas (1998, 2003a) klausos sutrikimus apibūdina kaip santykinai nuolatinis girdimojo jutimo ir suvokimo trūkumus, trukdančius išmolti sakytinės kalbos ir bendrauti ja. Dabar Lietuvoje orientuojamasi į tokį klausos sutrikimų klasifikavimą: neprigirdėjimas: nežymus (26-40dB), vidutinis (41-55dB), žymus (56-70dB), labai žymus (71-9dB), kurtumas: praktiškas (daugiau kaip 91dB), visiškas. Sutrikusios klausos mokiniai, priklausomai nuo klausos sutrikimo laipsnio, visiškai praranda arba turi ribotas galimybes mokytis sakytinės kalbos klausydamiesi aplinkinių. Nors jų intelektinės galimybės ir atitinka bendraamžių, tačiau klausos sutrikimas tampa barjeru įgyti kai kurių komunikacijos įgūdžių. Todėl vienas iš esminių ugdymo aspektų, siekiant sudaryti palankias sąlygas mokinio, turinčio klausos sutrikimą, psichinei raidai ir mokymosi veiklai, yra komunikacinės sistemos formavimas.

„Regos sutrikimą turinčiais mokiniais laikytini tie, kurių mokymui būtinos specializuotos priemonės, o skaityti ir rašyti jie gali išmolti naudodami Brailio raštą arba didesnius rašmenis“ (Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas drauge su bendraamžiais, 2008, p. 8). L. Samsonienė (2006) išskiria tokius regos sutrikimus: aklagimystė (ankstyvas aklumas iki 3 m.), visiškas apakimas (po 3 m.), aklumas kai skiriama šviesa ir tamsa, parcialinis regėjimas, stipri silpnaregystė, nuosaiki silpnaregystė, regėjimo susilpnėjimas, labai stiprus, vidutinis ir silpnas regėjimo lauko susiaurėjimas. Priklausomai nuo sutrikimo stiprumo, vaikai ir jaunuoliai dažniausiai patiria sunkumų suvokdami, orientuodamiesi ir judėdami aplinkoje bei mokydami

elgesio modelių imituojant aplinką, suvokiant daiktų ir reiškinių vaizdinius. Tinkamai organizuojant ugdymą galima pasiekti aukštų šios grupės mokinių akademinių laimėjimų. Užaugę jie gali tapti puikiais buhalteriais, fizinio lavinimo mokytojais ar net teisininkais.

Vaikai ir jaunuoliai turintys judesio ir padėties sutrikimų. D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003) pažymi, jog fizinių negalių vaikais gali būti vadinami tie, kurių fiziniai trūkumai atsiradę dėl sensorinių sutrikimų ar kitos sveikatos problemos trukdo jiems lankyti mokyklą ar mokytis, kuriems būtinos specialios paslaugos, lavinimas, įranga, mokymo priemonės ar įstaigos. Judesio ir padėties sutrikimai yra įvairios kilmės ir neretai sukelia nevienodus padarinius. Pasak S. Ališauskienės (2003), moksleiviai, turintys fizinių ar judėjimo sutrikimų, sudaro heterogenines grupes, kuriose kiekvieno problema yra unikali ir riboja vaiko santykį su aplinka, trukdo siekti akademinių žinių, trikdo socialinę ir emocinę bei asmenybės raidą.

Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai. Šiai grupei priskiriami mokiniai, turintys dažniau pasitaikančių chroniškų sutrikimų ir ligų, kurios turi įtakos vaiko ugdymui. Pasak E. Grinienės ir V. J. Vaitkevičiaus (1998), nors šių vaikų ar jaunuolių funkcinės galimybės dažnai nėra ribotos ir dauguma jų pajėgia mokytis su visais vaikais pagal bendrąją programą, tačiau visi jie turi vienokių ar kitokių mokymosi sunkumų. Šių vaikų mokymąsi sąlygoja ligos pobūdis bei jos sunkumo laipsnis. „Daugiausia ugdytojo ir ugdytinio pastangų turi būti skiriama vaikams, sergantiems širdies ir kraujagyslių, kvėpavimo, inkstų sistemos, kraujo, onkologinėmis, nervų, alerginėmis ir kt. ligomis“ (Grinienė, Vaitkevičius, 2003, p. 393). Jei grupėje mokosi toks mokinys, dalyko ir profesijos mokytojai privalo susipažinti su jo sveikatos duomenimis, žinoti apie ligos priežastis ir pasireiškimą, sugebėti suteikti pirmąją pagalbą ištikus ligos priepuoliui.

Moksleiviai, turintys kompleksinių sutrikimų. Pasak V. Gevorgianienės (2003), kompleksiniais sutrikimais („*multiple disorders*“, „*multiple disability*“ – angl.) vadinami įvairūs kelių sutrikimų deriniai arba sutrikimų kompleksas, išskyrus tuos atvejus, kai atskiri sutrikimai negali sudaryti komplekso, nes prieštarauja vienas kitam savo pobūdžiu, pvz., neprigirdėjimas ir kurtumas. Mokiniai gali turėti įvairius sutrikimų derinius: regos ir intelekto sutrikimai, klausos ir specifiniai pažinimo sutrikimai, judesio padėties ir somatiniai sutrikimai ir t.t. Kompleksinio sutrikimo sudėtingumas pedagoginiu požiūriu priklauso nuo to ar į kompleksą sudėtį įeina intelekto sutrikimas, kuris lemia mokslumą, koks kompleksą sudarančių sutrikimų laipsnis bei kiek atskiri sutrikimai vienas kitą sustiprina ir kiek trukdo išlikusioms funkcijoms tobulėti.

Kitiems raidos sutrikimams priskiriami nenurodyti ypatingumai turintys didelę reikšmę ugdymo procesui ar jo organizavimui bei sukeltys specifinius ugdymosi poreikius.

Pasak A. Ališausko (2002), didžiausią neigalių ugdytinių Lietuvoje dalį sudaro vaikai, turintys kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Kitose šalyse dominuoja vaikų, turinčių mokymosi

negalia, kategorija. Kaip pažymi autorius, tokį neatitikimą gali lemti skirtingi problemų vertinimo kriterijai. Tačiau svarbu ne tik įvertinti problemą ar nustatyti mokinio specialiuosius ugdymo(si) poreikius, bet ir užtikrinti jiems prieinamą tęstinį ugdymą.

Į profesinio rengimo centrus priimami mokyti vaikai nuo 14 metų. Visuomenėje vyrauja gana pagrįsta nuomonė, jog tokio amžiaus mokiniai yra problematiškiausi. Išgyvendami savęs ieškojimo, tapatumo radimo laikotarpį – paauglystę, jie susiduria su psichologiniais sunkumais. Pasak R. Žukauskienės (2001), paauglystės amžius ribos yra sąlygiškos, dažniausiai tarp 12 ir 18 metų. Tačiau šio amžiaus tarpsnio pabaigos tiksliai apibrėžti neįmanoma. Psichologiniu požiūriu paauglystė baigiasi tada, kai individas suranda savo tapatumą, susikuria vertybių sistemą, sugeba užmegzti, palaikyti tarpusavio draugystės ir meilės santykius, numato ateities perspektyvą. „Paauglystę E. Erikson vertina kaip svarbiausią raidos etapą asmens tapatumui formuoti. Paaugliui reikia įgyti asmeninį tapatumą tuo metu, kai greitai keičiasi fizinė jo išvaizda, emocinė ir psichologinės perspektyvos bei visuomenės vertinimas“ (Pilkauskaitė, 1999, p. 33). Sprendžiant tapatumo krizę ypač svarbia tampa saugi aplinka, pagarbus visuomenės ir pedagogų požiūris į paauglių mintis ir jausmus. Tai itin aktualu specialiųjų poreikių mokiniams, kuriems savo trūkumų suvokimas ir priėmimas, susitaikymas su negalia yra labai svarbūs socializacijos veiksniai. Taigi SUP mokinio savęs suvokimas pirmiausia priklausys nuo aplinkinių požiūrio į jį. „Pedagogai, skirstydami vaikus pagal negales, turėtų itin vengti „lipdyti“ etiketes: „dauniukas“, „autistas“, „sulėtėjusio vystymosi“ ir t.t., nes tai nėra esminis žinių šaltinis ugdymo planams rengti ar nusiųsti vaiką į tinkamą ugdymo įstaigą. Tai yra charakteristika, kuri šiek tiek apibūdina šio vaiko negalę. Tačiau į kiekvieną vaiką reikia žiūrėti kaip į individą, į visapusišką žmogų ir žvilgsnis per diagnozės prizmę nėra pozityvus reiškinys“ (Liaudanskienė, Viliūnienė, 1998, p. 141-142.) Būtent todėl, dirbant su šiais mokiniais, mokant juos profesijos privalu akcentuoti jų stipriąsias puses ir galimybes. Z. Kvederaitė (2008) cituodama Šapalionieneį pažymimi, jog liko dar daug kliūčių, trukdančių neįgaliems žmonėms gyventi visavertį gyvenimą. Viena iš jų – gebėjimas susitaikyti su savo ypatingumais ir prisitaikyti socialinėje aplinkoje, profesinėje veikloje. Organizuojant SUP mokinių profesinį rengimą didelis dėmesys turėtų būti skiriamas ne tik fizinės, bet ir psichologinės aplinkos pritaikymui, tinkamo švietimo finansavimo modelio sukūrimui, specialiosios pedagoginės pagalbos paslaugų teikimui.

1.3. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių pirminis profesinis rengimas, jo ypatumai, kaitos bruožai

Per pastaruosius kelis dešimtmečius Lietuvoje įvyko esminių pokyčių SUP mokinių ugdymo ir profesinio rengimo srityse. Susiformavo nauja neįgaliųjų profesinio rengimo situacija, kurioje išryškėjo specialiosios pedagoginės pagalbos, kaip ugdymo proceso komponento, poreikis.

Pasak V. Karvelio (2001b), tarybiniais metais neįgalūs vaikai specialųjį pagrindinį išsilavinimą įgydavo uždaro tipo mokyklose – internatuose, kuriuose greta bendrojo lavinimo dalykų buvo mokomi ir profesijos. Egzaminų, įvertinančių mokinių pasiekimus profesinėje veikloje, nebuvo, ugdytiniai negaudavo ir kvalifikacinių pažymėjimų. Anot autoriaus, vėliau mokymo planai buvo koreguojami, tobulinami, pereinant prie devynmečio neįgaliųjų mokymo. Tai sudarė sąlygas didesnę ugdymo programos dalį skirti darbiniam ir profesiniam rengimui, organizuoti kvalifikacinius profesinio rengimo egzaminus, išlaikiusiems juos, išduoti pažymėjimus, kuriuose būtų nurodyta profesija ir įgyta kvalifikacinė kategorija.

I. Baranauskienė, E. Elijošius ir A. J. Pauliukonis (2004) nurodo, jog šiuo metu SUP asmenys profesiją gali įgyti darbo rinkos profesinio mokymo sistemoje, profesinio rengimo centruose, specializuotose profesinio mokymo įstaigose, skirtose specialiujų poreikių asmenims, specialiujų internatinių mokyklų profesinio lavinimo skyriuose bei profesinių mokyklų specializuotose grupėse neįgaliesiems. Pokyčiai bendrojo lavinimo sistemoje lėmė tai, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių, gali mokytis visose pirminio profesinio mokymo pakopose. *Profesinio rengimo centruose* pirminis profesinis mokymas teikiamas ne jaunesniems kaip 14 metų mokiniams. Profesinio mokymo turinį, pasak I. Murinos (2001), sudaro dvi dalys: bendrakultūriniai dalykai ir profesinio mokymo dalykai, kurie savo ruožtu skirstomi į teorinį ir praktinį mokymą.

Lietuvos Respublikos Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatyme (2007) nurodoma, jog profesinio rengimo centrai vykdo profesinį mokymą arba profesinį mokymą kartu su pagrindinio ugdymo antrosios dalies ar vidurinio ugdymo programomis. Jose gali mokytis mokiniai įgiję pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą, neįgiję pagrindinio išsilavinimo ir mokiniai, kurie mokėsi pagal specialiojo ugdymo programas (modifikuotas, adaptuotas, specialiąsias). I. Murinos (2001) nuomone, užtikrinat profesinio rengimo prienamumo principą deklaruojamos lygios teisės ir sąlygos visiems visuomenės nariams įgyti norimą kvalifikaciją jiems prienamomis formomis. SUP mokiniai profesinio rengimo centruose gali būti ugdomi visiškos arba dalinės integracijos forma. „**Visiška integracija** - specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje klasėje, grupėje. **Dalinė integracija** - specialiųjų poreikių asmenų ugdymo derinimas bendrojo ugdymo įstaigos bendrojoje ir specialiojoje klasėse, grupėse; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas bendrojo ugdymo įstaigos specialiojoje klasėje, grupėje; specialiųjų poreikių asmenų ugdymas derinant jų ugdymo procesą specialiojo ugdymo ir bendrojo ugdymo įstaigose“ (LR specialiojo ugdymo įstatymas, 1998). Mokiniais, kurie mokosi dalinės integracijos forma, sudaromos sąlygos baigti profesinio mokymo programą atitinkančią jų specialiuosius ugdymo(si) poreikius bei pedagoginio išprusimo realųjį lygį. LR profesinio mokymo įstatymo pakeitimo

įstatyme (2007), nurodoma jog Vyriausybės įgaliotos institucijos profesinio mokymo įstaigose gali užsakyti profesinio mokymo programas SUP mokiniams.

Priėmimo į valstybines profesines mokyklas tvarkos apraše (2005), nurodoma, jog į profesinio rengimo įstaigas priimami asmenys atsižvelgus į jų išsilavinimą ar mokymosi pasiekimus pagal pagrindinio/adaptuoto pagrindinio arba vidurinio ugdymo programą patvirtinančius dokumentus, sveikatos būklę, motyvaciją, specifinių gebėjimų tinkamumą pasirinktai profesijai. Asmenų, pageidaujančių įgyti pirmąją kvalifikaciją, Priėmimo į valstybines ir savivaldybines profesines mokyklas tvarkos aprašo projekte (2008) nurodoma, jog asmenys neįgijusieji pagrindinio išsilavinimo, baigusieji adaptuotas pagrindinio ugdymo programas gali mokytis pagal 2 metų trukmės profesinio mokymo programą, 3 metų trukmės profesinio mokymo programą kartu su pagrindinio ugdymo baigiamosios klasės programomis bei 3 metų trukmės specialiųjų ugdymosi poreikių profesinio mokymo programą. SUP mokiniai, įgiję pagrindinį išsilavinimą, gali rinktis mokymąsi pagal profesinio mokymo programą arba kartu mokytis ir pagal vidurinio ugdymo programą. Šiai programai vykdyti pakanka adaptuotos bendrojo lavinimo dalyko programos žinių ir gebėjimų, jeigu mokinio pasiekimai leidžia tęsti mokymąsi ir įgyti numatytą kvalifikaciją. Pagal 3 metų profesinio mokymo programą kartu su vidurinio ugdymo programa priimami mokytis asmenys, turintys pagrindinį išsilavinimą, bei specialiųjų poreikių mokiniai, baigę adaptuotą pagrindinio ugdymo programą ir pateikę pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą bei pažymą apie 10 klasės dalykų programų adaptavimą ir mokymosi pasiekimus. Siekiant užtikrinti sistemingumo ir nuoseklaus mokymo principą, SUP mokiniai, kurie mokėsi pagal adaptuotas ugdymo programas, atsižvelgiant į mokinio realų pasiekimų lygį, profesinio rengimo centruose taip pat mokosi pagal adaptuotas pagrindinio ar vidurinio ugdymo programas. LR specialiojo ugdymo įstatyme (1998) **adaptuota programa** apibrėžiama, kaip valstybinio išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta specialiųjų poreikių asmens gebėjimams ir realiam mokymosi lygiui. 2007-2008 mokslo metų bendruosiuose ugdymo planuose (2007) nurodoma, kad adaptuotas programas rengia dalyko mokytojas, konsultuojamas mokyklos specialiojo pedagogo.

Apibendrinat SUP mokinių profesinio rengimo organizavimą, būtina pažymėti tai, jog iš visų specialiųjų poreikių mokinių, besimokančių profesinio rengimo centruose visiškos integracijos forma, didžiausias skaičius tenka besimokantiesiems pagal 2 metų profesinio mokymo programą, suteikiančią galimybę gauti bendrųjų kultūrinių bei ekonominių žinių, gebėjimų ir įgyti profesinę kvalifikaciją. SUP mokiniams, įsisavinusiems numatytą programą, suteikiamas profesinis išsilavinimas ir išduodamas toks pats kvalifikacijos pažymėjimas, kaip ir normalios raidos mokiniams. Taigi, galima teigti, jog neįgaliųjų profesinis rengimas - vienas efektyviausių specialiųjų poreikių vaikų/jaunuolių integravimosi į visuomenę būdų. Todėl teikiant profesinio

mokymo paslaugas sutrikusios raidos mokiniams, į pirmą vietą iškyla organizavimo (vadybiniai) dalykai: profesinio rengimo centrų pasirengimas ugdyti SUP mokinius, adekvatus lėšų paskirstymas, specialistų komandų sudarymas ir pan.

1.3.1. Specialiųjų poreikių mokinių profesinio rengimo efektyvinimo būdai

Sprendžiant SUP mokinių efektyvaus profesinio mokymo problemas, svarbu orientuotis į šių mokinių norus įgyti jų galimybes atitinkančią profesinę kvalifikaciją, o laikui bėgant ją kelti. Pasak L. Skriptienės (2001), neįgaliųjų profesinio rengimo efektyvumą lemia ugdymo turinys, metodai, mokymo organizavimo formos bei mokinių bendrieji ir specialieji gebėjimai.

Kiekviena profesinio ugdymo įstaiga siekianti užtikrinti specialiųjų poreikių mokinių lūkesčius atitinkantį, efektyvų profesinį rengimą, turėtų nustatyti, ar ugdymo procesas, padedantis SUP asmenims įgyti profesinę kvalifikaciją, atitinka ugdymo turinį reglamentuojančius teisės aktus, ugdymo paslaugų gavėjų (mokinių ir tėvų) poreikius. Mąstant apie sėkmingą sutrikusios raidos jaunuolių integraciją į profesinio rengimo sistemą, derėtų išanalizuoti švietimo įstaigos pagalbos mokiniams veiklos sritį. Bendrojo lavinimo mokyklų vidaus audito metodikos I dalyje (2002) nurodoma, kad analizuojant specialiųjų poreikių moksleivių ugdymą svarbu įvertinti šiuos pagalbinius rodiklius:

1. specialiojo ugdymo įstatymo ir jį papildančių teisės aktų taikymą,
2. specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymo efektyvumą,
3. specialiųjų poreikių moksleivių ugdymo organizavimo efektyvumą.

Nagrinėjant anksčiau nurodytas specialiosios pedagoginės pagalbos sritis, siūloma vertinti mokyklos strateginį planą, Specialiojo ugdymo komisijos darbo planus ir protokolus, adaptuotas, modifikuotas programas, specialistų (specialiojo pedagogo, socialinio pedagogo ir kt.) darbo dokumentus, moksleivių bylas ir t.t. Tačiau vien dokumentų analize apsiriboti nederėtų. Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodikoje (2002), siūlomi šie vertinimo metodai: stebėjimas, interviu, dokumentų analizė, pokalbis, apklausa. Būtina pažymėti tai, jog SUP mokinių ugdymo įvertinimas, kontrolė reikalinga ne pasitaikančioms klaidoms ir trūkumams atskleisti, o užtikrinti specialiųjų poreikių mokinių interesus atitinkantį, efektyvų profesinį rengimą.

Siekiant efektyvumo, profesinio mokymo programa turi būti sudaryta taip, kad mokiniai įgytų kuo daugiau žinių, mokėjimų, įgūdžių reikalingų savarankiškam darbui. Nedidelis konkrečios specialybės ugdymo turinio pakeitimas (sukonkretinimas), atsižvelgiant į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, realų mokymosi pasiekimų lygį yra vienas iš sėkmingiausių mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, profesinio mokymo efektyvinimo būdų.

Pritaikyta profesinio mokymo programa sudaro galimybę palankių ugdymosi sąlygų, užtikrinančių bent minimalią SUP mokinio pažangą, sudarymui. D. Petrauskienės (2001) nuomone, keičiant programą privalu remtis stipriosiomis mokinių pusėmis ir orientuotis į tas mokymosi sritis, kurios realiai ir efektyviai bus naudojamos mokymosi procese. Parenkant ir pritaikant programos turinį, SUP mokinių gebėjimams, svarbu, kad jis būtų prasmingas, pagrįstas moksleivių poreikiais ir interesais, atitiktų aplinką ir suteiktų esminių praktinių žinių, o ne vien teorijų išmokimo.

Didelę reikšmę SUP mokinių profesiniam rengimui turi grupinė darbinė veikla. Neįgalūs jaunuoliai praddami mokytis vadovaujantis principu – nuo paprastesnio darbo prie sudėtingesnio, nuo atskirų elementų, prie išties darbo atlikimo operacijų. L. Skriptienės (2001) nuomone, ugdant SUP mokinius priimtinausia profesinio mokymo forma – grupinis darbas. Jo metu mokiniai, pasidalinę į nedideles grupes, atlikdami konkrečias užduotis ne tik mokosi specialybės, bet ir įsisavina įvairius socialinius vaidmenis: mokinio, mokytojo, paslaugų teikėjo ir gavėjo. Toks darbo būdas teigiamai veikia ir neįgalaus jaunuolio asmenybės raidą, padeda formuoti bendravimo įgūdžius, pratina planuoti savo veiklą, objektyviau vertinti savo ir kitų darbo rezultatus. Grupinio darbo metodas glaudžiai siejamas su mokymu ir mokymusi bendradarbiaujat. Profesinio rengimo centruose „šio mokymo modelio rezultatus reguliuoja profesijos išmokimo ir profesinio parengimo turinio dėsninumai, jais turi būti pagrįsti mokytojo profesinės veiklos principai, nuostatos, taisyklės. <...>. Profesijos mokytojas vadovauja mokinių savarankiškam profesiniam tobulėjimui, jų efektyviam mokymuisi. Jis pataria, laiku padeda neįgaliam mokiniui, sudaro sąlygas, kad jaunuolis galėtų aktyviai įsijungti į gamybinį procesą“ (Skriptienė, 2001, p. 134). Taikant mokymą(si) bendradarbiaujant ugdymo procese vyrauja bendrumas: bendra užduotis, informacijos analizavimas, nuomonės išklaušymas, bendras aptarimas ir vertinimas. R. I. Arends (1998) teigimu, mokymasis bendradarbiaujant patenkina mažiausiai tris tikslus: didina akademinio mokymosi vertę, duoda naudos tiek gabiesiems, tiek silpnesniems mokiniams, sudaro sąlygas mokytis, vieniems kitus suprasti ir pripažinti, padeda išmokti socialinių gebėjimų.

Kitas nemažiau svarbus ir sėkmingas profesinio mokymo efektyvinimo būdas – diferencijuotas mokymas. „Diferencijuotas mokymas plačiaja prasme yra didaktinė sistema, kuri, remdamasi individualiu požiūriu bei grupiniu besimokančiųjų darbu, siūlo mokymą, laiduojantį sąlygas atsiskleisti žmogaus individualybei, skatinat jo saviraišką bei savirealizaciją, suteikiantį teisę pasirinkti mokymąsi pagal asmenybės skirtumus, polinkius, interesus bei sugebėjimus...“ (Šiaučiukienė, 1997, p. 6). Vadinas, galima teigti, jog ši mokymo forma yra universali, gali būti taikoma derinat su kitomis ugdymo formomis, atsižvelgiant į neįgaliųjų jaunuolių asmenines savybes, skirtynes bei galimybes. L. Šiaučiukienės (1997) nuomone, diferencijavimas, parenkant

ypatingam vaikui ar jų vaikų grupei uždavinius, reikalavimus, darbo formas ir metodus, kiekvienam užtikrina mokymosi sėkmę. Pavyzdžiui, sutrikusios raidos mokiniams praktinio (gamybinio) užsiėmimo metu užduotį privalu pateikti išskaidytą operacijomis bei pritaikytą būtent jų gebėjimams. Tačiau pasak A. Minkevičius (2001), pedagogai turi žinoti, kad diferencijuojant mokymą neverta skirti jaunuoliams atlikti tik tas užduotis, kurios jiems sekasi ar patinka. Reikia pereiti prie naujesnių, įdomesnių, sudėtingesnių. Tokiu būdu atskleidžiamos SUP mokinių tobulėjimo galimybės, sudaromos sąlygos savivartės augimui, savirealizacijai.

Apibendrinat galima teigti, jog mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, profesinio rengimo efektyvumas pasiekiamas keičiant požiūrį į mokymo turinį, mokymo metodus, būdus bei organizacines formas. Profesinio rengimo turinio centru turėtų tapti ypatingų vaikų bendrieji ir specialieji gebėjimai, kurie realizuojami teikiant tinkamai organizuotą specialiąją pedagoginę pagalbą.

1.4. Specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas profesinio rengimo centruose

Kalbant apie specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą, svarbu apibrėžti „*organizavimą*“, kaip švietimo vadybos sąvoką. Pasak R. Želvio (2001), *organizavimas bendrąją prasme, yra ko nors surengimas, sutvarkymas į vieną visumą ar griežtą sistemą*. Panašų požiūrį išsako J. A. F. Stoner, R. E. Freeman, D. R. Gilbert (2001). Jų nuomone, *organizavimas – toks darbo, valdžios ir išteklių paskirstymas tarp organizacijos narių ir jų suderinamumo procesas, kuris leidžia jiems pasiekti organizacijos tikslų*. Todėl organizuojant specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą profesinio rengimo centruose svarbu numatyti specialiosios pedagoginės pagalbos tikslą, uždavinius, teikėjus ir gavėjus, suderinti jų įgaliojimus bei sutvarkyti organizacijos veiklą pagal strategijas ir tikslus. Konkrečioje ugdymo įstaigoje specialioji pedagoginė pagalba organizuojama remiantis įstaigos parengtu ir vadovo patvirtintu Specialiosios pedagoginės pagalbos tvarkos aprašu.

Pasak A. Galkienės (2005), specialiosios pedagoginės pagalbos tikslas – atsiliepti į asmens fizinių arba psichologinių funkcijų sutrikimo suformuotus poreikius, sumažinti ugdymo(si) veiklos ribotumą, sudaryti kiek galima palankesnes sąlygas holistinei asmenybės raidai. Specialioji pedagoginė pagalba profesinio rengimo centruose siejama su mokinio galimybėmis mokytis ir dalyvauti ugdymo veikloje, sudaryti sąlygas įgyti profesiją. Būtent todėl, organizuojant pagalbą svarbu numatyti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius ir juos tenkinti, laiduoti palankias ugdymosi sąlygas mokiniams bei stiprinti, pedagogų, administracijos atstovų ir tėvų gebėjimą ugdyti mokinius, turinčius specialiųjų poreikių.

Profesinio rengimo centrų pedagoginio personalo veiksmai, organizuojant specialiąją pedagoginę pagalbą, atliekami remiantis moksleivių specialiais poreikiais, kurie kyla mokymosi veikloje. „Šiuo atveju raidos sutrikimų turinčiųjų specialusis ugdymas net mažiau komplikotas, nes profesinės rehabilitacijos sistema jau ne kuriama, o tobulinama. Jaunuoliams, kurie bendrojo lavinimo sistemoje patiria ne tokių aiškių sunkumų, yra kebliau profesinio rengimo sistemoje, nes apie modifikuotas ar adaptuotas profesinio mokymo programas tik pradėta kalbėti.“ (Profesijos vadovas, 2007). Būtent todėl, susiduriama su specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo sunkumais, o ir pati neįgalųjų profesinio rengimo situacija vis dar nėra aiškiai apibrėžta nei įstatymų, nei kitų norminių aktų.

Pasak J. W. Meijer (1999), SUP asmenų finansavimas yra vienas lemiamų veiksnių, organizuojant specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą profesinio rengimo centruose. „Valstybės biudžetas, priklausantis nuo ekonomikos augimo tempų bei užimtumo lygio, yra vienas iš pagrindinių profesinio rengimo finansavimo šaltinių. Vyriausybė atsako už pirminio profesinio parengimo, reikalingo darbo jėgos rinkoje, suteikimą savo šalies piliečiams. Todėl ji iš valstybės biudžeto ir remia jį“ (Murina, 2001, p. 54). Būtina pažymėti tai, jog finansavimas tiesiogiai priklauso nuo besimokančiųjų skaičiaus, jų mokymo programos krypties ir jos teikimo formos. Ne paslaptis, jog SUP mokinių ugdymas, dėl jiems teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos, pareikalauja daug didesnių piniginių lėšų. Tačiau vis dar nėra patvirtintos metodikos, kaip skaičiuoti ugdymo įstaigos, kurioje integruotai mokosi vaikai ar jaunuoliai turintys specialiųjų poreikių, biudžetą. „Nėra parengta bendrojo lavinimo mokykloje besimokančio neįgalaus mokinio krepšelio skaičiavimo metodika. Yra tiesiog skiriama tam tikra pinigų suma mokyklai, neatsižvelgiant į neįgaliojo vaiko poreikius“ (Vaiko su negalia sunkiai veriami vartai į pasaulį, 2006). Diferencijuojant mokinio krepšelio dydį, pagal SUP laipsnį (nedidelis, vidutinis, didelis, labai didelis), būtų kokybiškiau tenkinami kiekvieno vaiko poreikiai. Tačiau finansavimo trūkumas nėra esminė problema su kuria susiduriama ugdant SUP mokinius. Kadangi į specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą žvelgiama kompleksiskai, tai didesnių sunkumų kyla dėl to, jog trūksta kvalifikuotų pedagogų, specialistų, kurie rengtų specialiųjų poreikių mokinius profesinei veiklai. Specialistų ir pedagogų bendradarbiavimo kryptys, vadovų atliekami vaidmenys ir jų įtaka pagalbos organizavimui tampa pagrindu specialiųjų poreikių mokinių profesiniam rengimui.

1.4.1. Specialistų pagalbos organizavimas specialiųjų poreikių mokiniams

Specialiojo pedagogo teikiama pagalba. Specialiojo pedagogo vaidmuo profesinio rengimo procese, pasak E. Elijošiaus (1997), yra labai svarbus. Jis geriausiai suvokia, kokie sunkumai

iškyla jauniems žmonėms ir kaip juos nugalėti. Autorius pažymi, jog sutrikimų diagnostika, individualių korekcinų programų numatymas, konsultavimas – specialiojo pedagogo veiklos prerogatyva. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos apraše (2004) nurodoma, jog profesinio rengimo centruose specialiojo pedagogo etatas steigiamas, jei jame mokosi 20-30 mokinių, turinčių intelekto sutrikimų, specifinių pažinimo sutrikimų, emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų, judesio ir padėties sutrikimų, lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų, kompleksinių sutrikimų, ribotą intelektą. Minėtose įstaigose šie specialistai dažniausiai atlieka koordinatoriaus (konsultanto), mokytojo padėjėjo vaidmenį: konsultuoja pedagogus, kaip modifikuoti ir adaptuoti bendrąsias mokymo programas, bendrauja su grupių vadovais, dirbančiais su mokymosi sunkumų turinčiais mokiniais, teikia metodinę pagalbą dalykų ir profesijos mokytojams, mokytojo padėjėjams, konsultuoja tėvus, dirba su mokiniais, kuriems skirta adaptuota programa. Pasak N. Zigmond ir J. M. Baker (1995), specialieji pedagogai privalo teikti ne tik kokybišką, bet ir labai individualų, ilgalaikį neatidėliotiną bei kryptingą mokymą. Būtent todėl, šiems specialistams tikslingas švietimo vadybos, pagrindinių vadybos funkcijų išmanymas ir taikymas darbe.

Socialinio pedagogo teikiama pagalba. Profesinio rengimo centrai rūpinasi ne tik specialiosios pedagoginės pagalbos teikimu, bet ir specialiųjų poreikių mokinių socialine integracija į visuomenę. „Sėkmingai sujungti socializacijos ir ugdymo kategorijas praktikoje padeda naujo tipo specialisto – socialinio pedagogo rengimas“ (Vaicekauskienė, 2006, p. 167). Svarbiausias socialinio pedagogo uždavinys – ugdymo įstaigoje būti konsultantu įvairias su vaiko teisėmis ir jų pažeidinėjimų susijusiais klausimais, t.y. būti vaiko gerovės advokatu. Greta to, šie specialistai atlieka jungiamosios grandies vaidmenį tarp skirtingas galimybes turinčių, socialinės raidos sunkumų patiriančių bei įprastai besivystančių mokinių, jų šeimų mokytojų ir vadovų. G. Kvieskienės (2002) nuomone, pagrindinis socialinio pedagogo profesinės veiklos tikslas – vaiko gerbūvio siekis, ankstyvoji prevencija, socialinių gebėjimų ugdymas, mokiniui reikalingų socialinių paslaugų teikimas, sudarant prielaidas sėkmingai augančio žmogaus socializacijai ir pilietinei brandai. Specialiosios pedagoginės pagalbos tvarkos apraše (2004) socialinis pedagogas nėra įvardijamas kaip šios pagalbos teikėjas, tačiau dauguma mokslininkų priskiria jam šią funkciją, o neretai jis dalyvauja ir specialiojo ugdymo komisijos veikloje.

Psichologo teikiama pagalba. Psichologinės pagalbos mokiniui teikimo apraše (2004) nurodoma, kad mokyklos psichologo etatas steigiamas, jei ugdymo įstaigoje mokosi nuo 301 iki 600 mokinių. Ugdymo įstaigos psichologas atlieka prevencinį vaiko psichinės raidos krizių arba jų įveikimo darbą, teikia pagalbą tiek įprastai besivystantiems, tiek ir raidos sutrikimų turintiems mokiniams. „Mokyklos psichologo pagrindinis uždavinys – rūpintis vaikų psichine sveikata ir reikalingų psichosocialinių ugdymo sąlygų sudarymu“ (LR švietimo ir mokslo ministro

įsakymas dėl mokyklos psichologo bendrųjų pareiginių nuostatų, 2005). Tačiau būtina pažymėti tai, jog profesinio rengimo centruose dirbančio psichologo veiklos sritys ir funkcijos daug platesnės. Psichologui dirbančiam su paaugliais pagrindine veiklos kryptimi tampa tolesnio mokymosi ir profesijos pasirinkimo problemų sprendimas. O tai ypač aktualu dirbant su SUP mokiniais, kurių profesijos pasirinkimą neretai sąlygoja individualūs ugdymosi poreikiai, žinios ir gebėjimai.

Mokytojo padėjėjo teikiama pagalba. LR specialiojo ugdymo įstatyme (1998) nurodoma, kad mokytojo padėjėjas – asmuo, pedagoginiame procese atliekantis pedagogo nurodytas ugdymo ir slaugos funkcijas. Padėjėjas dirba su mokiniais, bendradarbiaudamas su mokytojais, grupės vadovu, specialiuoju pedagogu ir kt. specialistais. „Nors šias pareigas įteisino Specialiojo ugdymo įstatymas, tačiau jos dar nėra aptartos poįstatyminiais aktais ir todėl prilyginamos aptarnaujančiam personalui. Tuo tarpu minėti specialistai labai reikšmingi mokykloje. <...>. Mokytojo padėjėjai (tradiciškai mokykloje vadinami asistentais) neįgalumo situacijoje esantiems vaikams dažnai tampa tarpininkais tarp mokytojų, tėvų ir bendraamžių“ (Damkauskienė, 2001, p. 97). Tačiau ugdymo įstaigose susiduriama su klaidinga nuomone, jog mokytojo padėjėjas turi „tarnauti“ mokytojui, atlikti jo pavestas funkcijas, o ne padėti „ribotų galimybių savarankiškai dalyvauti ugdyme ir popamokinėje veikloje turintiems labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams“ (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo, 2004). Taigi mokytojo padėjėjas yra tarsi jungiamoji grandis tarp dalyko, profesijos mokytojo ir mokinio. Jis turi stengtis suteikti ugdytiniui kuo daugiau savarankiškumo teikiant racionalią pagalbą, kurios tikslas – padėti mokiniams atlikti užduotį, o ne už mokinį ją padaryti.

Siekiant užtikrinti veiksmingą specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą profesinio rengimo centruose būtinas visų specialistų bendradarbiavimas. Tačiau pastarųjų sėkminga veikla neįmanoma be pedagogo, esančio arčiausiai SUP vaiko/jaunuolio. Pasak A. Galkienės ir R. Dudzinskienės (2004), efektyvi specialioji pedagoginė pagalba pasiekama tose ugdytojų bendruomenėse, kuriose kryptingai koordinuojama specialistų ir pedagogų veikla, kai kiekvienas specialistas savo veikloje realizuoja koordinavimo – komunikavimo funkciją.

1.4.2. Pedagogų pasirengimas ugdyti moksleivius, turinčius specialiųjų ugdymo(si) poreikių

Pedagogų pasirengimas ugdyti SUP mokinius yra vienas iš svarbiausių specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo aspektų. Deja, nepakankama dalyko ir profesijos mokytojų kvalifikacija ir jų „ne visai teigiamas“ požiūris į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių

ugdymą profesinio rengimo centruose – yra labai aktualios problemos. T. Aidukienės (2007) nuomone, būtent mokytojo ir mokyklos vadovų požiūris yra vienas iš lemtingiausių veiksnių įgyvendinant inkluzinį ugdymą. Profesijos vadove (2007) nurodoma, jog nemaža dalis Lietuvos profesinių mokyklų vadovų vis dar nežino, kokios galimybės neįgaliam jaunuoliui įgyti specialybę numatytos Lietuvos švietimo įstatymų. Dauguma profesinio rengimo centrų administracijos atstovų mano, jog neįgaliesiems žmonėms turi būti sudarytos išskirtinės profesinio rengimo sąlygos, tačiau pabrėžia vien valstybės išlaikymą.

Pasak A. Ališausko (2003b), pamažu vis labiau įsitikinimą ir pripažįstama, kad pagrindinis asmuo, tenkinantis vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, yra klasės mokytojas. Tačiau dalis dalyko ir profesijos mokytojų vis dar yra linkę „perduoti“ darbą su ypatingais vaikais ugdymo įstaigoje dirbantiems specialistams. Tam, kad kokybiškai atliktų savo darbą, dalyko ir profesijos mokytojai privalo nuolat tobulėti, plėsti savo profesinį akiratį ne tik dėstomojo dalyko srityje, bet ir specialiajame ugdyme – į tai orientuota pedagogų atestavimo sistema. Mokytojų atestacijos nuostatuose (2007) nurodoma, jog mokytojas, kuris atestuojasi privalo išklaudyti švietimo ir mokslo ministro nustatytos apimties specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos kursus mokytojams, neturintiems specialiojo pedagogo kvalifikacijos. Pedagogų rengimo turinys turėtų būti orientuojamas ne tik į teorinių žinių apie SUP vaikus perdavimą, bet ir į praktinių mokėjimų ir įgūdžių formavimą ir suteikimą. Tai itin aktualu šiandienos švietimo sistemai, kurioje vis daugiau mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių mokosi profesinio rengimo centruose. To pasekoje didėja bendrojo lavinimo dalykų ir profesijos mokytojų atsakomybė ir reikalavimai jų kompetencijai, nes „pedagogai stokoja žinių ir įgūdžių, kaip moksleivių specialiuosius ugdymosi poreikius sieti su vaikų raidos ypatumais, kaip identifikuoti ugdytinio taikomas kognityvinės veiklos ir mokymosi strategijas, įvertinti jų efektyvumą, mokyti moksleivį taikyti racionalesnes mokymosi strategijas. Esminiai sunkumai dažniausiai susiję su tokių specifinių kompetencijų stoka, nors patys pedagogai linkę nurodyti laiko stoką ir kitas priežastis“ (Ališauskas, 2003b, p. 22). Greta to, nemaža dalis bendrojo lavinimo dalykų ar profesijos pedagogų nepalankiai vertina mokinio, turinčio mokymosi sunkumų, ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose. Todėl rengiant profesinių mokyklų pedagogus dirbti integruotoje švietimo sistemoje, būtina organizuoti kursus, seminarus, siekti, kad pedagogai keltų savo kvalifikaciją specialiojo ugdymo srityje. Pasak R. Labienės, T. Aidukienės ir F. Christensen (2003), be praktinio pasirengimo, išmanant tik teoriją, dirbti su mokiniais, turinčiais mokymosi negalę beveik neįmanoma. Mokytojui būtina turėti praktinio pobūdžio žinių, gebėjimų ir įgūdžių specialiojo ugdymo srityje.

Apibendrinat bendrojo lavinimo dalykų ir profesijos mokytojų veiklą dirbant su specialiųjų poreikių mokiniais, būtina pažymėti tai, jog jie yra pagrindiniai asmenys tenkinantys vaiko

poreikius ugdymo procese. A. Galkienės (2003) teigimu, pedagogų kompetencija, požiūriai ir nuostatos į ugdymo galimybes gali būti vaiko sėkmės ar nesėkmės mokykloje reikšminga priežastis. Todėl itin svarbu užtikrinti dalyko ir profesijos mokytojų bendradarbiavimą su administracija, specialistais, mokinio tėvais, savivaldybės švietimo administracija, institucijomis ir padaliniais, atsakingais už SUP vaikų ir jaunuolių ugdymo organizavimą profesinio rengimo centruose.

1.4.3. Specialistų veiklos koordinavimas ir bendravimo reikšmė organizuojant specialiąją pedagoginę pagalbą

Ugdant skirtingas specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių grupes neretai kyla problemų, kurių nepajėgia išspręsti vienas iš ugdymo įstaigoje dirbančių specialistų. Tuomet išryškėja dar glaudesnio specialistų, pedagogų bei administracijos atstovų bendravimo ir bendradarbiavimo poreikis, kurio efektyvumą lemia aiškus kryptingas veiksmų koordinavimas.

Pasak A. Galkienės (2005), specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjus bendrojo ugdymo įstaigose vienija formalus specialiąją pedagoginę pagalbą koordinuojantis vienetas - specialiojo ugdymo komisija (toliau SUK). SUK veiklą profesinio rengimo centruose reglamentuoja LR Švietimo ir mokslo ministerijos įsakymas Nr. 1057 (2000 m. rugpjūčio 17 d.) "Dėl švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarkos". Dokumente nurodoma, kad komisiją sudaro 5-9 nariai: švietimo įstaigos vadovas ar vadovo pavaduotojas ugdymui, specialistai: psichologas, specialusis pedagogas, logopedas. Į komisiją profesinio rengimo centruose taip pat įeina dalykų ir profesijos mokytojai, grupių vadovai, socialiniai pedagogai. Pageidautina, kad komisijoje dalyvaujantys pedagogai turėtų kvalifikacines kategorijas ir ne mažesnę kaip 5 metų pedagoginį darbo stažą, o dirbantys bendrojo ugdymo įstaigoje būtų tobulinę pedagoginę kvalifikaciją specialiojo ugdymo srityje. Komisijos veikla planuojama metams, posėdžiai organizuojami ne rečiau kaip 1 kartą per mėnesį. Apibendrinat, būtina pažymėti, jog SUK veiklos efektyvumą lemia koordinatoriaus vaidmuo, kurį profesinio rengimo įstaigose dažniausiai atlieka skyriaus vedėjas ar specialusis pedagogas.

Pasak A. Ališausko (2002, 2007), specialiojo ugdymo komisijos paskirtis - atlikti asmens specialiųjų ugdymo(si) poreikių pradinį įvertinimą ir tinkamai organizuoti SUP asmenų ugdymą, konsultuoti vaiko tėvus ir vaiką ugdančius pedagogus, teikti jiems rekomendacijas dėl vaiko ugdymo programų, būdų, tempo ir pan. Taip pat autorius pažymi, jog SUK veikla itin palanki realizuojant svarbius ugdytinių pažinimo ir jų SUP tenkinimo principus: natūralumo, SUP vertinimo ir tenkinimo vienovės, tęstinumo ir t.t. Greta to, SUK sudaro galimybę visiems ugdymo proceso dalyviams (vaikams, tėvams, pedagogams (dalyko ir profesijos) bei

specialistams) bendradarbiauti, patiems ugdytiniais ir jų tėvams įsitraukti į specialiųjų ugdymo(si) poreikių vertinimą ir tenkinimą. Vadinasi, SUK nariai, „turintys skirtingų veiklos galimybių ir siekiantys tų pačių tikslų, įsitraukia į bendradarbiavimo situacijas, kurios aktualizuoja valdymo, kaip veiklos koordinavimo, funkcijas. Johnson (2001) teigia, jog koordinavimas – tai dviejų ir daugiau paslaugų teikėjų bendras darbas remiantis ne vienu veiklos planu (jų gali būti du ir daugiau), o bendradarbiavimas – tai dviejų ir daugiau pagalbininkų bendras darbas pagal vieną veiklos planą“ (Galkienė, Dudzinskienė, 2004, p.40).

J. Ruškaus (2003) nuomone, ugdymo įstaiga vis dažniau tampa tinkline organizacija, orientuota į stiprių socialinių ryšių realizavimą, kurių nustatymas – sudėtinga problema, o norint organizuoti bendruomenę būtina derinti mokyklos paskirtį ir tikslus. Partnerystės kūrimo kompetencijos aprėpia tėvų įtraukimą į ugdymo procesą, bendradarbiavimą ir gebėjimą pasidalyti funkcijomis su kolegomis, dirbti komandoje. Darosi aišku, jog tėvai yra neatskiriama mokyklos bendruomenės dalis, kurios aktyvus dalyvavimas nustatant ir aptariant vaiko mokymosi sunkumus, numatant pagalbos vaikui būdus ir formas tampa vis svarbesnis. Todėl ugdymo(si) problemos, su kuriomis susiduria jų atžala, turėtų būti suprantamai išaiškintos tėvams, vengiant sausų profesinių terminų, akcentuojant tai, ką tėvai, dalyko ir profesijos pedagogai galėtų daryti siekiant užtikrinti kuo ženklesnę vaiko pažangą. Pasak R. Dobranskienės (2002), tėvai ugdymo įstaigai gali suteikti naujausios ir labai svarbios informacijos apie vaiką. Todėl nuoseklus ir atviras bendradarbiavimas su tėvais, abipusis pasitikėjimas, aktyvus jų įtraukimas į specialiųjų poreikių pažinimo ir tenkinimo procesą, gali duoti teigiamų rezultatų tinkamai įvertinti pedagogų pastangas ir pagalbą, akivaizdžiai įsitikinant vaiko mokymosi, elgesio ir kt. pokyčiais. J. Ambrukaitis, J. Ruškus ir V. Bagdonienė (2003) pažymi, jog nevisavertis pedagogų ir SUP mokinių šeimos bendravimas sukelia ne pozityvias, o neigiamas bendravimo emocijas: tėvai kaltina mokytojus dėl vaiko nesėkmių, pedagogai teigia, jog nepakankamas ugdymo tęstinumas šeimoje ir pan. Mokyklų bendruomenės gebėjimas įtraukti SUP moksleivius ir jų šeimas į ugdymo procesą, bendrą veiklą yra vienas aktualiausių sėkmingos specialiųjų poreikių vaikų socializacijos veiksnių.

Neretai, kalbant apie specialiąją pedagoginę pagalbą akcentuojami pagalbos mokiniams teikėjai - pedagogai ir specialistai. Pamištami patys svarbiausi ugdymo proceso dalyviai, pagalbos gavėjai – specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai. A. Ališausko (2002) nuomone, neįmanoma išspręsti vaiko ar jaunuolio problemų, aktyviai jam pačiam nedalyvaujant. Jie turi teisę būti išklaustyti ir išgirsti. Todėl privalu skatinti ir palaikyti vaiko norą dalyvauti sprendžiant jo problemas, įsijungti į ugdymo procesą. Pasak A. Ališausko ir L. Miltenienės (2001), efektyviai dirbti galima tik tada, jei vaikui padedama suprasti savo problemas, tinkamai nusiteikti darbui. Labai svarbu, kad mokiniai mokytųsi turėdami savo gebėjimus atitinkantį

tikslą, mokytojo būtų nuolat padrašinami ir aktyvinami. Tik tada, kai mokinys išmanys savo stipriąsias ir silpnąsias savybes, bus supažindintas su mokymosi perspektyvomis ir gerus rezultatus lemiančiomis sąlygomis, galima kalbėti apie mokytojų ir mokinių efektyvų bendradarbiavimą tenkinant specialiuosius mokymosi poreikius.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, dokumentus susijusius su specialiuoju ugdymu, galima teigti, jog specialiųjų poreikių mokinių profesinio rengimo pagrindas – specialioji pedagoginė pagalba. Jos organizavimą lemia finansiniai ir ekonominiai veiksniai, specialistų skaičiaus augimas, glaudesnis bendradarbiavimas tarp ugdymo įstaigos ir vaiko šeimos. Siekiant užtikrinti pagalbos prieinamumą visiems SUP mokiniams, neužtenka pakeisti pedagogų, specialistų ar administracijos atstovų požiūrio į šiuos vaikus. Svarbu parengti visos švietimo sistemos efektyvinimo planą, kuriame būtų išdėstoma konkrečių švietimo organizacijų veiksmų programa, nurodanti ilgalaikių tikslų prioritetus ir išteklius specialiųjų poreikių mokinių profesinio rengimo tobulinimui. Specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo efektyvumą lemia kompleksinė pagalba, kuri galima tik kryptingai bendradarbiaujant ir tinkamai koordinuojant veiksmus ne tik švietimo įstaigos viduje, bet ir tarpinstituciniame lygmenyje.

2. SPECIALIOSIOS PEDAGOGINĖS PAGALBOS ORGANIZAVIMO PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE TYRIMAS

2.1. Tyrimo bazė, imtis, metodika

Tyrimo tikslas – įvertinti mokiniams teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo lygį ir esamą situaciją profesinio rengimo centruose.

Tyrimas atliktas 2008 metų kovo – balandžio mėnesiais. Jame dalyvavo dvi tiriamųjų grupės: profesinio rengimo centruose dirbantys dalyko ir profesijos mokytojai, specialistai, administracijos atstovai (toliau pedagogai) ir SUP mokiniai, besimankantys minėtose įstaigose. Profesinio rengimo centrai ir respondentai pasirinkti atsitiktinai, orientuojantis į ugdymo įstaigos tipą, mokinius turinčius specialiųjų poreikių ir pedagogus dirbančius su jais.

Iš viso buvo išplatinta 100 klausimynų pedagogams, grįžo 91 (anketų grįžtamumas 91%) ir 150 anketų mokiniams, grįžo 123 (anketų grįžtamumas 82%). Tokia anketų grįžtamumo kvota gali būti laikoma gera. Esant didelei klausimynų apimčiai, yra didesnė paviršutiniško anketų pildymo tikimybė (Ambrukaitis, Ruškus, Bagdonienė ir kt., 2003, p. 62). Tačiau šios problemos pavyko išvengti, grįžusios anketos buvo užpildytos gerai. Tam įtakos galėjo turėti tinkamas anketų apipavidalinimas ir patogi pildymo forma.

Pagrindiniu tyrimo metodu pasirinkta anketinė apklausa raštu. Tyrimo empiriniams duomenims rinkti buvo sudaryti dviejų tipų klausimynai: anketos pedagogams (1 PRIEDAS) bei mokiniams (2 PRIEDAS). Tyrimo instrumentus sudaro trys dalys: kreipimasis į respondentą (instruktavimas), demografiniai klausimai ir specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo ypatumų diagnozavimo blokas. Anketų turinyje atsispindėjo įstatymiškai reglamentuotos specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo proceso organizavimo komponentai. Sudarant anketas buvo išsikelti tokie probleminiai klausimai: *Koks yra specialiosios pedagoginės pagalbos turinys, kryptingumas, pagalbos organizavimo lygis? Kaip skirtingi ugdymo proceso dalyviai (pedagogai, specialistai, administracijos atstovai ir mokiniai) vertina teikiamos pagalbos efektyvumo lygį?*

Siekiant gauti kuo objektyvesnius tyrimo rezultatus buvo naudojami uždari, pusiau uždari ir atviri diagnostiniai klausimai. Anketą pedagogams ir specialistams sudaro 34 klausimai: 8 iš jų atviri, 23 pusiau uždari, 3 uždari. Anketą, skirtą specialiųjų poreikių mokiniams, besimokantiems profesinio rengimo centruose, sudaro 23 klausimai: 3 atviri, 13 pusiau uždaru, 7 uždari. Apklausai naudoti klausimynai parengti remiantis teorinėje dalyje minėtų autorių darbais ir tyrimais (A. Ališausko (2001, 2003b), A. Ališausko ir L. Miltenienės (2001), J. Ambrukaičio, J.

Ruškaus ir V. Bagdonienės (2003), A. Galkienės (2005) ir kt.) bei LR švietimo ir mokslo ministerijos, Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto specialiojo ugdymo mokslinio centro parengta ataskaita „Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis“ (2007). Klausimų pagrindinės struktūrinės dalys yra specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo situacijos vertinimas.

Tyrimo pradžioje respondentams buvo trumpai pristatytas tyrimo tikslas, reikšmingumas, išdalintos anketos, pasakoma instrukcija ir parodomas žymėjimo pavyzdys. Respondentų nuomonių išaiškinimas atliktas anketavimo būdu, atliekant gautų duomenų kokybinę bei kiekybinę analizes, formuojant išvadas ir rekomendacijas.

Kokybinio tyrimo duomenys apdoroti taikant turinio analizės metodus (Strauss, Corbin, 1998). Respondentų atsakymai į atvirus anketos klausimus buvo kategorizuojami į grupes pagal jų semantinį panašumą. Sudarytomis kategorijoms priskirti pavadinimai, atspindintys kategorijos esmę. Gauti duomenys pateikiami lentelėse (4 ir 5 PRIEDAI). Kiekybiniai tyrimo duomenys apdoroti taikant SPSS (Statistical Package for Social Science) programinę įrangą. Daugeliu atveju taikyti įprasti aprašomosios statistikos metodai: absoliutiniai ir santykiniai dažniai. Kadangi anketai sudaryti buvo naudojamos kelių tipų skalės (nominalinės, intervalinės ir ranginės), tai įverčių tarpusavio ryšiams nustatyti pasirinktas Spirmeno koreliacijos koeficientas. Pasak T. Leonavičienės (2006), jei bent vienas kintamasis priklauso rangų skalei, tai skaičiuojamas Spirmeno koreliacijos koeficientas. Empirinio ir teorinio skirstinių skirtumo reikšmingumui tikrinti taikytas Chi–kvadrato (χ^2) testas (reikšmingumo koeficientas $p < 0,01$).

2.2. Tiriamųjų demografinė charakteristika

Tyrimo dalyvavo 214 respondentų. Iš jų - 91 (N = 91) Šiaulių ir Kėdainių profesinio rengimo centruose dirbantis pedagogas ir 123 (N = 123) SUP mokiniai, siekiantys įgyti profesinį išsilavinimą. Šiaulių ir Kėdainių profesinio rengimo centrų respondentų atsakymai neišskirti, jie susilieja.

Atlikus gautų duomenų analizę nustatyta, jog didžiąją dalį apklausoje dalyvavusių **pedagogų** sudaro moterys (80%). Respondentų amžiaus vidurkis siekia 41 metus (jauniausiam 23 m., vyriausiam 70 m.) Tyrimo rezultatai patvirtino statistinius duomenis, kad profesinio rengimo įstaigose didesniąją dalį dirbančiųjų sudaro vyresnio amžiaus pedagogai: net 53,9% respondentų yra vyresni nei 47 metų amžiaus ir tik 12,1% mokytojų patenka į 23 – 34 metų amžiaus grupę. Tiriamųjų pedagoginio darbo stažo intervalas gana platus, t.y. nuo 1 iki 47 metų. Vadinas, galima teigti, kad pedagogų dirbančių profesinio rengimo įstaigose patirtis labai skirtinga, apima

ne tik klasikinės bet ir šiuolaikinės pedagogikos idėjas. Nustatyta, kad dauguma pedagogų, dirbančių su specialiujų poreikių mokiniais, sudaro profesijos mokytojai (47,2%) ir dalyko pedagogai (30,8%). Tik 6,6% apklaustųjų - specialistai (specialieji pedagogai, socialiniai pedagogai, mokytojų padėjėjai).

Iš visų tyrime dalyvavusių pedagogų 55% turi vyr. mokytojo, 24,2% mokytojo ir 13,2% - mokytojo metodininko laipsnį. Taip pat tyrime dalyvavo 4,4% pedagogų, turinčių I ir II vadybinę kategoriją bei užimančių vadovaujančias pareigas. 41,7% profesinio ugdymo proceso dalyvių (pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų) turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 22% - aukštesnįjį ir 6,6% respondentų yra apsigynę magistro laipsnį.

Apibendrinant pedagogų dirbančių su specialiujų poreikių mokiniais demografinius duomenis, galima daryti išvadą, kad dauguma jų yra pakankamai kvalifikuoti ir turintys nemažą pedagoginę patirtį. Tai sudaro galimybę profesinio rengimo centrams teikti kokybiškas profesinio ugdymo paslaugas.

Mokinių nuomonės, apie specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimą profesinio rengimo centruose tyrimo demografinį bloką sudarė 6 klausimai: lytis, amžius, išsilavinimas, šeimos sudėtis, ugdymo įstaigos tipas ir profesinio mokymo pakopa.

Tyrimo dalyvavusių merginų ir vaikinų skaičius gana vienodas, t.y. 50,4% vaikinų ir 49,6% merginų. Tiriamųjų amžius svyruoja nuo 14 iki 22 metų. Didžiausią respondentų grupę (72,4%) sudaro 17 – 19 metų jaunuoliai.

Dauguma (56,9%) tyrime dalyvavusių SUP moksleivių yra įgiję pagrindinį išsilavinimą, 19,5% - išklause vidurinio ugdymo programą, 14,6% - nebaigusiųjų pagrindinės mokyklos, bei siekiančių įgyti pagrindinį išsilavinimą ir profesiją arba vien tik profesiją.

Atlikus mokinių demografinių duomenų analizę nustatyta, jog 73,2% specialiujų poreikių jaunuolių mokosi pirmoje pakopoje, 17,9% - trečioje, 5,7% - antroje ir 1,6% - ketvirtoje. Daugiausiai SUP mokinių, įstojusių į profesinio rengimo įstaigas, yra baigę bendrojo lavinimo mokyklas (65,9%). Tik 15,4% ugdytinių anksčiau mokėsi specialiosiose mokyklose.

Apibendrinant ugdytinių demografinius duomenis, galima teigti, kad SUP mokiniai į profesinio rengimo centrus mokytis dažniausiai atvyksta po pagrindinės mokyklos ir siekia įgyti profesinę kvalifikaciją, kuri sudarytų palankesniais sąlygas įsitvirtinti darbo rinkoje.

2.3. Profesinio rengimo centrų pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų, dirbančių su specialiujų poreikių mokiniais, apklausos duomenų analizė

Pedagogų ir specialistų požiūris į kvalifikacijos kėlimą itin svarbus dirbant su specialiujų ugdymo(si) poreikių mokiniais. Šiuo metu tai ypač aktualu, nes šiems moksleiviams siekiama

sudaryti galimybę mokytis visiškos integracijos būdu. To pasekoje, pastebimas specialiųjų poreikių mokinių skaičiaus augimas ne tik bendrojo lavinimo mokyklose, bet ir profesinio rengimo centruose. Siekiant atskleisti specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo lygį pastarojo tipo ugdymo įstaigose, svarbu įvertinti specialistų ir pedagogų pasirengimą dirbti su šiais vaikais.

1 lentelė

Profesinio rengimo centruose dirbančių pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų pasiskirstymas pagal kvalifikacijos kėlimą specialiojo ugdymo srityje (N = 91)

Pareigos	Ar teko per pastaruosius dvejus metus kelti kvalifikaciją specialiojo ugdymo srityje?		
	Neatsakė	Taip	Ne
Specialistas	0%	66.7%	33.3%
Dalyko mokytojas	3.6%	57.1%	39.3%
Profesijos mokytojas	4.7%	46.5%	48.8%
Administracijos atstovas	0%	33.3%	66.7%

Atskleista, jog bent vieną kartą (per paskutinius 2 metus) kvalifikaciją specialiojo ugdymo srityje kėlė 66,7% specialistų (specialiųjų ir socialinių pedagogų, mokytojo padėjėjų), 57,1% - dalyko ir 46,5% - profesijos mokytojų. Mažiausias skaičius kėlusiujų kvalifikaciją tenka administracijos atstovams (33,3%) (žr. 1 lentelę).

Analizuojant tyrimo duomenis nustatyta, kad didžiausia dalis apklausoje dalyvavusiųjų pedagogų ir specialistų (45,1%) vidutiniškai moko po 3 specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) turinčius mokinius: daugiausiai 120 mokinių, o mažiausiai 1 mokinį. Būtina pažymėti ir tai, jog 56% respondentų geba įvardinti jaunuolių mokymo(si) sunkumų priežastis.

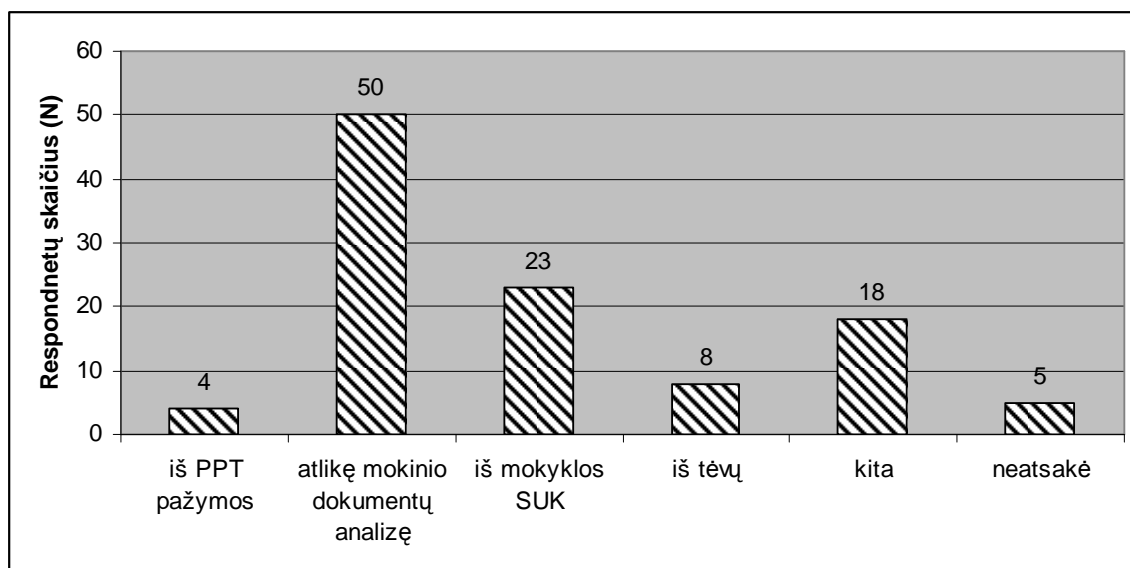
Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog pedagogai domisi specialiosios pedagoginės pagalbos teikimu, siekia įgyti žinių, tačiau nepakankamai. Administracijos atstovams rekomenduojama daugiau dėmesio skirti kvalifikacijos kėlimui specialiojo ugdymo srityje, nes pakitusi situacija SUP mokinių profesiniame rengime verčia keisti požiūrį į savo, kaip pagalbos koordinatoriaus veiklą bei ieškoti efektyvesnių šių mokinių ugdymo būdų. A. Galkienės ir R. Dudzinskienės (2004) atlikto tyrimo metu išryškėjusios tendencijos patvirtino tai, kad specialiosios pedagoginės pagalbos kokybė priklauso nuo konstruktyvių, kryptingų ryšių bendradarbiavimo grandinėje, kurioje aktyvus dalyvis yra mokyklos vadovas (administracijos atstovas).

Norint išsiaiškinti ar specialistai ir pedagogai turi pakankamai žinių apie SUP mokinių ugdymą, buvo pateiktas klausimas „*Ar pakanka informacijos apie specialiųjų poreikių*

mokinius, jų ugdymo(si) ypatumus?“. Išanalizavus rezultatus paaiškėjo, jog 50,5% respondentų informacijos pakanka. Likusieji 40,7% norėtų sužinoti apie *specialiųjų poreikių mokinių gebėjimus, sutrikimus* (N = 5), *specialiojo ugdymo proceso organizavimą* (N = 4), *individualių programų rengimą (modifikavimą, adaptavimą)* (N = 2), *SUP mokinių profesinį rengimą* (N = 1). Interpretuojant gautus duomenis, galima daryti išvadą, jog dalyko ir profesijos mokytojams vis dar trūksta žinių, kaip dirbti su moksleiviais turinčiais mokymosi sunkumų, organizuoti jų darbą pamokoje. Apklausoje konstatuotą nepakankamą mokytojų kompetenciją dirbant su SUP mokiniais patvirtina A. Ališausko (2003b) atlikta situacijos ir kompetencijų analizė. Nustatyta, kad „pedagogai stokoja žinių ir įgūdžių, kaip identifikuoti ugdytinio taikomas kognityvinės veiklos ir mokymosi strategijas, įvertinti jų efektyvumą, mokyti moksleivį taikyti racionalesnes mokymosi strategijas. Esminiai sunkumai dažniausiai susiję su tokių specifinių kompetencijų stoka, nors patys pedagogai linkę nurodyti laiko stoką ir kitas priežastis“ (Ališauskas, 2003b, p. 22).

Viena iš svarbiausių teikiamos specialiosios pedagoginės pagalbos kokybės charakteristikų yra specialistų dirbančių ugdymo įstaigoje skaičius. Siekiant atlikti jų poreikio analizę profesinio rengimo centruose, respondentai turėjo nurodyti ar jų ugdymo įstaigoje dirba įvardinti specialistai (specialusis pedagogas, socialinis pedagogas, psichologas, logopedas, mokytojo padėjėjas, surdopedagogas, tiflopedagogas). 86 tiriamieji pažymėjo, jog jų centre dirba socialinis pedagogas, 55 – specialusis pedagogas ir 33 – mokytojo padėjėjas. Tačiau 60,4% respondentų mano, jog minėtų specialistų trūksta. Apibendrinus rezultatus paaiškėjo, jog profesinio rengimo centruose trūksta psichologų (N = 21), specialiųjų pedagogų (N = 5) ir mokytojo padėjėjų (N = 1). 19 respondentų nurodo bendrą specialistų trūkumą: „*esamiems specialistams tenka labai didelis krūvis*“, „*tik mokytojams ir auklėtojams dirbti su SUP mokiniais yra sunku*“, „*neįmanoma vienam žmogui išspręsti daugumos problemų*“, „*didelis specialiųjų poreikių mokinių skaičius*“, „*kyla ir išryškėja naujos problemos, ateina į mokyklą vis daugiau mokinių su įvairiais sutrikimais*“, „*reikalingas psichologas ir kiekviename skyriuje po spec. pedagoga*“, „*trūksta mokytojo padėjėjų, spec. pedagogų, nes nepakankamai efektyvi teikiama pagalba*“, „*mokytojas nepajėgus dirbti vienas*“. Taigi, galima daryti išvadą, jog profesinio rengimo centruose SUP mokiniams teikiama pagalba nėra visiškai efektyvi, dėl specialistų trūkumo. Ugdymo įstaigos vadovams derėtų atkreipti dėmesį į šią problemą ir kreiptis į Švietimo ir mokslo ministeriją dėl specialistų etatų įsteigimo, prieš tai išanalizavus SUP mokinių skaičių, jų specialiųjų ugdymosi poreikių laipsnį (nedideli, vidutiniai, dideli ir labai dideli).

Apklausa buvo siekiama išsiaiškinti iš kokių šaltinių pedagogai ir specialistai gauna informaciją apie tai, jog teks mokyti SUP turintį mokinį. Nustatyta, kad mokytojai dažniausiai apie tai sužino atlikę mokinio dokumentų analizę (N = 50) (žr. 1 pav.).

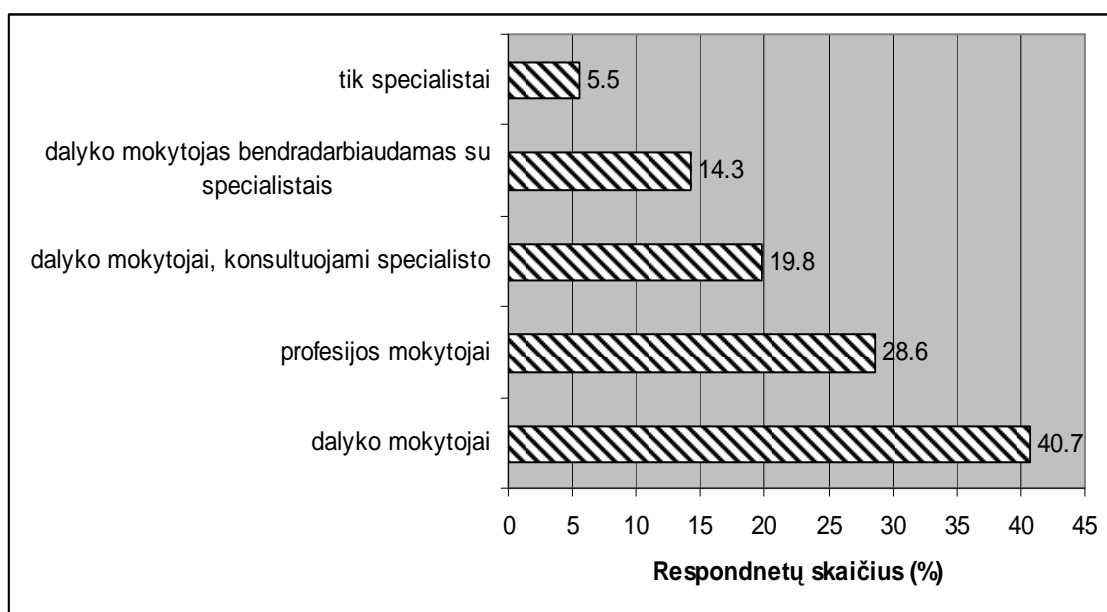
1 pav. **Profesinio rengimo centruose dirbančių pedagogų informacijos šaltiniai apie SUP turinčius mokinius (N = 91)**

23 apklausti pedagogai nurodė, jog apie mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius juos informuoja įstaigos specialiojo ugdymo komisijos nariai, 8 – tėvai, 4 – informaciją randa Pedagoginės psichologinės tarnybos pažymoje dėl pedagoginio psichologinio asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo. Tyrimo rezultatai leidžia konstatuoti, jog didžioji dalis specialistų, dalyko ir profesijos mokytojų informaciją apie sutrikusios raidos jaunuolius kaupia savarankiškai. Greta to paaiškėjo, kad ta pati nuomonių pasiskirstymo tendencija išlieka ir kalbant apie pasiruošimą darbui su specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiais mokiniais. 62,6% respondentų nurodo, jog ruošiasi savarankiškai, 33% - lankė kursus, seminarus, 22% - padeda specialistai (specialusis pedagogas, mokytojo padėjėjas ir kt.), 20% - padeda kolegos.

Apibendrinat gautus rezultatus, galima teigti, jog dažniausiai pedagogai darbui su mokiniais ruošiasi savarankiškai ne tik dėl kursų, seminarų specialiojo ugdymo tematika trūkumo, bet ir dėl specialistų stygiaus. Sprendžiant šią problemą ypač tikslinga būtų organizuoti seminarus visam įstaigos personalui, dirbančiam su SUP mokiniais, bei stiprinti bendradarbiavimą tarp pedagogų ir specialistų.

Vienas iš specialiosios pedagoginės pagalbos tikslų yra padėti specialiųjų poreikių asmeniui mokytis pagal individualius gebėjimus atitinkančias bendrąsias mokomųjų dalykų programas

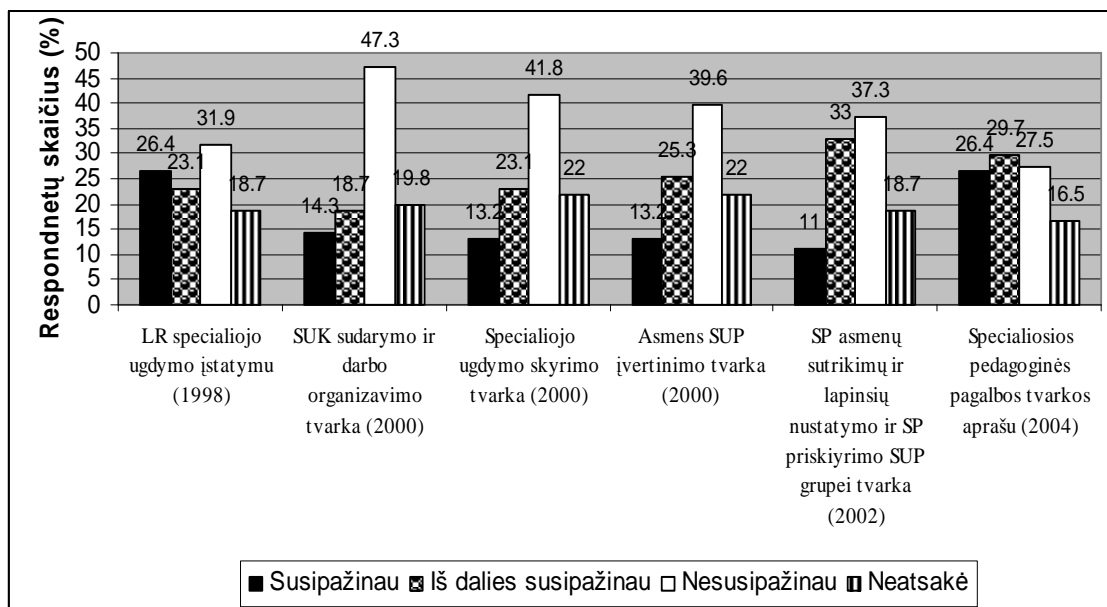
(modifikuotas, adaptuotas). Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kas profesinio rengimo centruose rengia individualizuotas programas SUP turintiems mokiniais.

2 pav. **Pedagogai ruošiantys individualizuotas programas profesinio rengimo centruose (N = 91)**

Gauti anketinės apklausos rezultatai parodė, jog 40,7% respondentų teigia, kad individualizuotas programas jų ugdymo įstaigoje rengia dalyko mokytojai, 28,6% apklaustųjų mano, kad profesijos mokytojai (žr. 2 pav.). Būtina pažymėti tai, jog visoje Lietuvos švietimo sistemoje vis dar nėra sukurtų modifikuotų ar adaptuotų profesinio mokymo programų. Specialiųjų poreikių mokiniams sudaromos galimybės mokytis tik pagal bendrąsias ar specialiąsias profesinio mokymo programas. Todėl, galima daryti išvadą, jog šių respondentų turimos žinios nėra visiškai tikslios. Tik 19,8% apklaustųjų pažymi, jog jų ugdymo įstaigoje individualizuotas programas rengia dalyko mokytojai bendradarbiaudami su specialistais. Taigi, profesinio rengimo centruose pastebimas partnerystės kūrimo, bendradarbiavimo tarp specialistų ir pedagogų trūkumas. Šį trūkumą lemia itin mažas specialistų teikiančių specialiąją pedagoginę pagalbą skaičius profesinio rengimo įstaigose.

Siekiant išsiaiškinti ar profesinio rengimo centrų darbuotojai yra susipažinę su pagrindiniais dokumentais, reglamentuojančiais specialiųjų poreikių mokinių ugdymo procesą, tyrime dalyvavę respondentai turėjo pažymėti su kokiais teisės aktais yra „susipažinę“, „iš dalies susipažinę“ ir „nesusipažinę“.

3 pav. Respondentų informuotumas apie teisės aktus, reglamentuojančius specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą profesinio rengimo centruose (N = 91)

Pedagogų apklausos rezultatai rodo, jog didžioji dalis profesinio rengimo proceso dalyvių (administracijos atstovų, dalyko ir profesijos mokytojų, specialistų) nėra susipažinę su teisės aktais, reglamentuojančiais specialųjį ugdymą (nuo 47,3% iki 27,5%) (žr. 3 pav). Po 26,4% apklaustųjų yra susipažinę su *LR specialiojo ugdymo įstatymu* (1998) ir *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu* (2004). Mažiausiai respondentų domėjosi *Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka* (2002) (11%). Vadinasi, galima daryti išvadą, jog profesinio rengimo centro pedagogams, specialistams ir administracijos atstovams trūksta teisinių žinių, susijusių su specialiojo ugdymo organizavimu ir valdymu, nors 50,5% respondentų mano, jog žinių jiems pakanka.

Buvo tirta, ar kvalifikacinė kategorija ir teisės aktų apie specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą žinojimas yra tarpusavyje susiję dalykai.

2 lentelė

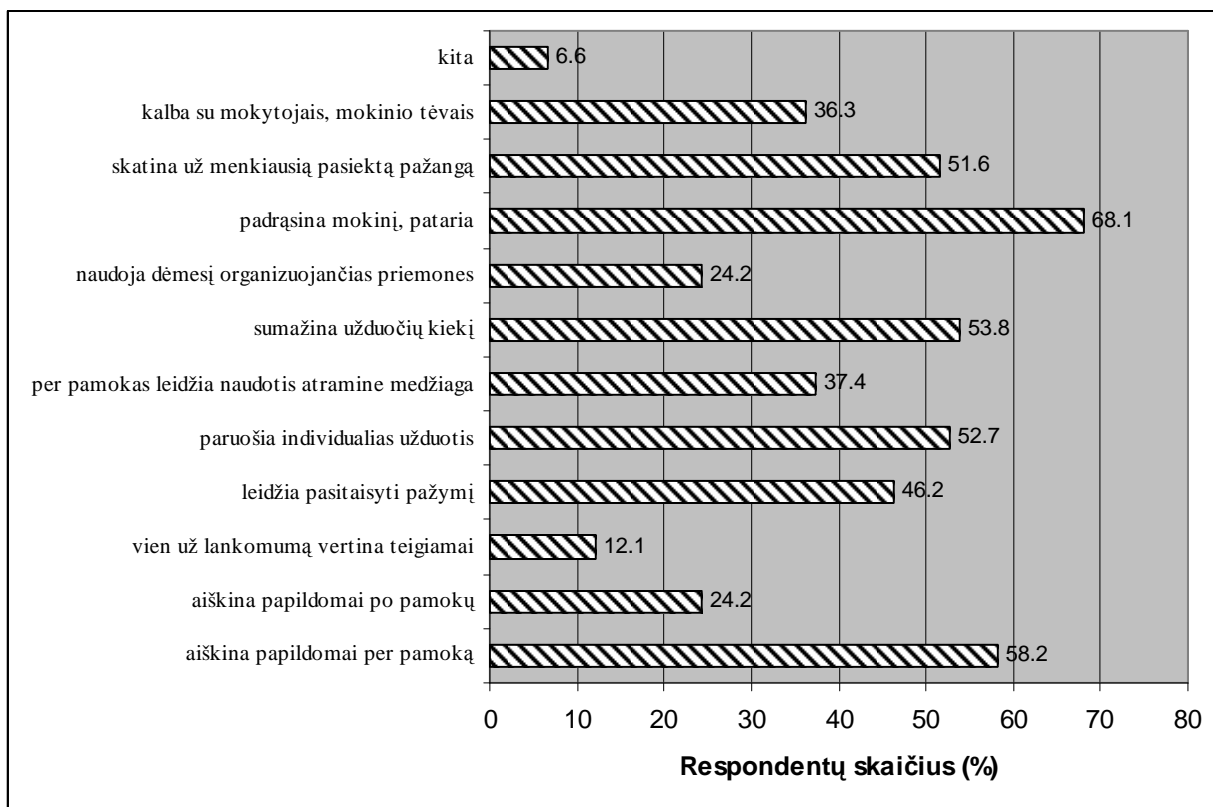
Respondentų žinių apie teisės aktus, reglamentuojančius specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą ugdymo įstaigose, priklausomybė nuo kvalifikacinės kategorijos (N = 91)

Kvalifikacinė kategorija	Su kokiais dokumentais, reglamentuojančiais specialiųjų poreikių mokinių ugdymo procesą, esat susipažinę?			
	Neatsakė	Susipažinau	Iš dalies susipažinau	Nesusipažinau
Mokytojas	4.5%	36.4%	18.2%	40.9%
Vyresnysis mokytojas	14.0%	28.0%	24.0%	34.0%
Mokytojas metodininkas	58.3%	8.3%	16.7%	16.7%
Vadybine kategorija	0%	25.0%	75.0%	0%

Apskaičiavus suderinamumo kriterijų χ^2 ($\chi^2 = 29,250$, $p = 0,004 < 0,01$) nustatyta, kad geriausiai teisė aktus žino administracijos atstovai („susipažinau“ – 25%, „iš dalies susipažinau“ – 75%), mokytojai („susipažinau“ – 36,4%, „iš dalies susipažinau“ – 18,2%) bei profesijos ir dalyko pedagogai, turintys vyr. mokytojo kvalifikacinę kategoriją („susipažinau“ – 28%, „iš dalies susipažinau“ – 24%). Mokytojams metodininkams šios srities žinių trūksta (žr. 2 lentelę).

Remiantis atlikto tyrimo išvadomis, specialiojo ugdymo komisijos nariams rekomenduojama daugiau dėmesio skirti ugdymo proceso dalyvių teisiniam švietimui, organizuoti seminarus šiomis temomis, nes Specialiojo ugdymo įstatymo (1998) ir jį papildančių teisės aktų žinojimas bei taikymas yra vienas iš vidaus audito vertinimo pagalbinių kriterijų.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiais būdais profesinio rengimo centruose dirbantys pedagogai, specialistai padeda specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) mokiniams. I. Kaffemanienės ir I. Lusver (2004) atliktos pedagogų apklausos rezultatai rodo, jog dauguma pedagogų įvairių dalykų pamokose mokymą individualizuoja supaprastindami užduotis, mažiau jų pateikdami, leisdami moksleiviui naudotis įvairia atramine medžiaga. Panašus pagalbos pobūdis išryškėjo atlikus profesinio rengimo centro pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų apklausos vertinimą.

4 pav. Profesinio rengimo centruose dirbančių pedagogų ir specialistų pagalbos būdai mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymo(si) poreikių (N = 91)

Nustatyta, kad 68,1% respondentų padrąsina SUP mokinį, jam pataria, 58,2% - aiškina papildomai per pamoką, 53,8% - sumažina užduočių kiekį pagal mokinio galimybes, 52,7% - paruošia individualias užduotis atsižvelgiant į mokinio specialiuosius ugdymo(si) poreikius, 51,6% - skatina bent už menkiausią pažangą. Mažiausiai apklaustųjų (12,1%) laikosi nerašytos taisyklės, jog SUP mokiniams vien už lankomumą privalu vesti teigiamą pažymį. (žr. 4 pav.). Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad ugdymo proceso dalyviai (administracijos atstovai, pedagogai ir specialistai) įvairiais būdais stengiasi padėti SUP turintiems mokiniams: nuo ugdymo turinio individualizavimo iki mokinių mokymosi motyvacijos kėlimo, bendradarbiavimo su tėvais.

Specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumą, bet kurioje ugdymo įstaigoje lemia teigiamas ugdymo proceso dalyvių požiūris į SUP mokinius, jų integraciją bendrojo lavinimo mokyklose. A. Ališausko ir L. Miltenienės (2001) atliktos pedagogų apklausos rezultatai rodo, kad dominuoja teigiamas požiūris (56%) į šiuos vaikus. Tai patvirtina ir R. Adomaitienės (2001) atliktas tyrimas 10 Vilniaus mokyklų. Autorė nustatė, kad apskritai į SUP turinčių vaikų integruotą ugdymą žiūrima pozityviai (44% - teigiamai, 47% - labai teigiamai). Be to, šių mokinių ugdymas neįmanomas be specialiųjų poreikių identifikavimo, nes informacija apie

sutrikimus apibūdina santykį tarp vaiko charakteristikos ir ugdymo rezultatu. Todėl ugdymo procesą privalu organizuoti atsižvelgiant į individualius kiekvieno mokinio poreikius. Tyrimu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti ar pedagogai, specialistai atsižvelgia į vaiko specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Nustatyta, jog 84,6% respondentų, organizuodami darbą pamokoje, visuomet atsižvelgia į SUP mokinių poreikius.

Gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog specialistams ir pedagogams, dirbantiems su specialiųjų poreikių jaunuoliais, svarbu žinoti, kokie sutrikimai, mokymosi negalės sąlygoja jų ugdymo(si) sunkumus, kad galėtų tinkamai organizuoti profesinio mokymo procesą ir teikti efektyvią specialiąją pedagoginę pagalbą.

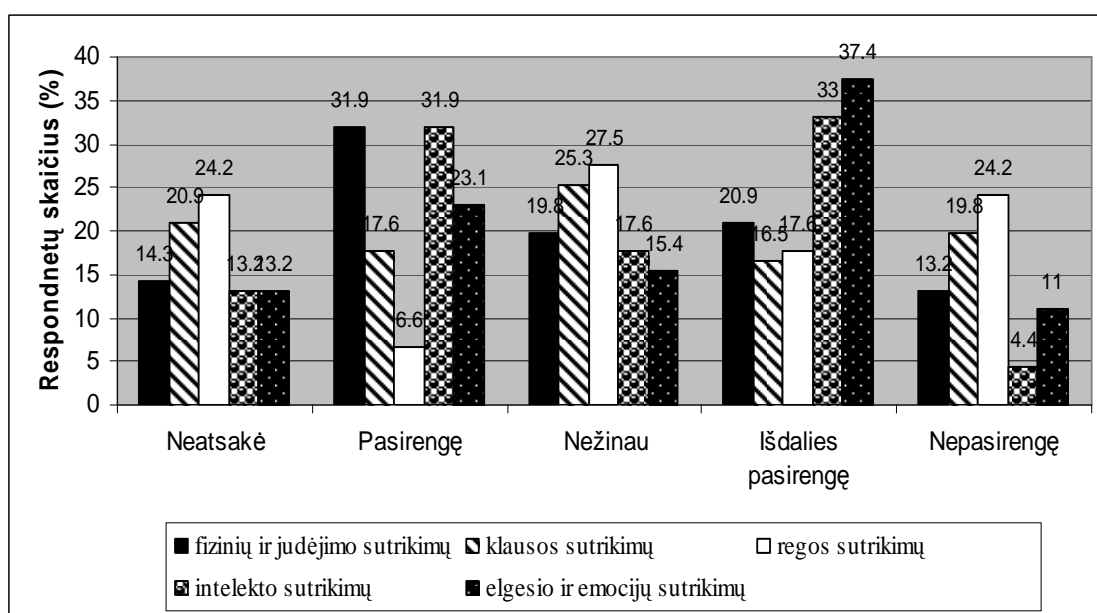
Norint išsiaiškinti tiriamųjų požiūrį į SUP turinčių mokinių tobulėjimo galimybes, respondentai buvo parašyti išsakyti savo nuomonę šiuo klausimu bei nurodyti kokiais būdais skatina tokių vaikų tobulėjimą. Paaiškėjo, jog 81,3% atsakiusių mano, kad SUP mokiniai, turi galimybę tobulėti (*„tai priklauso nuo geros mokymosi aplinkos, juos palaiko stipresni mokiniai“*, *„gali įgyti profesinių gebėjimų ir būti gerais specialistais“*, *„jie yra kaip ir visi vaikai – savo tikslais, norais, svajonėmis“*, *„dirbant ir mokantis gebėjimai ir įgūdžiai tobulėja, kad ir nesudėtingas užduotis atliekant“*, *„integruodamiesi jie tobulėja“*). Remiantis išsakyta tyrimo dalyvių nuomone galima teigti, jog jau pats bendravimas su kitais mokiniais skatina šių vaikų tobulėjimą. V. Kazlaučiūnaitė (2001), atlikusi specialiųjų poreikių mokinių socialinės adaptacijos bendrojo lavinimo mokykloje analizę nustatė, kad didžioji dalis apklaustųjų mokytojų (56%) mano, kad vaikų turinčių vystymosi sutrikimų, kontaktai su normalios raidos bendraamžiais yra pageidautini ir naudingi abiem pusėms.

Tačiau pasitaikė ir neigiamai manančių respondentų (*„minėti moksleiviai visiškai neturi dalyko pagrindų ir motyvo mokytis“*, *„tik ne šiuo atveju, nes profesiniame mokyme specialisto neišugdysi“*). Vertinant tyrimo rezultatus paaiškėjo, jog specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių tobulėjimą visų pirma lemia aplinkinių požiūris ir pedagogų pasirengimas padėti šiems jaunuoliams. Nustatyta, kad dalyko ir profesijos mokytojai, specialistai skatindami šių vaikų tobulėjimą dažniausiai naudoja pagyrimą žodžiu, stengiasi pakelti mokinių mokymosi motyvaciją (N = 34) (*„stengiuosi kelti mokymosi motyvaciją, pasitikėjimą savo jėgomis“*, *„skatinu pasitikėti savimi, konsultuotis su kitais mokiniais, nebijoti prašyti pagalbos“*), individualizuoja ugdymo procesą, atsižvelgiant į jų specialiuosius ugdymo(si) poreikius (N = 16) (*„pamokų metu visada atkreipiu dėmesį į specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką“*, *„dirbant individualiai, skatinant, mokinys daugiau domisi, stengiasi pats siekti rezultatų“*), įtraukia į bendrą kolektyvo veiklą (N = 9) (*„stengiamės įtraukti į bendrą klasės mokinių veiklą, skirti užduotis ruošiant įvairius renginius“*), akcentuoja sėmę (N = 7) (*„už menkiausią pasiekimą“*).

stengiamasi pagirti, parašyti pažymį, vertinu kiekvieną darbą“), skatina teigiamu pažymiu (N = 3) („kartais skatinu geresniu pažymiu“).

Apibendrinat gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad profesinio rengimo centruose sudaromos visos sąlygos specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokiniams patirtį sėkmę, siekti savirealizacijos profesinėje karjeroje.

Anketine apklausa buvo siekiama išsiaiškinti ar minėtų centrų pedagoginis personalas yra pasirengęs ugdyti skirtingų specialiųjų poreikių mokinius, turinčius fizinių ir judėjimo, klausos, regos, intelekto bei elgesio ir emocijų sutrikimų.

5 pav. Profesinio rengimo centruose dirbančių pedagogų pasirengimas integruotai ugdyti SUP mokinius (N = 91)

Įvertinus procentinę atsakymų išraišką akivaizdu tai, kad nemaža dalis tiriamųjų šiuo klausimu neturi savo nuomonės, t.y. visiškai neatsakė į klausimą (nuo 13,2% iki 24,2%) ar pasirinko neutralų atsakymą „nežinau“ (nuo 15,4% iki 27,5%) (žr. 5 pav.). Respondentų nuomone, geriausiai vertinimas pedagogų pasirengimas ugdyti mokinius turinčius fizinių ir judėjimo sutrikimų (gerai šią situaciją vertina 31,9%, vidutiniškai – 20,9%, silpnai – 13,2%) bei sutrikusio intelekto jaunuolius („pasirengę“ – 31,9%, „iš dalies pasirengę“ – 33%, „nepasirengę“ – 4,4%). Tik 6,6% apklaustųjų mano, jog profesinio rengimo centruose dirbantys pedagogai yra pasirengę priimti sutrikusios regos mokinius. Panaši nuominių pasiskirstymo tendencija išryškėjo ir A. Ališausko, T. Aidukienės, S. Galkienės, S. Ališauskienės ir kt. (2007) atliktame tyrime. Pasak autorių, stipriausia specialiosios pedagoginės pagalbos sritimi ugdymo procese

laikytinas pasirengimas kartu su bendraamžiais ugdyti intelekto, elgesio ir emocijų sutrikimų turinčius mokinius.

Tyrimu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kurios specialiosios pedagoginės pagalbos sritys (mokymosi aplinkos pritaikymas, ugdymas namuose) yra labiausiai išplėtos. Analizuojant atsakymus nustatyta, jog didžioji dalis respondentų nesutinka su teiginiais, kad „*mokymosi vieta, klasėje yra pritaikyta mokiniams su negalia*“ (52,7%), „*mokiniai, turintys judėjimo negalią, gali laisvai judėti mokykloje bei jos teritorijoje*“ (44%), „*mokiniai, turintys fizinių ir judėjimo, lėtinių neurologinių ir kitų ligų, klausos, regos sutrikimų ugdomi namuose*“ (34,1%). Gerai šias pagalbos sritis vertinančiųjų skaičius svyruoja nuo 17,6% (*fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliesiems*) iki 5,5% (*SUP mokinių ugdymo namuose galimybės*) (žr. 3 lentelę).

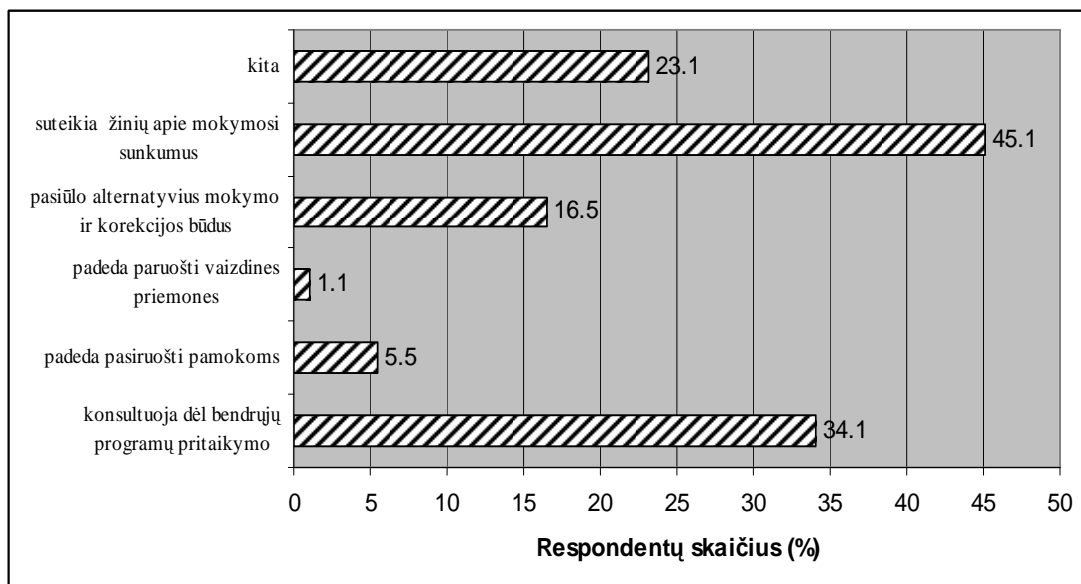
3 lentelė

Specialiosios pagalbos veiksmingumas profesinio rengimo centruose (N = 91)

Specialiosios pagalbos veiksmingumo kriterijai	Respondentų skaičius (%)				
	Neatsakė	Sutinku	Nežinau	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Mokiniai, turintys judėjimo negalią, gali laisvai judėti mokykloje bei jos teritorijoje.	9,9	17,6	5,5	23,1	44
Mokiniai, turintys fizinių ir judėjimo, lėtinių neurologinių ir kitų ligų, klausos, regos sutrikimų ugdomi namuose.	11	5,5	29,7	19,8	34,1
Mokymosi vieta, klasėje yra pritaikyta mokiniams su negalia.	11	6,6	8,8	20,9	52,7

Apibendrinat gautus duomenis, galima teigti, kad profesinio ugdymo įstaigos vis dar nėra pasirengusios ugdyti mokinių, turinčių didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, patiriančių mokymo(si) sunkumų dėl regos, klausos ir kitų sutrikimų. Nustatyta, jog mažiausiai išplėta specialiosios pagalbos forma – sutrikimų turinčių mokinių, ugdymas namuose (5,5%).

Norint išsiaiškinti ugdymo proceso dalyvių (dalyko ir profesijos mokytojų, administracijos atstovų) požiūrį į specialistų teikiamos pagalbos efektyvumą, respondentai buvo paprašyti nurodyti jų teikiamos pagalbos būdus.

6 pav. Specialistų pagalbos formos dalyko ir profesijos mokytojams (N = 91)

6 paveiksle matyti, kad specialieji pedagogai ir kt. specialistai dažniausiai suteikia žinių apie mokymosi sunkumus (45,1%) bei konsultuoja dėl bendrųjų programų pritaikymo (modifikavimo, adaptavimo), pasiūlo alternatyvius mokymo ir korekcijos būdus (16,5%). A. Galkienės ir R. Dudzinskienės (2004) atlikusios specialiosios pedagoginės pagalbos teikėjų nuomonės tyrimą nustatė, kad specialiųjų pedagogų veiklai dažniausiai būdingas individualiųjų ugdymo tikslų ir veiklos aptarimas, bendradarbiavimas individualizuojant ugdymo turinį, informavimas apie moksleivių veiklos rezultatus. Išanalizavus profesinio rengimo centruose dirbančių tiriamųjų, pasirinkusių galimybę patiems nurodyti atsakymą, nuomonę (23,1%) paaiškėjo, kad 66% mano, jog specialistai jiems nepadeda. Pusė iš jų pažymi, kad specialistų teikiančių specialiąją pedagoginę pagalbą jų ugdymo įstaigoje nėra („*centre nėra spec. pedagogo, todėl sunku dirbti su specialiųjų poreikių mokiniais*“, „*nėra tam darbui specialistų ir kt.*“). Gauti tyrimo rezultatai atkleidė, kad specialistų pagalbos, dirbant su specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokiniais, ypač pasigendama gaminant vaizdines priemones, ruošiantis konkrečioms pamokoms.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar ugdymo proceso dalyviai yra patenkinti specialiojo pedagogo teikiama pagalba. Būtina pažymėti tai, kad požiūrį į pasitenkinimą specialisto teikiamomis paslaugomis, lemia tai ar minėtas asmuo dirbą jų ugdymo įstaigoje, ar yra tekę su juo susidurti. Nustatyta, kad po 33% respondentų žino, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir pedagogai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo, ir yra patenkinti jo teikiama pagalba mokiniams, 28% - tenkina teikiama pagalba pedagogams.

Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą, nustatyta silpna teigiama koreliacija ($r = 0.474$, $p = 0.00... < 0.01$) tarp požiūrio į specialiojo pedagogo teikiamą pagalbą mokiniams ir

specialistų pagalbos pedagogams. Galima daryti išvadą, jog respondentai manantys, kad specialiojo pedagogo pagalba mokiniams yra efektyvi, lygiai taip pat galvoja ir apie specialiąją pedagoginę pagalbą mokytojams. Vadinasi specialiojo pedagogo darbu iš esmės yra patenkinti dalyko ir profesijos mokytojai, administracijos atstovai ir kiti įstaigos specialistai.

Siekiant išsiaiškinti kokie veiksniai lemia specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumo lygį, paaiškėjo, jog didžioji dalis respondentų pritaria visiems nurodytiems teiginiams – atsakiusių skaičius svyruoja nuo 90,1% (*pagalbos efektyvumą lemia teigiamos mokytojo nuostatos į mokinius*) iki 50,5% (*nuolatinė mokytojo padėjėjo pagalba lemia specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumą*) (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

**Specialiosios pedagoginės pagalbos profesinio rengimo centruose
efektyvumo kriterijai (N = 91)**

Kriterijai lemiantys specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumą	Respondentų skaičius (%)				
	Sutinku	Nežinau	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Neatsakė
1. Mokinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) identifikavimas	70,3	6,6	13,2	0	9,9
2. Teigiamos mokytojų nuostatos į mokinius	90,1	1,1	4,4	0	4,4
3. Taikomųjų mokymo ir korekcijos būdų (metodų) naudojimas praktinio mokymo pamokose	58,2	15,4	17,6	0	8,8
4. Rekomendacinės gairės dalyko ir profesijos mokytojams darbui su specialiuųjų poreikių mokiniais	65,9	8,8	15,4	0	8,8
5. Specialiojo pedagogo profesinė kompetencija	81,3	5,5	6,6	1,1	5,5
6. Pedagogo specialiosios pedagogikos žinios	79,1	5,5	7,7	0	7,7
7. Sisteminga ir kryptinga specialiojo pedagogo pagalba mokiniams	81,3	5,5	7,7	0	5,5
8. Nuolatinė specialiojo pedagogo pagalba mokytojui	62,6	4,4	24,2	1,1	7,7
9. Nuolatinė mokytojo padėjėjo pagalba	50,5	14,3	23,1	4,4	7,7
10. Specialiojo ugdymo paslaugų koordinavimas	51,6	24,2	13,2	1,1	9,9
11. Mokytojų ir specialistų bendravimas ir bendradarbiavimas su specialiuųjų ugdymo(si) (SUP) poreikių mokiniais	82,4	5,5	5,5	1,1	5,5
12. Mokytojų, specialistų, tėvų ir mokinių bendravimas, bendradarbiavimas tenkinat specialiuosius ugdymo(si) poreikius (SUP)	80,2	8,8	4,4	2,2	4,4
13. Ugdymo įstaigoje dirbančių specialistų bendradarbiavimas	80,2	4,4	5,5	1,1	8,8

Atlikus duomenų analizę nustatyta, jog daugiausiai pedagogų manančių, kad dirbant su specialiųjų poreikių mokiniais itin svarbios mokytojo specialiosios pedagogikos žinios, sudaro darbuotojai turintys iki 11 metų (100%) ir 24 – 19 metų (92,9%) darbo stažą ($\chi^2 = 36,970$, $p = 0,044 < 0,05$). Interpretuojant tyrimo duomenis galima daryti išvadą, jog profesinio rengimo centruose dirbantys pedagogai vis labiau įsitikina, kad pagrindinis asmuo, tenkinantis

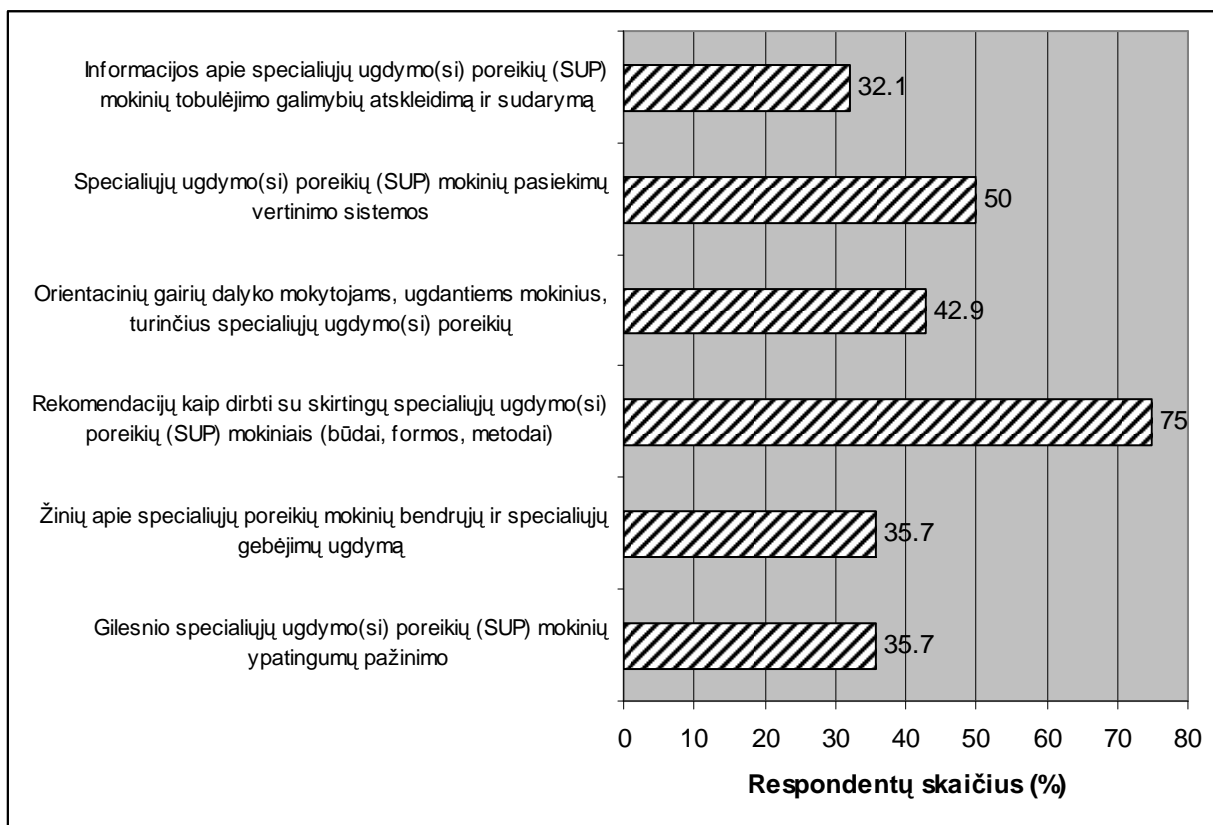
vaiko/jaunuolio specialiuosius ugdymo(si) poreikius yra dalyko ir profesijos mokytojas. Būtent todėl specialiosios pedagogikos žinios yra sėkmingo darbo su šiais mokiniais pamatas.

Siekiant išsiaiškinti dalyko mokytojų požiūrį į bendrųjų programų adaptavimą ir modifikavimą buvo pateikti du tarpusavyje susiję klausimai: „Ar jus tenkina Jūsų ugdymo įstaigoje taikomos dalyko modifikuotų, adaptuotų programų rengimo formos?“ ir „Kaip manote, ar dalykų programų modifikavimas, adaptavimas yra efektyvi pagalbos forma specialiųjų poreikių mokiniams?“. Nustatyta kad, 50% tyrimo dalyvių tenkina jų ugdymo įstaigoje taikomos dalyko modifikuotų, adaptuotų programų rengimo formos. Tai iliustruoja ir pastabos klausimyne: „Jos yra informatyvios ir padeda rengiant programas. Paprastos naudoti“, „Jose pateikiama glausta informacija“, „Patogu dėstyti mokytojui“ ir pan. 14% mano, kad taikomos formos yra netinkamos („nėra išsamios ir neatitinka skiriamų valandų skaičiais“).

Vertinant dalyko mokytojų požiūrį į bendrųjų dalykų programų modifikavimą, adaptavimą nustatyta, kad 39,3% respondentų mano, jog tai yra efektyvi pagalbos forma specialiųjų poreikių mokiniams. Teigiamą tiriamųjų požiūrį iliustruoja tokie teiginiai: „Mokiniai gali mokytis pagal savo gebėjimus“ „Jeigu to nebus, tai dalis mokinių būtų palikti su pradiniu išsilavinimu, būtų nusivylę savimi ir visu pasauliu“, „Nes šios programos sudarytos atsižvelgiant į kiekvieno mokinio asmeninius sugebėjimus ir galimybes“, „Mokiniai nepatiria streso, nes programa palengvinama“, „Mokinys gali mokytis pagal savo gebėjimus“. Priešingai manančiųjų skaičius sudaro 17,9% respondentų. Neigiamą nuomonę apie programų modifikavimą ir adaptavimą SUP mokiniams geriausiai atspindi tokios pedagogų pastabos anketose: „Su kažkuriais reikia visą pamoką dirbti, kad ko pasiektum, nukenčia mokymo procesas ir geresni mokiniai.“, „Kad nėra mokymosi motyvo ir menkiausių dalyko pagrindų, niekas negali duoti rezultato.“, „Tik iš dalies efektyvi, nes leidžia nustatyti mokymo turinį.“.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, jog dauguma tyrime dalyvavusių dalyko mokytojų mano, jog programų individualizavimas atsižvelgiant į mokinio specialiuosius ugdymo(si) poreikius yra efektyvi pagalbos forma, nes sudaro galimybę šiems mokiniams mokytis pagal jų gebėjimus ir taip patirti sėkmę. Tyrimo metu konstatuotą teigiamą respondentų požiūrį į programų individualizavimą patvirtina I. Kaffemanienės ir I. Lusver tyrimas (2004). „Daugumos respondentų teigimu, individualizuoto ugdymo programos rengiamos atsižvelgiant į mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikį, gebėjimus, penktadalio pedagogų (22,2%) nuomone, individualizuotos programos sudarymo tikslas – palengvinti mokymąsi; palengvinti turinį; padėti vaikui įsisavinti nors dalį konkretaus dalyko žinių; įsisavinti svarbiausius mokomuosius dalykus. Šie dalykai rodo, kad akcentuojamas akademinų žinių įsisavinimas“(Kaffemanienė, Lusver, 2004, p. 138).

Pasak A. Ališausko (2003b), pagrindinis asmuo, tenkinantis mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius, yra klasės mokytojas. Todėl jam būtina turėti specialiosios pedagogikos žinių. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių pagrindinių žinių trūksta dalyko mokytojams ugdant specialiųjų poreikių mokinius.

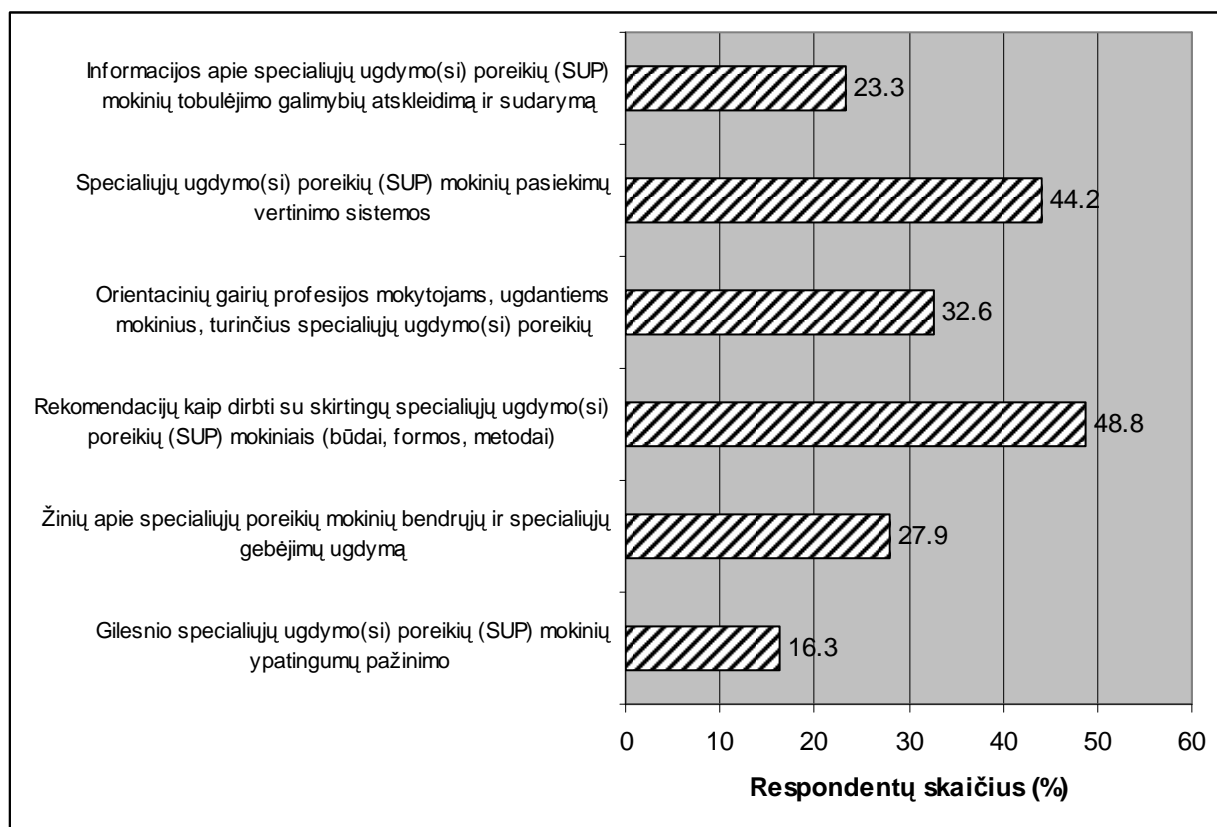
7 pav. Informacijos poreikis dalyko mokytojams apie SUP mokinius, jų ugdymo(si) ypatumus (N = 28)

7 paveiksle pavaizduota, kad 75% dalyko mokytojų norėtų rekomendacijų kaip dirbti su skirtingų specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokiniais, kuriose būtų pateikiami ugdymo procese taikomi mokymo būdai, formos, metodai, 50% - trūksta žinių apie SUP mokinių pasiekimų vertinimą. Tik 32,1% respondentų norėtų sužinoti apie sutrikusios raidos jaunuolių tobulėjimo galimybių atskleidimą ir sudarymą. Apibendrinant gautus duomenis, galima teigti, jog dauguma tyrime dalyvavusių pedagogų stengiasi pažinti SUP poreikių mokinius ir siekia įgyti žinių, susijusių su specialiuoju ugdymu.

Anketinės apklausos metu buvo analizuojamas modifikuotų, adaptuotų profesinio mokymo programų būtinumas. Tuo tikslu profesinio mokymo pedagogai buvo parašyti išsakyti savo nuomone, ar SUP mokiniams reikia modifikuotos, adaptuotos profesinio mokymo programos, priakytos jų poreikiams. Išanalizavus anketinius duomenis nustatyta, kad 49% profesijos

mokytojų pasisako už profesinio mokymo programos pritaikymą specialiųjų poreikių mokiniams („Reikalinga adaptuota programa, nes dalis mokinių neįgyja darbinių įgūdžių, kurių reikalauja valstybinė programa“, „Yra mokinių, kurie nepajėgūs įgyti standartuose nurodytų kompetencijų, laikyti kvalifikacinį egzaminą drauge su kitais“). 14% apklaustųjų mano, jog profesinio mokymo programos individualizavimas neturi tikslo. Geriausiai tai atspindi šios respondentų pastabos: „Profesinį mokymą, jie pradeda tarsi nuo abėcėlės, nėra užleistų žinių spragų ir jie viską įsisavina daug lengviau“, „Gali mokytis pagal tą pačią programą, bet įgijęs mažesnius gebėjimus gautų žemesnę kvalifikaciją. Darbų sudėtingumas ir taip nėra vienodas. Sunku nustatyti mokinio gebėjimus“. Taigi, galima daryti išvadą, jog vieningos nuomonės apie profesinio mokymo programos individualizavimo poreikį nėra.

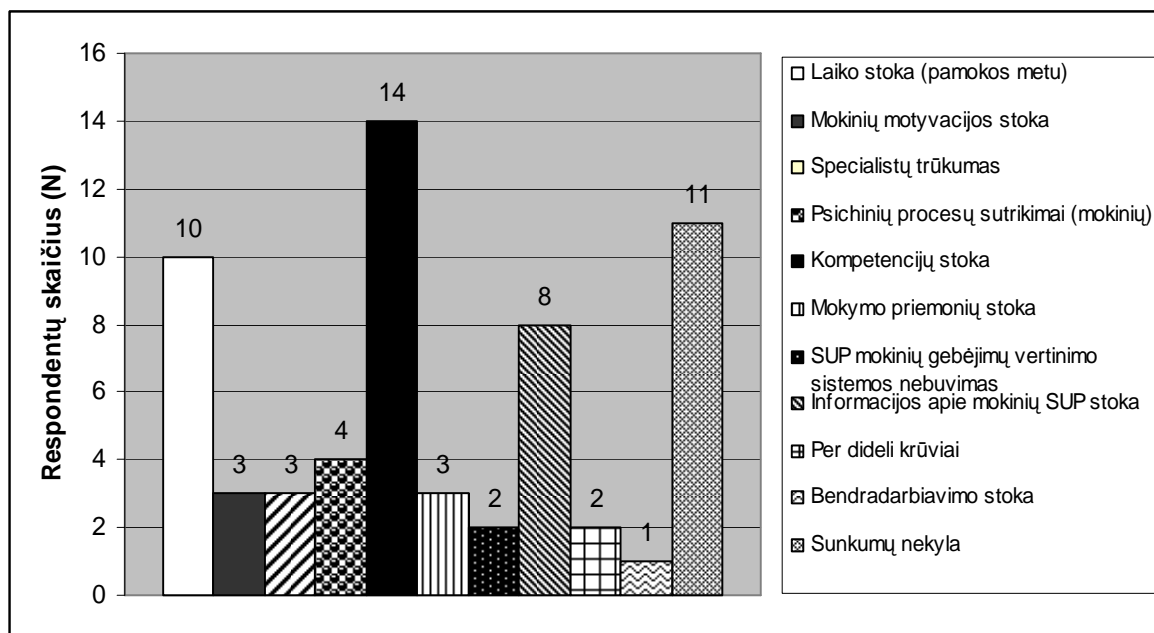
Vertinat tyrimo rezultatus nustatyta kokių žinių trūksta profesijos mokytojams apie SUP mokinius, jų ugdymo(si) ypatumas. Paaiškėjo, kad 48,8% respondentų norėtų turėti rekomendacijas kaip dirbti su skirtingų grupių jaunuoliais, 44,2% pedagogų nežino į ką derėtų atkreipti dėmesį vertinant SUP mokinių pasiekimus, 32,6% mano, jog dirbant su šiais mokiniais, paverstų orientacinės gairės profesijos mokytojams (žr. 8 pav.)

8 pav. Informacijos profesijos mokytojams apie SUP mokinius, jų ugdymo(si) ypatumus poreikio analizė (N = 43)

Gauti tyrimo rezultatai parodė, jog dalyko ir profesijos mokytojai siekia įgyti specialiosios pedagogikos žinių. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad abiejų grupių pedagogai nurodė, jog jiems labiausiai trūksta rekomendacijų kaip dirbti su skirtingų specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiais mokiniais (nuo 75% iki 48,8%). Apibendrinat gautus duomenis, galima konstatuoti faktą – tiek dalyko, tiek profesijos mokytojai nėra pasirengę dirbti su SUP mokiniais dėl kompetencijos ir įgūdžių stokos. J. Ambrukaičio, J. Ruškus, V. Bagdonienės 2003 m. atliktos pedagoginio personalo apklausos rezultatai rodo, kad pedagogai negeba pritaikyti mokomosios medžiagos turinio, individualizuoti ir diferencijuoti darbo pamokoje, nežino vertinimo kriterijų ir t.t.

Siekiant išsiaiškinti itin aktualius specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo aspektus bei patikslinti anketų gautus duomenis, ugdymo proceso dalyviai (administracijos atstovai, pedagogai ir specialistai) buvo paprašyti išsakyti savo mintis apie jiems kylančius sunkumus ugdant specialiųjų poreikių turinčius mokinius, pateikti siūlymus, kaip efektyvinti specialiosios pagalbos organizavimą profesinio rengimo centruose.

9 pav. **Profesinio rengimo pedagogams, specialistams ir administracijos atstovams dažniausiai kylantys sunkumai (N = 91)**

Apibendrinus ir susisteminus anketinės kokybinės apklausos duomenis paaiškėjo, kad daugiausiai sunkumų dirbant su SUP mokiniais kyla dėl pačių pedagogų, specialistų kompetencijos stokos (N = 14) (žr. 9 pav.). Geriausiai tai iliustruoja šios respondentų mintys: „Trūksta žinių ir praktinių įgūdžių, kaip dirbti su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais“, „Ne visada randu atgalinį ryšį. Bijau, kad mano suteiktos žinios tų mokinių neįsisavinamos, kad

mano darbas neturi prasmės“, „Sunku diferencijuoti užduotis, nes spec. poreikiai skirtingi, be to tuo pačiu metu dirbama ir su mokiniais be spec. poreikių“, „Labai nevienodi specialiųjų SUP mokiniai. Prisitaikyti prie kiekvieno pakankamai sunku“. Tiriamųjų nuomone, kita ne mažiau svarbi problema – laiko stoka darbui su SUP mokiniais (N = 10). Jie pažymi, jog „Mažai laiko, nes su kiekvienu reikia dirbti individualiai, skirti daug dėmesio.“, „Žinių, vaizdinių priemonių, ugdymo specifikos, laiko stoka, nes pagrindinį dėmesį visuomet tenka daugiau skirti stipresniems mokiniams.“, „Grupės yra didelės, o specialiųjų ugdymo poreikius turinčių mokinių vienetai. Nuo to kenčia ugdymo procesas ir patys mokiniai. Mokytojams didėja darbo intensyvumas“. 8 respondentai mano, jog sunkumų kyla dėl nepakankamos informacijos apie mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius („Atsineštos pažymos apie sveikatos būklę, neatspindi tikrosios padėties“, „ Ne su visokia negalia galima dirbti klientų aptarnavimo srityje“).

Paaiškėjo, kad organizuojant ugdymo procesą sunkumų kyla ir dėl pačių mokinių, jų specialiųjų ugdymosi poreikių, t.y. psichinių procesų sutrikimų (N = 4), mokymosi motyvacijos stokos (N=3), mokymosi priemonių stokos („trūksta mokymo medžiagos, priemonių vaizdumui pagerinti“), SUP mokinių gebėjimų vertinimo sistemos („nemokėčiau jų vertinti“, „manau visai to nereikėtų; reikėtų tik pažymos apie išklaustą kursą“), specialistų trūkumo („rūpimi dalykai susiję su specialistų darbu ir jų trūkumu mokymo įstaigoje“).

Apibendrinus pedagogų, specialistų ir administracijos atstovų siūlymus dėl pedagoginės pagalbos organizavimo, išryškėjo 15 leksinių – semantinių vienetų kategorijų (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Pedagogų pasiūlymai dėl specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo (N = 91)

Eil.nr.	Pasiūlymų kategorijos	Respondentų skaičius (N)
1.	Specialistų skaičiaus didinimas	8
2.	Mokytojų padėjėjų skaičiaus didinimas	6
3.	Mokymo pramonių rengimas/informacijos sklaida (kursų, seminarų)	4
4.	Specialiųjų poreikių mokinių segregacija	4
5.	Individualus darbas su SUP mokiniais	3
6.	Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas	3
7.	Specialiųjų pedagogų skaičiaus didinimas	2
8.	Įstatyminės bazės korekcija	2
9.	Išsamesnės informacijos apie SUP mokinius sklaida	2
10.	Pagalba mokiniams	1
11.	Mažesnių klasių komplektavimas	1
12.	Finansavimo skyrimas	1
13.	Vertinimo sistemos sukūrimas	1
14.	Profesinio rengimo programų individualizavimas	1
15.	Mokymo krūvio mažinimas	1

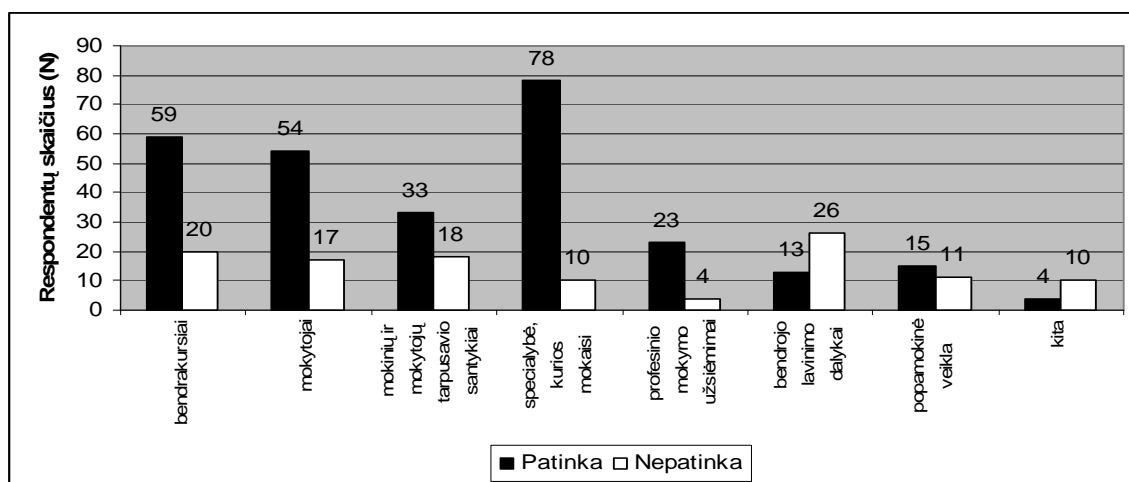
Dauguma respondentų mano, kad specialioji pedagoginė pagalba profesinio rengimo centruose būtų efektyvesnė, jei įstaigoje dirbtų daugiau specialistų (N = 8), mokytojo padėjėjų (N = 6). Tai atsispindi šie teiginiai: „reikia daugiau šios veiklos specialistų, mokytojų pagalbininkų“, „manau dirbti su jais galėtų tik mokytojai baigę specialiuosius mokslus, turintys reikalingą tam darbui išsilavinimą“, „labai reikia mokykloje turėti spec. pedagogą, psichologą, kadangi kasmet ateina vis daugiau, moksleivių su spec. poreikiais“, „didėjant mokinių su spec. poreikiais reikia mokykloje daugiau specialistų dirbti su jais“ ir pan. Dalis apklausoje dalyvavusių specialistų, pedagogų mano, jog specialiosios pedagoginės pagalbos optimizavimui tikslinga sudaryti specialias grupes, t.y. nuo visiškos integracijos pereiti prie dalinės (N = 4): „galbūt reikia formuoti spec. grupes“, „sudaryti atskiras grupes spec. poreikių mokiniams“, daugiau dėmesio skirti individualiam darbui su šiais mokiniais (ypatingų sugebėjimų turintiems, bet su fizine negalia mokiniams parengti programas ir net nurodymus mokytojams, mokyti juos atskiromis valandomis). Išnagrinėjus respondentų atsakymus išryškėjo įstatyminės bazės korekcijos (N = 2), išsamesnės informacijos apie SUP mokinius sklaidos poreikis (N = 2).

Atlikta profesinio rengimo centrų pedagoginio personalo analizė bei jos lyginimas su kitų autorių atliktais tyrimais leidžia teigti, jog ugdymo proceso dalyviai (pedagogai, specialistai ir administracijos atstovai) nėra abejingi specialiųjų poreikių mokinių atžvilgiu, stengiasi jiems padėti padrašindami, keldami mokymosi motyvą, pritaikydami mokomąją medžiagą. Tačiau tai neužtikrina efektyvaus specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo profesinio rengimo centruose. Pedagogams daugiausiai sunkumų kyla dėl specialistų ir kompetencijos, reikalingos darbui su šiais mokiniais, stokos. Jie mano, jog rekomendacijos kaip dirbti su skirtingų specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokiniais padės išspręsti kylančius sunkumus.

2.4. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių, besimokančių profesinio rengimo centruose, apklausos duomenų analizė

Siekiant išsiaiškinti SUP mokinių požiūrį į integruotą ugdymą ir tai kaip jie jaučiasi profesinio rengimo centruose, buvo klausiama jų nuomonė apie profesinio rengimo įstaigą, kurioje mokosi. Atlikus apklausą paaiškėjo, jog didžiajai daliai specialiųjų poreikių mokinių patinka dabartinė ugdymo įstaiga (90,2%), dauguma jų (81%) pasirinktą tą patį profesinio rengimo centro skyrių, 11% - pereinę į tą, kuriame lengviau mokytis, likusieji 8 % pasirinktą tą ugdymo įstaigą, kurioje mokytusi tie, kuriems vienodai nesiseka. Apibendrinat specialiųjų poreikių vaikų/jaunuolių požiūrį į profesinio rengimo centrus, kuriuose mokosi, galima daryti išvadą, jog mokiniai yra patenkinti ugdymo įstaigomis ir nenorėtų jų keisti.

Anketinės apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti, kuriuos ugdymo proceso komponentus (bendrojo lavinimo dalykus, popamokinę veiklą, mokinių ir mokytojų tarpusavio santykius ir t.t.) mokiniai vertina teigiamai, o kuriuos neigiamai ir kas lemia tokį jų požiūrį.

10 pav. SUP mokinių požiūris į ugdymo proceso komponentus (N = 123)

Paaiškėjo, jog nemaža dalis specialiųjų poreikių mokinių yra patenkinti ugdymo proceso dalyviais, t.y. bendrakursiais (N = 59), mokytojais (N = 54) ir jų tarpusavio santykiais (N = 33) (žr. 10 pav.). Respondentai nurodo, jog bendraklasiai yra draugiški, užjaučiantys, supratingi, su jais patinka bendrauti, gerai sutaria. Tai iliustruoja jų pastabos anketose: „esame labai draugiška ir susibendravusi, šilta grupė, visi draugai“, „nes su jais pabendrauji ir surandi naujų draugų“, „nes jie yra nuostabūs klasiokai, draugai“, „man patinka bendrakursiai, jie labai draugiški ir esam kaip viena šeima“, „nes jie mane supranta ir man padeda“, „gerai mokausi su klasiokais“, „labai bendraujantys, komunikabilūs, draugiški“, „jie greitai susipažįsta su naujais nariais“ ir pan. Tačiau pastebimos ir neigiamos bendrakursių charakteristikos: „yra katrie kabinėjasi“, „sunku su jais“, „kartais visi kabina ir žiūri kaip ne į žmogų“, „nepatinka kitos panos, kad mane laiko kokia nors atsilikusia“, „nemandagūs ir negerbia kitų“, „nes jie kvailiai kabinėjasi“. Taip manančiųjų yra tik 9 mokiniai.

Analizuojant mokinių atvirus atsakymus apie pedagogus, mokinių ir mokytojų tarpusavio santykius išryškėjo teigiamas ugdytinių požiūris į jų įstaigoje dirbančius dalyko ir profesijos mokytojus. 15 respondentų nurodė, jog jie yra geri, draugiški, nuoširdūs, 13 mokinių pažymėjo, kad pedagogai suteikia pagalbą, pamoko („nuoširdūs, padeda tau ko nežinai, malonūs jie visi“, „draugiški, stengiasi padėti“, „nes padeda daug mokytis“, „gerai sutariu, visad pataria ir padeda“, „jie gerai išdėsto pamokas, o aš konfliktų su dėstytojais neturiu“, „atlieka savo pareigas, kokios priklauso – moko mokinius“). 7 ugdytiniai į pirmą vietą iškėlė pedagogų supratingumą. Tai atsispindi šiuose mokinių teiginiuose apie juos: „nes jie geri, supratingi, su

jais galima susitart“, „*supratingi“*, „*malonūs, geri supratingi“*, „*todėl, kad kai kurie labai geri ir gali padėti suprasti“*, „*nes jie supranta viską koks tu esi ir ko aš čia mokausi“*, „*supratingi ir šmaikštūs“*, „*visi mokytojai nuoširdūs ir galima su jais pasikalbėti apie problemas“*. SUP mokinių požiūrį į ugdymo įstaigoje dirbančius pedagogus taip pat nagrinėjo A. Ališauskas (2003). Atliktoje „Pedagogo pasirengimo ugdyti moksleivį, turintį specialiųjų ugdymo(si) poreikių: situacijos ir kompetencijų analizė“ nustatyta, jog tik 34% SUP turinčių vaikų patenkinti mokytojais, 66% nepatenkinti mokytojo elgesiu. Interpretuojant tyrimų duomenis galima teigti, jog mokinių požiūrį į jų ugdymo įstaigos pedagogus lemia jų tarpusavio santykiai, organizacijos kultūra, mikroklimas.

10 paveiksle taip pat išryškėja mokinių požiūris į pasirinktą profesiją. 78 mokiniai, turintys SUP, yra patenkinti specialybe, kurios mokosi. 26 mokiniai nurodo, jog jiems patinka pasirinktos profesijos, 8 jas apibūdina, kaip perspektyvias („*gera perspektyvi profesija“*, „*pravers ateity, darbo lengviau rasti bei gerai apmokamas“*), 5 vadina svajonių specialybėmis. Taigi galima daryti išvadą, jog raidos sutrikimai, lemiantys mokymo(si) negalias ir kitus ugdymo(si) sunkumus, nesudaro kliūčių įgyti norimą profesinę kvalifikaciją ir siekti karjeros ateityje. Tai ypač svarbu kalbant apie šių mokinių socializaciją.

Apibendrinant pirmojo bloko gautus duomenis, galima teigti, jog specialiųjų poreikių mokiniai gerai jaučiasi profesinio rengimo centruose, geba adaptuotis ne tik bendraamžių tarpe, bet ir profesinio rengimo procese.

Norint išsiaiškinti, specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių savivertės bei aspiracijų lygį, buvo paprašyta pažymėti jiems tinkančius teiginius apie save. Respondentų atsakymų analizė parodė, jog didžioji dalis mokinių save myli už tai kokie yra (76,4%), pasitiki savimi (75,6%), save vertina teigiamai (65,9%) bei nurodo, jog turi nemažai gerų savybių (58,7%). Apskaičiavus χ^2 kriterijų ($\chi^2 = 28,375$, $p = 0,000... < 0,01$) paaiškėjo, jog amžius tiesiogiai įtakoja teigiamos mokinių savivertės lygį. Dažniausiai teigiamai save vertina 14-16 metų (78,6%) ir 17 -19 metų (69,7%) moksleiviai (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

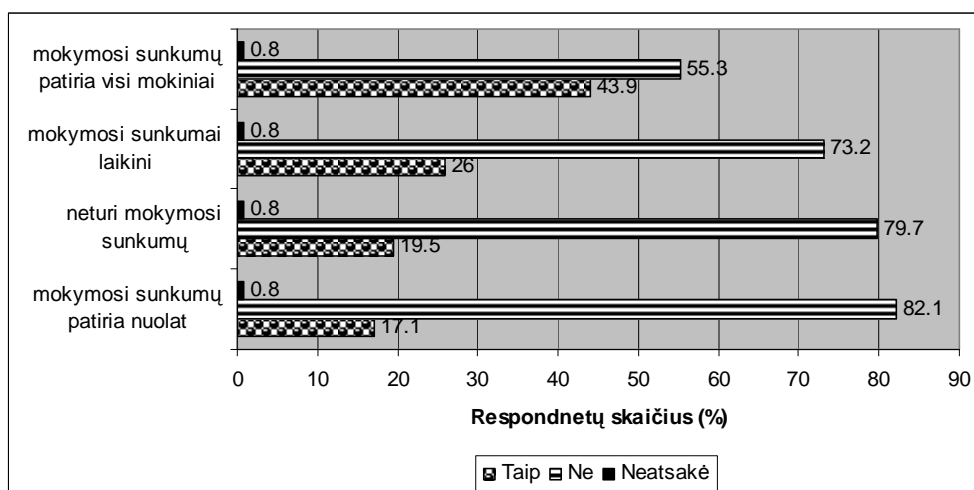
Specialiųjų poreikių mokinių savivertės lygis (N = 123)

Amžiaus grupės	Neatsakė	Save vertina teigiamai	Save vertina neigiamai	Nežino
14 - 16 m	0%	78.6%	7.1%	14.3%
17-19 m	2.2%	69.7%	11.2%	16.9%
20-22 m	31.2%	31.2%	25%	12.5%

Vertinant gautus duomenis galima teigti, jog paaugliui bręstant, didėjant aspiracijų lygiui, teigiamas savęs vertinimas mažėja. Greta to, paaiškėjo, jog amžiaus taip pat lemia ir realų mokinių savęs suvokimą ($\chi^2 = 47,906$, $p = 0,000... < 0,01$). Labiausiai save myli už tai, kokie yra 17 – 19 metų paaugliai (85,4%), 14 – 16 metų respondentų grupėje 71,4% save priima tokį koks yra, o tuo tarpu 20 – 22 metų tik 43,8% respondentų susitaiko su negalėmis, sąlygojančiomis ugdymo(si) sunkumus. Tai atspindi ir statistiškai reikšminga ($p = 0,00... < 0,01$), tačiau silpna neigiama koreliacija tarp amžiaus ir adekvataus mokinio savęs priėmimo ($r = -0,331$).

Apibendrinat gautus rezultatus pastebėta, jog mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių, save vertina teigiamai. Vadinasi, galima daryti išvadą, jog mokiniai gerai jaučiasi profesinio rengimo centruose, todėl jų savivertės lygis gana aukštas.

Norint išsiaiškinti, kokių sunkumų ugdymo(si) procese patiria specialiųjų poreikių mokiniai ir kas juos lemia, buvo pateikti šie klausimai: „*Ar patiri mokymosi sunkumų?*“ ir „*Kaip, manai, kodėl tau sunkiai sekasi?*“.

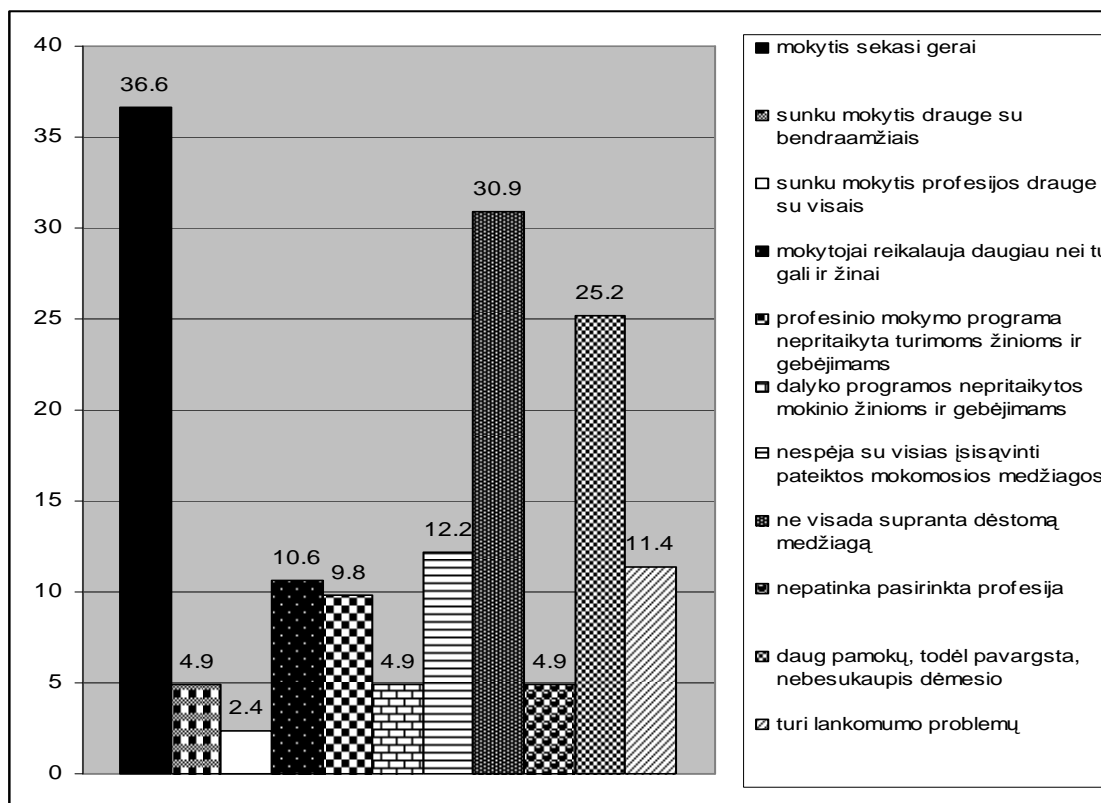

11 pav. SUP mokinių požiūris į mokymo(si) sunkumus (N = 123)

Remiantis 11 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog didžioji dalis moksleivių mano, jog mokymosi sunkumų neturi (73,2%) ir tik nedidelė atsakiusių respondentų dalis (17,1%) jų patiria nuolat. „A. Ališausko ir L. Miltenienės 2001 m. apklausos duomenys liudija, kad dauguma moksleivių (63%) nežino ir nesupranta tikrųjų mokymosi sunkumų priežasčių, kai kurie linkę kaltinti save, jaučiais nevykėliai ir pan.“ (Ališauskas, 2003, p. 22). Sugrupavus mokinių atsakymus pagal anksčiau lankytos ugdymo įstaigos tipą, kaip ir buvo galima spėti, dažniausiai mokymo(si) sunkumų patiria mokiniai atvykę iš specialiųjų mokyklų. Nuolat mokymosi sunkumų patiria 47,4% mokinių, baigusiuju specialiąsias mokyklas, 11,1% - bendrojo lavinimo įstaigas ir 10,5% mokinių, baigusiu profesinio rengimo centrus. Galima daryti prielaidą, jog respondentų, atvykusių iš specialiųjų įstaigų, mokymo(si) problemas lemia dideli ir

labai dideli specialieji ugdymo(si) poreikiai, bei specialiosios programos, pagal kurią jie buvo mokomi, neprilygstamumas valstybiniams išsilavinimo standartams.

Siekiant užtikrinti efektyvios specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą profesinio rengimo centruose svarbu nustatyti kokie mokymosi sunkumai dažniausiai kyla integruotai besimokantiems SUP mokiniams (žr. 12 pav.).

12 pav. Mokiniam dažniausiai kylantys mokymo(si) sunkumai (N = 123)

Tyrimo rezultatai parodė, jog didžioji dalis respondentų mokymosi sunkumų patiria dėl to, kad ne visada pavyksta suprasti mokytojo dėstomą medžiagą (30,9%) ir pavargsta bei nebesukaupia dėmesio dėl per didelio pamokų skaičiaus (25%). 12,2% mokinių nurodė, jog nespėja su visais įsisavinti mokomosios medžiagos, 11,4% - turi lankomumo problemų ir dėl to atsilieka nuo bendraamžių, 10,6% respondentų teigia, kad mokytojai reikalauja daugiau nei jie gali ir žino, 9,8% mokinių mano, jog mokymo(si) sunkumų kyla dėl profesinio mokymo programa nepritaikymo jų žinioms ir gebėjimams.

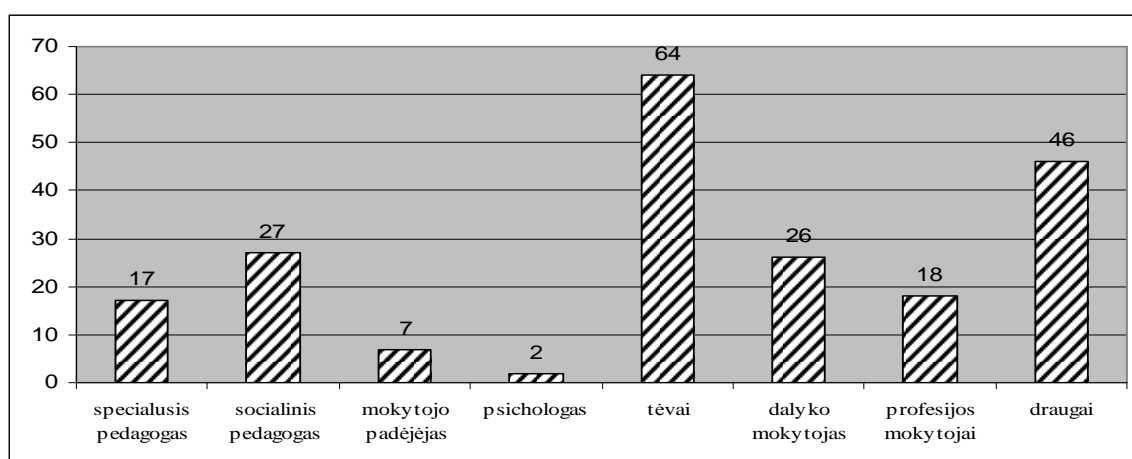
Apibendrinat gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad SUP mokinių mokymosi sunkumus dažniausiai lemia veiksniai susiję su mokytojo gebėjimu perteikti dėstomą medžiagą (30,9%), mokinio gebėjimų ir žinių vertinimu (10,6%) bei netinkamu ugdymo proceso organizavimu, t.y. per dideliu pamokų krūviu (25,2%), profesinės mokymo programos nepritaikomumu mokinio žinioms ir gebėjimams (9,8%).

Norint išsiaiškinti mokinių nuomonę apie bendrosios dalyko ir profesijos mokymo programos modifikavimo, adaptavimo ir individualizavimo poreikį, buvo pateiktas klausimas „*Kokios mokymosi programos norėtum?*“. Apskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą nustatyta statistiškai reikšminga silpna atvirkštinė priklausomybė tarp amžiaus ir profesinio mokymo programos pritaikymo ugdytinio gebėjimas poreikio ($r = -0,208$, $p = 0,021 < 0,05$). Taigi, didžiausią norą mokytis pagal modifikuotą ir/ar adaptuotą profesinio mokymo programą pareiškė 14-16 metų (64,3%) bei 20- 22 metų respondentai (62,5%).

Interpretuojant gautus rezultatus galima teigti, jog dauguma tyrime dalyvavusių jaunuolių norėtų profesinio mokymo programos pritaikytos jų gebėjimams (61%). Deja modifikuotų ir adaptuotų profesinio mokymo programų pritaikytų realiam mokymosi pasiekimų lygiui dar nėra, apie jas tik pradeda kalbėti.

Norint išsiaiškinti kokie profesinio rengimo centruose dirbantys specialistai padeda spręsti mokiniams iškilusias ugdymo(si) problemas, buvo pateikti klausimai, susiję su specialiosios, socialinės ir psichologinės pedagoginės pagalbos organizavimu šiose įstaigose. Į klausimą „*Kokie specialistai dirba tavo mokykloje?*“ atsakė 118 mokinių. 43,9% atsakiusiųjų nurodė, jog jų profesinio rengimo centre (skyriuje) dirba specialusis pedagogas, 69,9% - socialinis pedagogas, 22,8% - mokytojo padėjėjas, 6,5 % respondentų nurodė psichologą. Tačiau būtina pažymėti tai, jog nei vienas tyrime dalyvavusių profesinio rengimo centrų neturi psichologo etato. Vadinas, galima daryti išvadą, jog mokiniai ne visai tiksliai žino kokie specialistai dirba jų ugdymo įstaigoje.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ar SUP mokiniai pasitiki pagalbos teikėjais (pedagogais, specialistais ir pan.), ar iškilus sunkumams ieško pagalbos už ugdymo įstaigos ribų.

13 pav. Asmenų grupės teikiančios pagalbą SUP mokiniams (N = 123)

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog spręsdami iškilusias problemas, specialiųjų poreikių jaunuoliai dažniausiai kreipiasi į tėvus (N = 64), draugus (N = 46), socialinį pedagogą (N = 27), dalyko (N

= 26) ir profesijos (N = 18) mokytojus bei specialųjį pedagogą (N = 17) (žr. 13 pav.). Panašų mokinių požiūrį patvirtina A. Ališausko ir L. Miltenienienės (2003) tyrimas. Pasak autorių, tenkinat mokinių SUP svarbiausia jiems atrodo dalyko mokytojo teikiama pagalba (67%), po to nurodoma specialiojo pedagogo ir draugų pagalba (po 22%). Vadinas, galima daryti išvadą, jog mokiniams svarbiausia atrama išlieka tėvai ir dalyko pedagogai į kuriuos vaikai pirmiausia kreipiasi iškilus problemai. Būtent todėl, organizuojant efektyvią specialiąją pedagoginę pagalbą profesinio rengimo centruose, itin svarbiu baru išlieka specialistų, pedagogų, mokinių ir jų tėvų bendradarbiavimas.

Nustatyta, kad moksleiviams iš visų ugdymo įstaigoje dirbančių specialistų, labiausiai reikalinga socialinio pedagogo (N = 30) pagalba. Tai iliustruoja tokie mokinių teiginiai: „*nes socialinė turi padėti ir galėčiau pasipasakoti*“, „*kad išspręstų kiekvieną iškilusį klausimą ir padėtų man taip kaip aš norėčiau*“, „*nes man lengviau išspręst problemas*“, „*noriu kartais pasikalbėti*“. Remiantis mokinių atsakymais, galima daryti išvadą, jog tyrime dalyvavusiose įstaigose socialinė pedagoginė pagalba yra efektyvi, mokiniai pasitiki socialiniu pedagogu ir žino kada gali kreiptis pagalbos.

Atlikus profesinio rengimo centruose besimokančių respondentų nuomonės tyrimą paaiškėjo, kad mokytojo padėjėjo pagalbos reikia 30 mokinių, 29 moksleiviai nurodė, jog jiems reikia specialiojo pedagogo teikiamų paslaugų. Apskaičiavus χ^2 kriterijų ($\chi^2 = 30,095$, $p = 0,001$) paaiškėjo, jog net 85,7% mokinių, gyvenančių su globėjais, reikalinga specialiojo pedagogo pagalba. Atlikus tyrimo duomenų statistinę analizę taip pat nustatyta šio specialisto pagalbos poreikio priklausomybė nuo ankstesnės mokinio įstaigos tipo.

7 lentelė

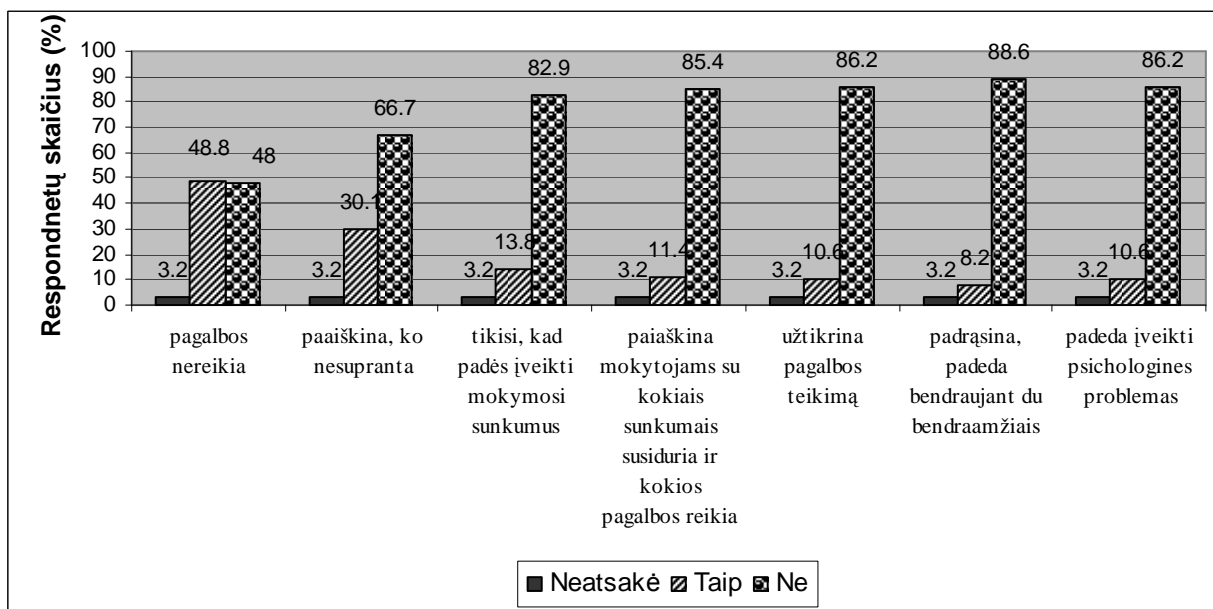
Specialiojo pedagogo pagalbos poreikis (N = 123)

Ankstesnės ugdymo įstaigos tipas	Neatsakė	Specialiojo pedagogo pagalbos reikia	Specialiojo pedagogo pagalbos nereikia
Bendrojo lavinimo m-kla	18.5%	12.3%	69.1%
Specialioji m-kla	15.8%	57.9%	26.3%
Profesinio rengimo centras	5.3%	21.1%	73.7%

Iš 7 lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog 57,9% mokinių, baigusių specialiąsias mokyklas, reikalingas individualus darbas su specialiuoju pedagogu. Šio tipo pagalbos reikmę iliustruoja tokie mokinių teiginiai: „*kartais reikia ir tiek*“, „*kai kas nutinka galima nueiti pakalbėti, pataria ką daryti*“, „*sunku mokytis*“, „*kartais nesuprantu ir man reikia, kad paaiškintų*“, „*nes daug ko nesuprantu*“, „*padeda mokytis, paaiškina jei nesuprantu*“. Remiantis mokinių atsakymais, galima daryti išvadą, jog specialiojo pedagogo pagalba reikalinga tuomet, kai mokiniui sunku

įsisavinti dėstomą medžiagą. Tai ypač aktualu jaunuoliams, baigusiems specialiąsias mokyklas, nes kaip minėta anksčiau, šių ugdymo įstaigų programa neprilygsta valstybiniams išsilavinimo standartams.

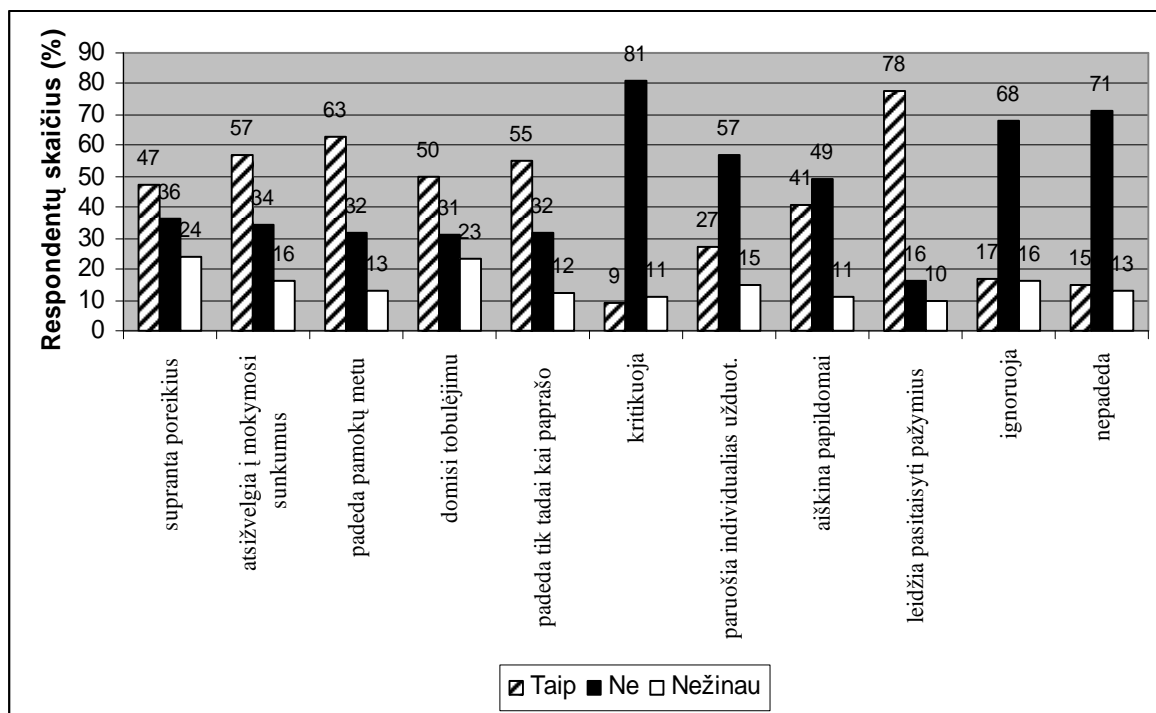
Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti specialiosios pedagoginės pagalbos poreikio priežastis. Paaiškėjo, kad 48,8% respondentų teigia, jog jiems pagalbos nereikia.

14 pav. Mokinių nuomonė apie specialistų (specialiojo pedagogo, socialinio pedagogo išmokytojo padėjėjo) teikiamą pagalbą (N = 123)

Tyrimo rezultatai pateikti 14 paveiksle parodė, jog dažniausiai tyrime dalyvavusieji respondentai minėjo, kad specialistai jiems padeda papildomai aiškindami dėstomąją medžiagą (30,1%), 13,8% mokinių tikisi, kad jie padės įveikti mokymosi sunkumus. Remiantis tyrimo išvadomis, galima teigti, jog specialistai per mažai dėmesio skiria individualiam darbui su mokiniais, jų įtraukimui į pagalbos organizavimą. Profesinio rengimo centrų specialistams rekomenduotina daugiau dėmesio skirti individualiems pokalbiams su SUP mokiniais, apie jų teikiamą pagalbą, jos specifiką. Būtų tikslinga skelbti informaciją ugdymo įstaigos tinklapyje, laikraštyje ar tiesiog stende, kad iškilus problemai mokiniai žinotų į ką ir kokios pagalbos gali kreiptis.

Norint nustatyti ar profesinio rengimo centruose dirbantys pedagogai turi kompetencijų, reikalingų darbui su specialiujų poreikių mokiniais, respondentai buvo paprašyti nurodyti kaip mokytojai jiems padeda spręsti ugdymo(si) problemas.

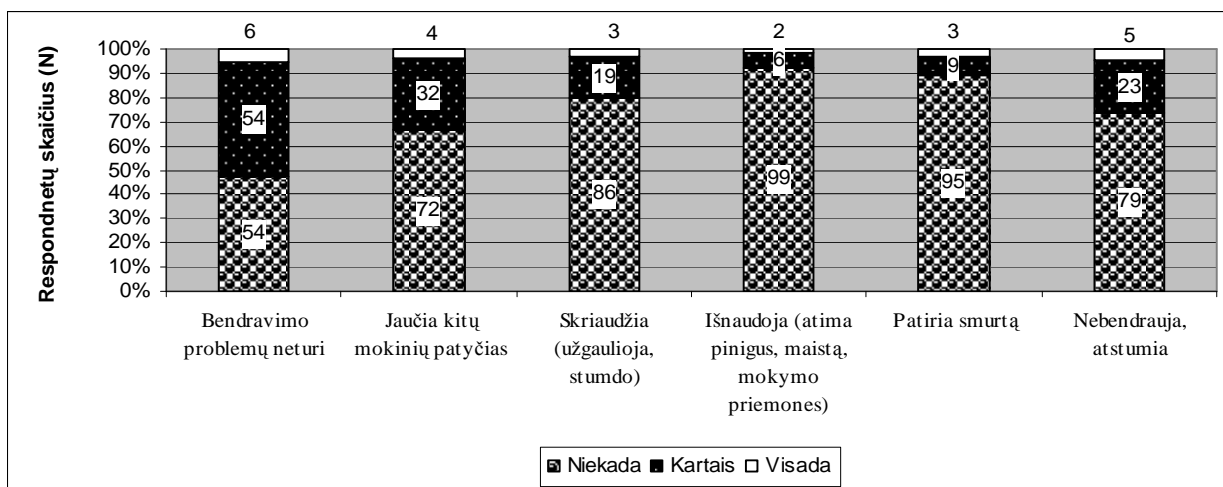

15 pav. Mokytojų teikiama pagalba sprendžiant ugdymo(si) problemas (N = 123)

Iš 15 paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog mokytojai padeda mokiniams leisdami pasitaisyti pažymį (N = 78), teikia pagalbą pamokų metu (N = 63), visuomet atsižvelgia į mokinio mokymosi sunkumus (N = 57), domisi jų pasiekimais ir tobulėjimu (N = 50), visiškai supranta jų norus bei poreikius (N = 47). Be to, atlikus tyrimą išryškėjo ir teigiamas pedagogų požiūris į ugdytinius, turinčius specialiųjų ugdymo(si) poreikių (N = 17). Tik 9 respondentai nurodė, jog mokytojai nuolat juos kritikuoja, ignoruoja, nekreipia dėmesio į jiems iškilančias problemas. Tai atsispindi ir šios mokinių pastabos: „kartais atkreipia dėmesį, kartais ne, kai kurie padeda, kiti nusijuokia, neįdomu“, „ne visi mokytojai man padeda“. Atlikus mokinių nuomonės vertinimą paaiškėjo, jog dalyko ir profesijos mokytojai per mažai dėmesio skiria papildomai darbui pamokų metu ir po jų (N = 49), 57 respondentai nurodė, jog pedagogai neruošia individualių užduočių.

Apibendrinant gautą informaciją, galima teigti, jog pedagogų pagalba SUP mokiniams ganėtinai efektyvi, mokytojai žino kaip dirbti su tokiais jaunuoliais, jiems padeda. Tačiau pedagogams daugiau dėmesio derėtų skirti papildomai darbui pamokų metu ir po jų. Ugdymo praktika rodo, kad SUP mokiniai ne visada spėja drauge su visais įsisavinti jiems pateiktą mokomąją medžiagą, todėl ne visada pritampa prie grupės, tampa jos nariu. Sėkmingai specialiųjų poreikių mokinių integracijai itin svarbi bendraamžių, kaip veiksnio įtakojančio integruotą ugdymo procesą, nuomonė apie juos. Išanalizavus gautus duomenis nustatyta, jog 54

tyrime dalyvavę moksleiviai bendravimo problemų neturi, tiek pat respondentų kartais patiria šio tipo problemų.

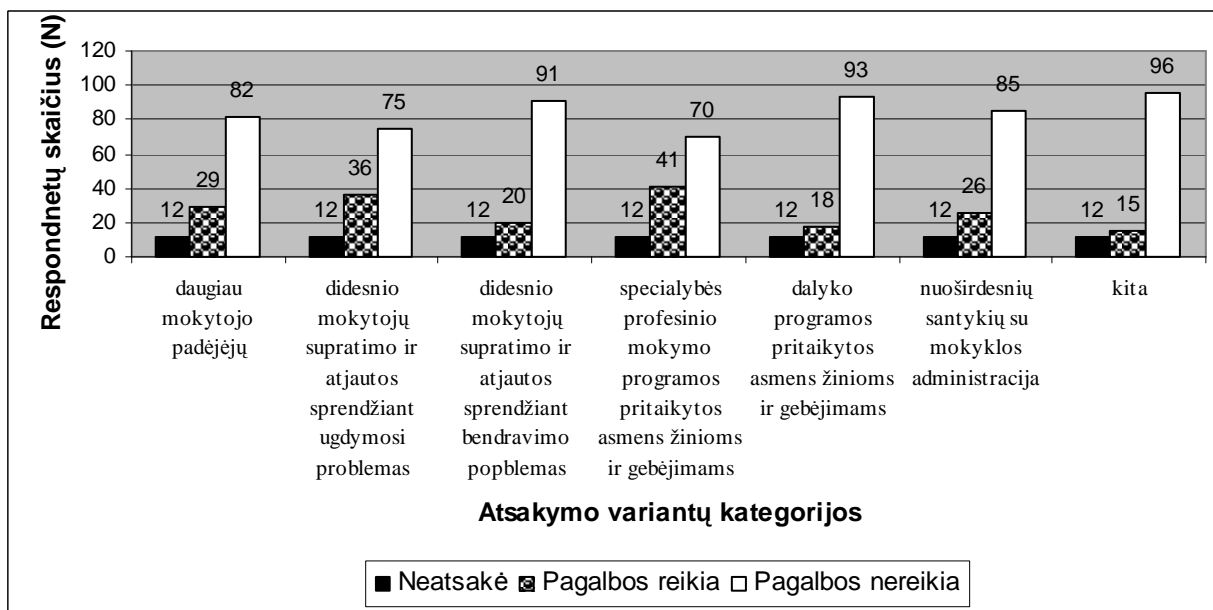

16 pav. **Specialiųjų poreikių mokinių tarpusavio santykiai su bendraamžiais (N = 123)**

Tyrimo rezultatai parodė, kad specialiųjų poreikių mokiniai geba įsilieti į grupės, centro skyriaus, bendraamžių kolektyvą. Didžioji dalis respondentų pažymėjo nesą užgauliojami (N = 99), patiriantys smurtą (N = 95) ar skriaudžiami (N = 86). Tačiau išsiaiškinta ir tai, jog profesinio rengimo centruose pasitaiko specialiųjų poreikių mokinių diskriminacijos atvejų. Respondentai nurodė, kad kartais patiria mokinių patyčias (N = 32), atstūmimą ar skriaudą (užgauliojamą, stumdymą) (N=19), smurtą (N=9) ir išnaudojimą (N=6) (žr. 16 pav.).

Apibendrinat gautus duomenis apie specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių ir jų bendraamžių santykius, galima teigti, jog didžioji dalis sutrikusios raidos jaunuolių bendravimo problemų neturi, puikiai įsilieja į grupės, centro skyriaus kolektyvą. Tai iliustruoja šie mokinių teiginiai: „gerai viskas bendrauja“, „aš nei su vienu neturiu problemų, man viskas gerai“, „mes grupėje turime grupelių, paprastos ir pasikėlusios, aš prie tų paprastų ir gerai sutariu“.

Siekiant išsiaiškinti kokios mokytojų ir specialistų pagalbos trūksta specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams, besimokantiems visišką integracijos formą, buvo sudarytas atskiras blokas, susidedantis iš dviejų tipų klausimų: uždaro ir atviro. Pirmajame jaunuoliai turėjo pažymėti kokios mokytojų, specialistų ar bendraamžių pagalbos jiems reikia.

17 pav. Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikio analizę (N = 123)

17 paveiksle matyti, kad didžiajai daliai mokinių, turinčių ugdymosi sunkumų, jokios pagalbos nereikia, taip manančiųjų skaičius svyruoja nuo 70 (*nereikia specialybės profesinio mokymo programos pritaikytos asmens žinioms ir gobėjimams*) iki 96 mokinių, pasirinkusių atsakymo variantą „*kita*“. 41 respondentas pažymėjo, kad norėtų specialybės profesinio mokymo programos pritaikytos asmens žinioms ir gebėjimams, 36 mokiniai pasigenda mokytojų supratimo ir atjautos sprendžiant ugdymosi problemas, 29 mano, jo rektų daugiau mokytojų padėjėjų. Apskaičiavus χ^2 kriterijų paaiškėjo, jog taip manančiųjų didžiąją dalį sudaro mokiniai baigę specialiąsias mokyklas ($\chi^2 = 20,844$, $p = 0,002 < 0,01$). Didesnį šios srities specialistų poreikį nurodė 57,9% mokinių atvykusių mokyti iš specialiojo ugdymo įstaigų bei 19,8% bendrojo lavinimo mokyklų ugdytinių. Dar kartą pasitvirtino anksčiau išsakyta nuomonė, jog mokiniai baigę specialiąsias mokyklas patiria didesnius mokymosi sunkumus, todėl jiems reikia nuolatinės mokytojo padėjėjo pagalbos.

Siekiant išsiaiškinti specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo galimybes bei patikslinti anketų gautus duomenis, SUP mokiniai buvo paprašyti nurodyti kokios specialiosios pagalbos jiems labiausiai reikia. Mokinių atsakymus galima sugrupuoti į keturias leksinių – semantinių vienetų kategorijas. 39 jaunuoliai nurodė, jog jiems jokios pagalbos nereikia: „*nereikia*“, „*jokios nereikia*“, „*Man jos nereikia. Reikėtų pagalbos patiems mokytojams, nes jie nemoko, o tiesiog sėdi ir nieko nedaro. Neremia moksleivių, nepadedą ir netgi nekreipia dėmesio net kai ko nors „paklausiu“*“. Mokytojai pasirenka žmones, kurie jiems patinka, o kiti nustumiami į antrą planą ir tampa nepastebimi ir užsidarę. Gal reikėtų pakeisti auklėtojus????“, „*manau dabar padeda krikšto mama, vaikų namų direktorė*“, „*kai man bus labai blogai aš žinau kur*

kreiptis ir kam aš ten kreipiuosi, ten žinau, kad man bus suteikta socialinė ir kitokia pagalba“, „*manau nereikėtų, tik norėčiau mokytis kaip ir visi mokiniai šioje mokykloje*“. Po 6 mokinius norėtų didesnės mokytojų pagalbos, supratingumo bei konkretaus mokomojo dalyko individualaus paaiškinimo (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Specialiosios pagalbos poreikis SUP mokiniams (N=123)

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Mokytojų pagalbos, supratingumo (6)	Kad mokytojai labiau padėtų per pamokas (1). Padėjimo kartais (3). Supratimo iš mokytojų (55). Man labiau reikia mokytojų supratingumo, padėjimo(63). Tik asmeniškios pagalbos mokytojų (71). Norėčiau, kad mokytojai daugiau padėtų pasiruošti egzaminams (84).
2.	Konkreto mokomojo dalyko paaiškinimo (6)	Specialybės (81). Norėčiau, kad labiau išaiškintų pamokas, nes kai kurių temų neina suprasti (88). Lietuvių (89). Kai kurių pamokų paaiškinimo išsamiau (90). Kad matematiką ir lietuvių padėtų suprasti (92). Spec. technologija (102). Apdailos ir patarti kaip dirbti (102).

Analizuojant mokinių atsakymus, taip pat išryškėjo ugdymo turinio pritaikymo asmens gebėjimams (N = 4), specialistų pagalbos (N = 3), ugdymo proceso pritaikymo (N = 2) bendravimo (N = 2) poreikis. Tai atsispindi šiuose mokinių atsakymuose: „*norėčiau, kad lengviau būtų mokytis pagal mano sugebėjimus*“, „*norėčiau, kad man būtų adaptuota programa*“, „*kartais nespėju parašyti, galėtų pakartoti sakinius*“, „*norėčiau mokytojo padėjėjo pagalbos*“, „*norėčiau, kad mažiau būtų pamokų*“, „*kad dažniau domėtusi mano problemomis*“.

Apibendrinat mokinių anketų duomenis, galima daryti išvadą, jog specialiųjų poreikių mokiniai teigiamai vertina jiems teikiamą specialiąją pedagoginę pagalbą, nors dauguma jų nurodo, jog mokymo(si) sunkumų neturi ir pagalbos nereikia. Greta to, paaiškėjo, jog mokiniai pakankamai gerai jaučiasi profesinio rengimo centruose, sutaria su savo bendraamžiais ir mokytojais. Tačiau specialioji pedagoginė pagalba būtų dar efektyvesnė, jei šiose įstaigose dirbtų daugiau mokytojų padėjėjų, specialiųjų pedagogų ir psichologų, o mokiniai turėtų galimybę mokytis pagal specialybės profesinio mokymo programą pritaikytą jų žinioms ir gebėjimams (modifikuotą, adaptuotą).

IŠVADOS

1. Mokslinės pedagoginės psichologinės literatūros, dokumentų analizė rodo, kad specialioji pedagoginė pagalba yra pagrindinė sąlyga siekiant užtikrinti sėkmingą specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių profesinį rengimą. Ji turi būti prieinama, efektyvi ir kokybiška. Tačiau, kaip rodo literatūros analizė ir atlikto tyrimo rezultatai, to dar nėra dėl riboto finansavimo (mokinio krepšelio lėšų nepakankamumo), specialistų etatų profesinio rengimo įstaigose nebuvimo bei per žemos dalyko ir profesijos mokytojų kvalifikacijos specialiojo ugdymo srityje.
2. Specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas profesinio rengimo centruose – naujas reiškinys. Kaitos vadyba šioje srityje itin svarbi, nes pagalbos optimizavimą profesinio rengimo centruose lemia ne tik specialiojo ugdymo įstatymo ir jį papildančius teisės aktų taikymas ugdymo procese, bet ir atvirumas naujovėms. Dalyko ir profesijos mokytojai turi suvokti, kad pagrindinis vaidmuo tenkinat vaiko specialiuosius ugdymo(si) poreikius, tenka jiems.
3. Pasitvirtino iškelta hipotezė, kad specialioji pedagoginė pagalba profesinio rengimo centruose nepakankamai efektyvi, dalyko ir profesijos mokytojams trūksta kompetencijos reikalingos darbui su SUP mokiniais. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pagrindinė sąlyga užtikrinti kokybišką specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą yra orientacinių gairių (rekomendacijų), kaip dirbti su specialiųjų poreikių mokiniais parengimas ir adaptuotų, modifikuotų profesinio mokymo programų taikymas profesiniame rengime.
4. Gauti tyrimo rezultatai parodė, jog profesinio rengimo centruose specialioji pedagoginė pagalba tik pradėdama teikti, o specialistai dėl jų trūkumo ir per didelio specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių skaičiaus dažniau atlieka konsultanto nei ugdytojo vaidmenį. Paaiškėjo, kad ugdymo proceso dalyviai (pedagogai, specialistai ir administracijos atstovai) nėra abejingi specialiųjų poreikių mokinių atžvilgiu, stengiasi jiems padėti padrašindami, keldami mokymosi motyvaciją, pritaikydami mokomąją medžiagą. O ir patys pagalbos gavėjai, gerai jaučiasi profesinio rengimo centruose, geba adaptuotis ne tik bendraamžių tarpe, bet ir yra patenkinti teikiama specialiąja pedagogine pagalba. Nustatyta, jog mokiniai pagalbą vertina, kaip efektyvią, leidžiančią siekti geresnių ugdymo(si) rezultatų.
5. Vertinant specialiosios pagalbos organizavimo procesą paaiškėjo, kad respondentai mažai žino apie šią sritį, nėra susipažinę su teisės aktais, reglamentuojančiais specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą. Pedagogai, specialistai ir administracijos atstovai geriausiai vertina profesinių rengimo centrų pasirengimą ugdyti mokinius turinčius fizinių ir judėjimo sutrikimų bei sutrikusio intelekto jaunuolius. Problematiškiausia, mažiausiai išplėtotą sritimi yra laikomos sutrikimų turinčių mokinių ugdymas namuose. Specialistų skaičiaus didinimas,

mokymo priemonių rengimas, ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, įstatyminės bazės korekcija, pasak pedagogų, būtinos sąlygos, kad specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas profesinio rengimo centruose būtų efektyvesnis.

REKOMENDACIJOS

1. Siekiant aukštesnės specialiujų ugdymo(si) poreikių mokinių profesinio rengimo kokybės, pedagogai privalo visad atsižvelgti į kiekvieno SUP mokinio ypatumus, gebėjimus, realų žinių ir pasiekimų lygį, ugdymo procese taikyti atitinkamus mokymo metodus, būdus ir ugdymo programas.
2. Siekiant užtikrinti kokybišką specialiujų poreikių mokinių ugdymą, rekomenduojama atsižvelgti į vaiko specifinius poreikius, sudaryti sąlygas ugdytis kuo mažiau varžančioje fizinėje ir emocinėje aplinkoje. Mokiniais, kurie profesinio rengimo sistemoje patiria mokymosi sunkumų, svarbu sudaryti galimybę mokytis pagal jų poreikių atitinkančias profesinio mokymo programas. Rekomendacinės gairės profesijos mokytojams darbui su specialiujų poreikių mokiniais pagal pritaikytas profesinio mokymo programas pateikiamos 3 priede.
3. Organizuojant specialiąją pedagoginę pagalbą profesinio rengimo centruose esminiu ugdymo proceso elementu turėtų tapti – bendradarbiavimas. Ugdymo įstaigoje būtina darni sąveika tarp mokytojų, specialistų, administracijos atstovų, specialiujų poreikių mokinių ir jų tėvų. Todėl šeimos įtraukimo į ugdymo proceso, partnerystės metodologija turėtų tapti profesinio rengimo centrų veiklos pagrindu.
4. Dalyko ir profesijos mokytojams, administracijos atstovams (skyrių vedėjams ir pavaduotojams), kurie koordinuoja ugdymo įstaigos specialiojo ugdymo komisijų (SUK) veiklą, rekomenduojama kelti kvalifikaciją specialiojo ugdymo srityje. Tikslinga organizuoti kursus, seminarus, visam centro kolektyvui, naudotis kolegų gerąja darbo patirtimi, jau parengtomis rekomendacijomis.
5. Esant galimybei rekomenduojama didinti specialistų (specialiujų pedagogų, psichologų ir mokytojų padėjėjų) skaičių ugdymo įstaigoje ar sudaryti sutartis su miestų ir rajonų pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis dėl psichologinės ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo, atsižvelgiant į mokinių specialiujų ugdymo(si) poreikių tenkinimo situaciją.
6. Siūlytina kiekvienais metais ugdymo įstaigoje atlikti specialiosios pedagoginės pagalbos tenkinimo lygio bei efektyvumo savianalizę, remiantis gautais rezultatais numatyti pagalbos optimizavimo strateginį planą.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė, J., Teresevičienė, M. (2002). Veiklos pasaulio reikalavimai mokymo ir mokymosi metodų kaitai profesiniame rengime. *Profesinis rengimas*, 4, p.58-73.
2. Aidukienė, T., Labinienė, R. (2003). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymo tendencijų apžvalga tarptautiniame bei Lietuvos švietimo reformos kontekste (1990-2002m.). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Aidukienė, T. (2007). *Mokyklą visiems kuriame šiandien: specialiųjų poreikių mokinių ugdymo ypatumai*. Seminaro medžiaga.
4. Ališauskas, A. (1998). Sutrikusios klausos vaikai. J. Ambrukaitis (Sud.) *Specialiųjų poreikių vaikai* (p. 60-80). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
5. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai.
6. Ališauskas, A. (2002). Vaikų raidos ypatingumą ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ališauskas, A. (2003a). Vaikai, turintys klausos sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 311-337). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
8. Ališauskas, A. (2003b). Pedagogo pasirengimas ugdyti moksleivį, turintį specialiųjų ugdymo(si) poreikių: situacijos ir kompetencijų analizė. *Aukštosios mokyklos didaktikos tendencijos* (p.18-24). [Žiūrėta 2008-01-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.cceol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id=051B2E90-884C-4888-8708-AE8F44EF01CE>>
9. Ališauskas, A. (2007). Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Ališauskas, A., Miltenienė, L. (2001). Specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas: mokinių požiūris. *Specialusis ugdymas*, IV (1), p.6-15.
11. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Šapelytė, O., Melienė, R. ir kt. (2007). Psichologinės specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis. Tyrimo ataskaita. Šiaulių universitetas, Švietimo ir mokslo ministerija.
12. Ališauskienė, S. (2003). Vaikai, turintys judesio ir padėties sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 337-393). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
13. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

14. Ambrukaitis, J., Ruškus, J., Bagdonienė, V. ir kt. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas. *Specialusis ugdymas: Mokslo darbai, IX. Šiauliai.*
15. Arends, I. R. (1998). *Mokomės mokyti.* Vilnius.
16. Armstrong, D., Armstrong, F., Barton, L. (2002). Vive la difference? Exploring context, policy and change in special education in France: developing cross-cultural collaboration. F. Armstrong (Sud.), *Inclusive Education & Policy, Contexts and Comparative Perspectives* (p. 60-77). Trowbridge, NJ: Cromwell Press.
17. Bagdonas, A. (Sud.) (1995). *Sutrikimų klasifikacija.* Vilnius.
18. Baltoji knyga. Profesinis rengimas (iki aukštojo universitetinio lygmens) (1999). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
19. Baranauskienė, I. (2000). Bendrųjų gebėjimų ir profesinio rengimo sąveika ugdant nežymiai sutrikusio intelekto jaunuolius. *Pedagogika*, 45, p.20-28.
20. Baranauskienė, I. (2001). Neįgalaus jaunimo profesinės perspektyvos kvalifikuotoje Europoje. V. Karvelis (Red.). *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita* (p. 9-19). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
21. Baranauskienė, I. (2002). Neįgaliųjų profesinis rengimas: kaip ekspertai vertina švietimo, ekonominės ir socialinės politikos sąveiką? *Specialusis ugdymas*, 1(6), p.72-84.
22. Baranauskienė, I. (2003). Nežymiai sutrikusio intelekto asmenų profesinių normų ir galimybių sąveikos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2(9), p.69-78.
23. Baranauskienė, I., Elijošius, E., Pauliukonis, A.J. (2004). Neįgaliųjų profesinio rengimo Lietuvoje mokslinė studija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
24. Baranauskienė, I., Ruškus, J. (2003). Innovations of the Vocational Rehabilitation and Psychosocial Environment of the Disabled: What Soil for what Corn? *Socialiniai mokslai*, 1(38), 108-124.
25. Baranauskienė, I., Ruškus, J. (2004). Neįgaliųjų dalyvavimas darbo rinkoje: profesinio rengimo ir profesinės adaptacijos sąveika. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
26. Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika (2002). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
27. Damkauskienė, R. (2001). Mokytojo padėjėjos darbas vidurinėje mokykloje. A. Galkienė (Sud.). *Keli integruoto ugdymo aspektai* (p. 97-102). Utena: Utenos Indra.
28. Dobranksienė, R. (2002). Mokyklos bendruomenės vadyba. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

29. Elijošienė, I. (2003). Vaikai, turintys intelekto sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 260-274). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
30. Elijošius, E. (1997). Pedagoginio tyrimo ypatumai, siekiant nustatyti nežymiai sutrikusio intelekto jaunuolių profesinį tinkamumą. J. Ambrukaitis (Sud.) *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas* (p. 56-58). Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
31. Elijošius, E. (2001). Profesinio apsisprendimo metas. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
32. Elijošius, E., Pumputis, J. (2001). Specialiųjų poreikių asmenų profesinio orientavimo aktualijos: teorijos ir praktikos sąveika. V. Karvelis (Red.) *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita* (p.23-27). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
33. Elinauskas, R. (2001). Neįgaliųjų ugdymo turinio nuolatinė kaita: santykių tarp socialinių partnerių organizavimas. V. Karvelis (Red.) *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita* (p.19-22). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
34. Gage, N.L., Berliner, D.C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera.
35. Galkienė, A. (2003). Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
36. Galkienė, A., Dudzinskienė R. (2004). Veiklos koordinavimo reikšmė specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumui ugdant heterogenines moksleivių grupes. *Specialusis ugdymas*, 1 (10), p.39-48.
37. Galkienė, A. (2005). Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
38. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 295-311). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
39. Gevorgianienė, V. (2003). Vaikai, turintys kompleksinių sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 447-462). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
40. Gold, M. (2000). A look at values. Manchester: Manchester Metropolitan University.
41. Grinienė, E., Vaiktkevičius, V. J. (1998). Lėtiniai sonatiniai ir neurologiniai sutrikimai. J. Ambrukaitis (Sud.) *Specialiųjų poreikių vaikai* (p.104-119). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
42. Grinienė, E., Vaiktkevičius, V.J. (2003). Vaikai, turintys somatinių bei neurologinių sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 393-410). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
43. Hallahan D. P., Kauffman, J. M.(2003). Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma litera.
44. Idol, L. (2005). Towards Inclusion of Special Education Students in General Education. A Program Evaluation of Eight Schools. *Remedial and Special Education*, 27(77), p.77-94.

- [Žiūrėta 2008-05-13]Prieiga per internetą:<<http://rse.sagepub.com/cgi/content/abstract/27/2/77>>
45. Juodraitis, A. (2003). Vaikai, turintys emocijų ir elgesio sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 274-295). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
 46. Jones, S. A. (2001). Concideration of Identity and Modernity in the Creation of a Emerging Role of Social Pedagogues. *Specialusis ugdymas*, 1(4), p.74-79.
 47. Kaffemanienė, I., Lusver, I. (2004). Moksleivių, turinčių mokymosi negalių, bendrojo lavinimo turinio individualizavimas. *Specialusis ugdymas: Mokslo darbai*, XI. Šiauliai.
 48. Karvelis, V. (Red.) (2001a). Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
 49. Karvelis, V. (2001b). Neįgaliųjų ugdymas ir socialinė adaptacija Lietuvoje (iki 1940 m.). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
 50. Kvederaitė, Z. (2008). Viltis gyventi oriai. *Švietimo naujienos*. [Žiūrėta 2008-01-14] Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:0dNKP8Nyhf4J:svietimas.takas.lt...>>
 51. Kvieskienė, G. (2002). Socialinio pedagogo kompetencija. G. Kvieskienė (Sud.) *Socialinio pedagogo ABC. Socialinis ugdymas V* (p. 17-27). Vilnius.
 52. Labinienė, R., Aidukienė, T., Christensen, F. (2003). Mokytojų rengimo ugdyti specialiųjų poreikių turinčius vaikus bendrojo ugdymo klasėse gairės. Vilnius.
 53. Leonavičienė, T. (2006). SPPS programų paketo taikymas statistiniuose tyrimuose. Vilnius: VPU leidykla.
 54. Liaudanskienė, A. (2007). Būti kartu – vertybė. *Specialiųjų poreikių asmenų profesinis rengimas: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras.
 55. Liaudanskienė, V., Viliūnienė, A. (1998). Kompleksinių sutrikimų turinčių vaikų ugdymas. J. Ambrukaitis (Sud.) *Specialiųjų poreikių vaikai* (p.141-155). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
 56. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos ratifikavimo (1995).
 57. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2004).
 58. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (1998).
 59. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas (2007).
 60. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2007). 2007-2008 mokslo metų bendrieji ugdymo planai. Vilnius.
 61. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl psichologinės pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašo aptvirtinimo (2004).
 62. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo (2004).

63. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl specialiojo ugdymo skyrimo tvarkos (2000).
64. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarkos (2000).
65. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl mokymosi pagal adaptuotą vidurinio ugdymo programos tvarkos aprašo (2004).
66. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo (2004).
67. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl psichologo bendrųjų pareiginių nuostatų (2005).
68. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl priėmimo į valstybines profesines mokyklas tvarkos aprašo (2005).
69. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, sveikatos apsaugos ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministrės įsakymas dėl specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių tvarkos (2002).
70. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (1998).
71. Lietuvos švietimo koncepcija (1992). [Žiūrėta 2007-01-19] Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm> >
72. Mažeikienė, D. (2006). Apie specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams. [Žiūrėta 2006-01-19] Prieiga per internetą: <<http://www.telsiai.aps.lt/filemanager/download/225/pedagogine%20pagalba.pdf> >
73. Meijer, J. W, (Red.) (1999). Financing in Special Needs Education. European Agency for Development in Special Needs Education.
74. Minkevičius, A. (2001). Neįgaliųjų jaunuolių darbinis rengimas ir diferencijuotų užduočių skyrimas. V. Karvelis (Red.). *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita* (p. 125-130). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
75. Mokytojų atestacijos nuostatai (2007). [Žiūrėta 2007-02-14] Prieiga per internetą: <<http://kpg.lt/Members/rima/atestacija/Mokytoju%20atestacijos%20nuostatai.doc>>
76. Murina, I. (2001). Neįgaliųjų profesinis rengimas. (Iš Žemaičių Naumiesčio politechnikos mokyklos patirties). V. Karvelis (Red.). *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita* (p. 52-56). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
77. Parrach, J. C. (2008). Boost for children with SEN. *Literacy today*, p.8 [Žiūrėta 2008-05-13] Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=5&hid=117&sid=0300614b-39eb-4d1e-8c06-a1ca6ec0feb8%40sessionmgr102>>

78. Parrish, B., Wolman, J. (2007). How Is Special Education Funded?: Issues and Implications for School Administrators. *NASSP Bulletin*, 88 (640), p.57-68. [Žiūrėta 2008-05-13] Prieiga per internetą: <<http://bul.sagepub.com/cgi/content/abstract/88/640/57>>
79. Petrauskienė, D. (2001). Nežymiai sutrikusio intelekto virėjų specialybės jaunuolių teorijos mokymo organizavimas. V. Karvelis (Red.). *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita* (p. 130-133). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
80. Pilkauskaitė, R. (1999). Psichologinės paauglių problemos ir konsultavimas. R. Giedrienė ir kt. (Sud.) *Vaikų psichologinis konsultavimas* (p.31-49). Vilnius: Presvika.
81. Priėmimo į valstybines ir savivaldybines profesines mokyklas tvarkos aprašo projektas (2008).
82. Profesijos vadovas (2007). [Žiūrėta 2008-02-01] Prieiga per internetą: <<http://www.euroguidance.lt/profesijosvadovas/gui/index.htm>>
83. Reynold, A.J., Wolf, B. (1999). Special Education and School Achievement: An Exploratory Analysis With a Central-City Sample. *Education Evaluation and Policy Analysis*, 21 (3), p.249-269.
84. Rose, R. (2003). The inclusion of students with special educational needs: moving from theories and perspectives to pragmatics and pedagogy. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), p.98-106.
85. Ruškus, J. (2001). Negalės psichologija. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
86. Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
87. Salamankos deklaracijoje: specialiojo ugdymo ir jo plėtros metmenys (1994).
88. Samsonienė, L. (2006). Specialiųjų poreikių vaikai ir jų socialinė integracija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
89. Skriptienė, L. (2001). Kai kurie neįgaliųjų jaunuolių profesinio mokymo efektyvinimo būdai. V. Karvelis (Red.). *Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita* (p. 133-137). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
90. Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas drauge su bendraamžiais. (2008). [Žiūrėta 2007-02-13] Prieiga per internetą:<http://www.pprc.lt/aukm/failai/AUKM_Specporeikiai.pdf>
91. Specialaus ugdymo sistemos metmenys (1994).
92. Stoner James A. F., Freeman R.E., Gilbert D.R. (2001). Vadyba. Vilnius: Poligrafija ir informacija.
93. Stormont, M. A., (2008). Increase Academic Success for Children With ADHD Using Sticky Notes and Highlighters. *Intervention in School and Clinic*, 43(5), p. 305-308.

- [Žiūrėta 2008-02-21]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=4&hid=117&sid=0300614b-39eb-4d1e-8c06-a1ca6ec0feb8%40sessionmgr102>>
94. Strolaitė, S. (2002). Specialiojo ugdymo reformą grindžiančių teisinių dokumentų raida ir jų nuostatų įgyvendinimas. *Specialusis ugdymas*, 1(6), p.158-170.
95. Strolaitė, S. (2003). Specialiojo ugdymo teisinis reglamentavimas. J. Ambrukaitis (Red.) *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 50-77). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
96. Sutrikusios klausos asmenų ugdymo ir socializacijos koncepcija (1997).
97. Šiaučiukienė, L. (1997). Mokymo individualizavimas ir diferencijavimas. Kaunas: Technologija.
98. Vaicekaskienė, V. (2006). Specialiųjų poreikių vaikų socializacijos modelis. [Žiūrėta 2008-01-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.cceol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=D5276EBB-DC67-4DA6-B995-D737EDD94388>>
99. Vaiko su negalia sunkiai veriami vartai į pasaulį (2006). [Žiūrėta 2008-02-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.studijos.lt/index.php?topic=news&id=349>>
100. Zigmond, N., Baker, J.M. (1995). Concluding comments: Curent and future practises in inclusive schooolig. *Journal of Special Education*, 29, p.245-250.
101. Želvys, R. (2001). Švietimo vadybos pagrindai.
102. Žiugždienė, J., Navickas, A. (2007). Specialieji ugdymosi poreikiai mokykloje – dabartinė situacija ir perspektyvos. *Bernardinai.lt*. [Žiūrėta 2007-10-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/68585>>
103. Žukauskienė, R. (2001). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.
104. Малофеев Н. Н., Шматко Н. Д. (2001). Отечественные модели интегрированного обучения детей с отклонениями в развитии и опасность механического перевода западных моделей интеграции. *Актуальные проблемы интегрированного обучения: материалы Международной научно-практической конференции* (p. 47-55). Москва: Права человека.
105. Родригес, Д. (2001). Включенное образование: дайте ребенку шанс. *Актуальные проблемы интегрированного обучения: материалы Международной научно-практической конференции* (p. 61-65). Москва: Права человека.

PRIEDAI

ANKETA PEDAGOGAMS IR SPECIALISTAMS

Gerbiami mokytojai,

Šia anketa siekiama išsiaiškinti pedagogų ir specialistų požiūrį į savo vaidmenį, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius profesinio rengimo centruose (mokyklose).

Anketoje nėra teisingų ar neteisingų atsakymų. Jie tiesiog atspindi nuomonių įvairovę. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės tobulinti teikiamą specialiąją pagalbą profesinio ugdymo įstaigoje, todėl prašome nepraleisti nei vieno klausimo.

Anketa yra **ANONIMINĖ** (nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia)!

Iš anksto dėkojame už dalyvavimą ir linkime sėkmės!

1. Atsakykite į keletą klausimų apie save. Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip :

Lytis	☐ moteris ☐ vyras	Amžius	(Irašykite).....	Jūsų pedagoginio darbo stažas	(Irašykite).....
Jūs esate	☐ specialistas (spec.pedagogas, soc.pedagogas, psichologas ir kt.) ☐ dalyko mokytojas ☐ profesijos mokytojas ☐ administracijos atstovas	Jūsų kvalifikacinė kategorija	☐ mokytojas ☐ vyr. mokytojas/ vyr. specialistas ☐ metodininkas ☐ ekspertas ☐ vadybine kategorija (parašykite).....	Jūsų išsilavinimas	☐ aukštesnysis ☐ aukštasis neuniversitetinis ☐ aukštasis universitetinis ☐ magistras

Ar teko per pastaruosius dvejus metus kelti kvalifikaciją specialiojo ugdymo srityje?	☐ taip ☐ ne	Irašykite kiek kartų..... Nurodykite seminarų/kursų pavadinimus ☐ ☐ ☐
Ar per pastaruosius dvejus metus Jūs pats organizavote/ vedėte seminarą (-us) specialiojo ugdymo srityje?	☐ taip ☐ ne	Irašykite kiek kartų.....
Kiek specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokinių Jūs mokote?	Irašykite.....	
Kokie sutrikimai sąlygoja jų mokymosi problemas?	Irašykite.....	
Ar pakanka informacijos apie specialiųjų poreikių mokinius, jų ugdymo(si) ypatumus?	☐ taip ☐ ne, norėčiau sužinoti apie (parašykite).....	

2. Ar Jūsų profesinio rengimo centre (mokykloje) dirba išvardinti specialistai? <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>	Taip	Ne	Nežinau
1. Specialusis pedagogas	☐	☐	☐
2. Socialinis pedagogas	☐	☐	☐
3. Psichologas	☐	☐	☐
4. Logopedas	☐	☐	☐
5. Mokytojo padėjėjas	☐	☐	☐
6. Surdopedagogas	☐	☐	☐
7. Tiflopedagogas	☐	☐	☐
8. Kita (parašykite)		

3. Kaip manote, ar užtenka minėtų specialistų Jūsų ugdymo įstaigoje?	☐ Taip	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....	
	☐ Ne	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....	
	☐ Nežinau	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....	
4. Kaip sužinojote, kad teks mokyti specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) turintį mokinį?	☐ Iš Pedagoginės psichologinės tarnybos (PPT) pažymos		
	☐ Atlikę mokinio dokumentų analizę		
	☐ Iš mokyklos specialiojo ugdymo komisijos (SUK)		
	☐ Iš tėvų		
	☐ Kita (<i>nurodykite</i>)		
5. Kas rengia individualizuotas programas specialiųjų ugdymo(si)poreikių (SUP) turintiems mokiniams Jūsų centre (mokykloje)?	☐ Dalyko mokytojai		
	☐ Profesijos mokytojai		
	☐ Dalyko mokytojai, konsultuojami specialisto (spec. pedagogo, logopedo, psichologo)		
	☐ Dalyko mokytojas bendradarbiaudamas su specialistais		
	☐ Tik specialistai		
	☐ Kita (<i>nurodykite</i>)		
6. Kaip ruošiatės darbu su specialiųjų ugdymo(si)poreikių (SUP) turinčiais mokiniais?	☐ Specialybę įgijote universitete/kolegijoje		
	☐ Savarankiškai		
	☐ Padedą mokyklos SUK		
	☐ Lankėte kursus, seminarus		
	☐ Padedą specialistai (spec. pedagogas, logopedas, psichologas ir kiti specialistai)		
	☐ Padedą kolegos		
	☐ Kita (<i>nurodykite</i>)		
7. Su kokiais dokumentais, reglamentuojančiais specialiųjų poreikių mokinių ugdymo procesą, esate susipažinę? <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>	Susipažinau	Iš dalies susipažinau	Nesusipažinau
1. LR specialiojo ugdymo įstatymu (1998)	☐	☐	☐
2. Specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka (2000)	☐	☐	☐
3. Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka (2000)	☐	☐	☐
4. Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka (2000)	☐	☐	☐
5. Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka (2002)	☐	☐	☐
6. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu (2004)	☐	☐	☐
7. Kita (<i>nurodykite</i>)		
8. Kaip jūs padedate specialiųjų ugdymo(si)poreikių (SUP) turintiems mokiniams?	☐ Mokinui individualiai per pamoką paaiškinate dėstomą medžiagą		
	☐ Papildomai po pamokų aiškinate per pamokas dėstytą medžiagą		
	☐ Laikotės nerašytos taisyklės, jog specialiųjų poreikių mokiniams vien už lankomumą privalu vesti teigiamą pažymį		
	☐ Leidžiate pasitaisyti pažymį		
	☐ Paruošiate individualias užduotis atsižvelgiant į mokinio specialiuosius ugdymo(si) poreikius		
	☐ Pamokų metu leidžiate naudotis atramine medžiaga (schemomis, žodynais)		
	☐ Sumažinate užduočių kiekį pagal mokinio galimybes		
	☐ Naudojate dėmesį organizuojančias priemones (tarpinį atsiskaitymą, paskatinimus)		
	☐ Drąsinate mokinį, patariate		
	☐ Skatinate bent už menkiausią pasiektą pažangą		
	☐ Kalbate su mokytojais, mokinio tėvais apie mokinio ugdymo(si) sunkumus ir pasiekimus		
☐ Kita (<i>nurodykite</i>)			
9. Ar atsižvelgiate į vaiko specialiuosius ugdymo(si) poreikius?	☐ Visuomet		
	☐ Kartais		
	☐ Nekreipiate į tai dėmesio		

	☐ Kita (<i>nurodykite</i>)				
10. Kaip jums atrodo ar specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokiniai turi galimybę tobulėti?	☐ Taip	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....			
	☐ Ne	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....			
	☐ Nežinau	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....			
11. Kokiais būdais skatinate šių vaikų tobulėjimą?	<i>Nurodykite</i>				
12. Ar Jūsų profesinio rengimo centras (mokykla) pasirengęs priimti specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius mokinius? <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>		Sutinku	Nežinau	Iš dalies sutinku	Nesutinku
1. Pedagogai yra pasirengę ugdyti mokinius, turinčius šių sutrikimų, kartu su bendraamžiais	fizinių ir judėjimo	☐	☐	☐	☐
	klausos	☐	☐	☐	☐
	regos	☐	☐	☐	☐
	intelektas	☐	☐	☐	☐
	elgesio ir emocijų	☐	☐	☐	☐
2. Mokiniai, turintys judėjimo negalę, gali laisvai judėti mokykloje bei jos teritorijoje (pvz. įrengtas įvažiavimas į mokyklą, yra liftas)		☐	☐	☐	☐
3. Mokiniai, turintys fizinių ir judėjimo, lėtinių, neurologinių ir kt. ligų, klausos, regos sutrikimų ugdomi namuose		☐	☐	☐	☐
4. Mokymosi vieta klasėje yra pritaikyta mokiniams su negalia		☐	☐	☐	☐
5. Kita (<i>nurodykite</i>)				
13. Kaip specialistai Jums padeda, dirbant su specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiais mokiniais?	☐ Konsultuoja dėl bendrųjų programų pritaikymo (modifikavimo, adaptavimo)				
	☐ Padeda pasiruošti pamokai				
	☐ Gal padeda paruošti vaizdines priemones				
	☐ Pasiūlo alternatyvius mokymo ir korekcijos būdus				
	☐ Suteikia žinių apie mokymosi sutrikimus				
	☐ Kita (<i>nurodykite</i>).....				
14. Ar jūs esate patenkintas teikiama specialiojo pedagogo pagalba?	☐ Žinote, kokios pagalbos tėvai, mokiniai ir pedagogai gali tikėtis iš specialiojo pedagogo				
	☐ Esate patenkintas specialiojo pedagogo pagalba, teikiama mokiniams				
	☐ Esate patenkintas specialiojo pedagogo pagalba pedagogams				
	☐ Kita (<i>nurodykite</i>)				
15. Efektyviam specialiųjų poreikių mokinių ugdymui(si) labai svarbu: <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>		Sutinku	Nežinau	Iš dalies sutinku	Nesutinku
14. Mokinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) identifikavimas		☐	☐	☐	☐
15. Teigiamos mokytojų nuostatos į mokinius		☐	☐	☐	☐
16. Taikomųjų mokymo ir korekcijos būdų (metodų) naudojimas praktinio mokymo pamokose		☐	☐	☐	☐
17. Rekomendacinės gairės dalyko ir profesijos mokytojams darbui su specialiųjų poreikių mokiniais		☐	☐	☐	☐
18. Specialiojo pedagogo profesinė kompetencija		☐	☐	☐	☐
19. Pedagogo specialiosios pedagogikos žinios		☐	☐	☐	☐
20. Sisteminga ir kryptinga specialiojo pedagogo pagalba mokiniams		☐	☐	☐	☐
21. Nuolatinė specialiojo pedagogo pagalba mokytojui		☐	☐	☐	☐
22. Nuolatinė mokytojo padėjėjo pagalba		☐	☐	☐	☐
23. Specialiojo ugdymo paslaugų koordinavimas		☐	☐	☐	☐
24. Mokytojų ir specialistų bendravimas ir bendradarbiavimas su specialiųjų ugdymo(si) (SUP) poreikių mokiniais		☐	☐	☐	☐
25. Mokytojų, specialistų, tėvų ir mokinių bendravimas, bendradarbiavimas tenkinat specialiuosius ugdymo(si) poreikius (SUP)		☐	☐	☐	☐
26. Ugdymo įstaigoje dirbančių specialistų bendradarbiavimas		☐	☐	☐	☐
27. Kita (<i>nurodykite</i>)				
16-18 klausimų atsakymus pildo tik dalyko mokytojai					

16. Ar Jus tenkina Jūsų ugdymo įstaigoje taikomos dalyko modifikuotų*, adaptuotų** programų rengimo formos?	☐ Taip	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
	☐ Ne	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
	☐ Nežinau	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
17. Kaip manote, ar dalykų (lietuvių k., matematikos) programų modifikavimas, adaptavimas yra efektyvi pagalbos forma specialiųjų poreikių mokiniams?	☐ Taip	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
	☐ Ne	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
	☐ Nežinau	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
18. Kokių žinių Jums trūksta dėstant mokomąjį dalyką, ugdant specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) turinčius mokinius?	☐ Gilesnio specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokinių ypatingumą pažinimo	
	☐ Žinių apie specialiųjų poreikių mokinių bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų ugdymą	
	☐ Rekomendacijų kaip dirbti su skirtingų specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokiniais (būdai, formos, metodai)	
	☐ Orientacinių gairių dalyko mokytojams, ugdantiems mokinius, turinčius specialiųjų ugdymo(si) poreikių	
	☐ Specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokinių pasiekimų vertinimo sistemos	
	☐ Informacijos apie specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokinių tobulėjimo galimybių atskleidimą ir sudarymą	
	☐ Kita (<i>nurodykite</i>)	
19-20 klausimų atsakymus pildo tik profesijos mokytojai		
19. Kaip manote, ar specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokiniams reikia modifikuotos*, adaptuotos **profesinio mokymo programos, pritaikytos jų poreikiams?	☐ Taip	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
	☐ Ne	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
	☐ Nežinau	Kodėl? (<i>nurodykite</i>).....
20. Kokių žinių Jums trūksta mokant profesijos specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) turinčius mokinius?	☐ Gilesnio specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokinių ypatingumą pažinimo	
	☐ Žinių apie specialiųjų poreikių mokinių bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų ugdymą	
	☐ Rekomendacijų kaip dirbti su skirtingų specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokiniais (būdai, formos, metodai)	
	☐ Orientacinių gairių profesijos mokytojams, ugdantiems mokinius, turinčius specialiųjų ugdymo(si) poreikių	
	☐ Specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokinių pasiekimų vertinimo sistemos	
	☐ Informacijos apie specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) mokinių tobulėjimo galimybių atskleidimą ir sudarymą	
	☐ Kita (<i>nurodykite</i>)	

* **Modifikuota programa** - specialiųjų poreikių asmeniui pritaikyta bendrojo lavinimo programa, leidžianti jam ugdytis pagal valstybinius išsilavinimo standartus.

** **Adaptuota programa** - valstybinio išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo lavinimo programa, pritaikyta specialiųjų poreikių asmens gebėjimams ir realiam mokymosi lygiui.

Kokių Jums sunkumų kyla ugdant specialiųjų ugdymo(si) poreikių (SUP) turinčius mokinius? (<i>nurodykite</i>)
.....
.....
.....

Ar turite pasiūlymų, kaip gerinti specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumą profesinio rengimo centruose (mokyklose)? <i>(nurodykite)</i>
.....
.....
.....
.....
Galbūt pamiršome Jūsų paklausti apie jums rūpimus dalykus ir kitas problemas, su kuriomis suduriate profesinio rengimo centre (mokykloje)? <i>(nurodykite)</i>
.....
.....
.....
.....

Ar atsakėte į visus anketoje pateiktus klausimus? Pasitikrinkite.

Ačiū už atsakymus!

ANKETA MOKINIAMS

Mieli Moksleiviai,

Šia anketa norime sužinoti, su kokias sunkumais susiduriate profesinio rengimo centre (profesinėje mokykloje), kas juos padeda įveikti.

Jūsų nuoširdūs atsakymai padės tobulinti darbą mokykloje, todėl prašome nepraleisti nei vieno klausimo.

Anketa yra **ANONIMINĖ** (nei savo vardo, nei pavardės rašyti nereikia)!

Iš anksto dėkojame už dalyvavimą ir linkime sėkmės!

1. Atsakyk į keletą klausimų apie save. Tau tinkantį atsakymą žymėkite taip :

Lytis	☐ moteris ☐ vyras	Amžius	(Irašykite).....	Kiek klasių esi baigęs?	(Irašykite).....
Tu gyveni	☐ su tėvais ☐ globėjais ☐ vienas ☐ esi sukūręs savo šeimą ☐ kita (Irašykite).....	Kokioje mokykloje mokeisi?	☐ bendrojo lavinimo ☐ specialioje mokykloje ☐ jaunimo mokykloje ☐ profesinėje mokykloje	Kurioje profesinio mokymo(si) pakopoje dabar mokaisi?	☐ pirma ☐ antra ☐ trečia ☐ ketvirta

2. Kokia tavo nuomonė apie profesinio rengimo centrą (mokyklą), kuriame dabar mokaisi?	☐ jis (ji) man patinka
	☐ jis (ji) man nepatinka
	☐ pereičiau į kitą mokyklą

3. Jei galėtum pasirinkti mokyklą, pasirinktum:	☐ tą pačią mokyklą, kurioje mokausi
	☐ tą, kurioje lengviau mokytis
	☐ tą, kurioje mokytųsi tie, kuriems vienodai nesiseka

4. Kas tau patinka profesinio rengimo centre (mokykloje)?	☐ bendrakursiai	Kodėl? (parašyk).....
	☐ mokytojai	Kodėl? (parašyk).....
	☐ mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai	Kodėl? (parašyk).....
	☐ specialybė, kurios mokaisi	Kodėl? (parašyk).....
	☐ profesinio mokymo užsiėmimai	Kodėl? (parašyk).....
	☐ bendrojo lavinimo dalykai	Kodėl? (parašyk).....
	☐ popamokinė veikla	Kodėl? (parašyk).....
	☐ kita (parašyk)	Kodėl? (parašyk).....
5. Kas tau nepatinka profesinio rengimo centre (mokykloje)?	☐ bendrakursiai	Kodėl? (parašyk).....
	☐ mokytojai	Kodėl? (parašyk).....
	☐ mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai	Kodėl? (parašyk).....

☐ specialybė, kurios mokaisi	Kodėl? (<i>parašyk</i>).....
☐ profesinio mokymo užsiėmimai	Kodėl? (<i>parašyk</i>).....
☐ bendrojo lavinimo dalykai	Kodėl? (<i>parašyk</i>).....
☐ popamokinė veikla	Kodėl? (<i>parašyk</i>).....
☐ kita (<i>parašyk</i>)	Kodėl? (<i>parašyk</i>).....

6. Pažymėk tau labiausiai tinkančius teiginius: <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>	Taip	Ne	Nežinau
1. pasitiki savimi	☐	☐	☐
2. kartais tau trūksta pasitikėjimo savo jėgomis	☐	☐	☐
3. tau atrodo, kad turi nemažai gerų savybių	☐	☐	☐
4. jautiesi vertingu žmogumi	☐	☐	☐
5. save vertini teigiamai	☐	☐	☐
6. kartais jautiesi nereikalingas	☐	☐	☐
7. jauti, kad neturi tikslo	☐	☐	☐
8. jauti, kad neturi kuo didžiutis	☐	☐	☐
9. myli save už tai, kad esi toks koks esi	☐	☐	☐
10. kita (<i>parašyk</i>)		

7. Ar patiri mokymosi sunkumų?	☐ mokymosi sunkumus patiri nuolat
	☐ neturi mokymosi sunkumų
	☐ mokymosi sunkumai laikini
	☐ mokymosi sunkumų patiria visi mokiniai

☐ mokyti tau sekasi gerai
☐ tau per sunku mokyti drauge su bendraamžiais
☐ tau per sunku mokyti profesijos drauge su visais
☐ mokytojai reikalauja daugiau nei tu gali ar žinai
☐ profesinio mokymo programa nepritaikyta tavo žinioms ir gebėjimams
☐ dalyko (lietuvių k., matematikos) programos nepritaiktos tavo žinioms ir gebėjimams
☐ nespėji su visais įsisavinti pateiktos mokomosios medžiagos
☐ ne visada supranti mokytojo dėstomą medžiagą
☐ nepatinka pasirinkta profesija
☐ daug pamokų, todėl pavargsti, nebesukaupi dėmesio

10. Kokie specialistai dirba tavo mokykloje?	☐ specialusis pedagogas
	☐ socialinis pedagogas
	☐ mokytojo padėjėjas
	☐ psichologas

☐ turi lankomumo problemų, todėl atsilieki nuo bendraamžių
☐ kita (<i>parašyk</i>).....

9. Kokios mokymosi programos norėtum? <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>	Taip	Ne	Nežinau
1. profesinio mokymo programos pritaikyto tavo gebėjimams	☐	☐	☐
2. dalyko (lietuvių, matematikos ir kt.) mokymo programos pritaiktos tavo gebėjimams (adaptuotos, modifikuotos)	☐	☐	☐
3. vienodos mokymosi programos visiems	☐	☐	☐

☐ kita (<i>parašyk</i>).....	spėsu problemas?	☐ specialusis pedagogas
.....		☐ socialinis pedagogas
.....		☐ mokytojo padėjėjas
.....		☐ psichologas
.....		☐ tėvai
.....		☐ dalyko mokytojai
.....		☐ profesijos mokytojai
.....	☐ draugai	

12. Ar tau reikalinga šių specialistų pagalba? <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>	Taip	Ne	Kodėl? <i>(parašyk)</i>
1. specialiojo pedagogo	☐	☐
2. mokytojo padėjėjo	☐	☐
3. socialinio pedagogo	☐	☐
4. psichologo	☐	☐
5. kita <i>(parašyk)</i>
13. Kodėl tau reikalinga specialistų pagalba?	☐ pagalbos nereikia ☐ paaiškina, ko nesupranti ☐ tikiesi, kad padės įveikti mokymosi sunkumus ☐ paaiškina mokytojams, kas tau sunkiai sekasi ir kaip tau padėti ☐ užtikrina pagalbą tau teikimą ☐ padrašina, padeda bendraujant su bendraamžiais ☐ padeda įveikti psichologines problemas (liūdesį, pyktį ir kt.) ☐ kita <i>(parašyk)</i>		
14. Ar mokytojai tau padeda spręsti ugdymo(si) problemas? <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>	Taip	Ne	Nežinau
1. mokytojai visiškai supranta tavo norus ir poreikius	☐	☐	☐
2. mokytojai visuomet atsižvelgia į tavo mokymosi sunkumus	☐	☐	☐
3. mokytojai padeda tau per pamokas	☐	☐	☐
4. mokytojai domisi tavo pasiekimais, tobulėjimu	☐	☐	☐
5. mokytojai padeda tik tuomet, kai jų paprašai	☐	☐	☐
6. mokytojai nuolat kritikuoja tavo	☐	☐	☐
7. mokytojai paruošia individualias užduotis	☐	☐	☐
8. mokytojai aiškina papildomai per pamokas, po pamokų	☐	☐	☐
9. mokytojai leidžia pasitaisyti pažymius	☐	☐	☐
10. mokytojai ignoruoja tavo, nekreipia dėmesio į tavo problemas	☐	☐	☐
11. mokytojai visiškai tau nepadeda	☐	☐	☐
12. kita <i>(parašyk)</i>		
15. Ar patiri bendravimo problemų su grupės, mokyklos draugais? <i>Pažymėk kiekvieno teiginio tik vieną tau tinkantį atsakymą</i>	Niekada	Kartais	Visada
1. bendravimo problemų neturi	☐	☐	☐
2. iš tavęs tyčiojasi kiti mokiniai	☐	☐	☐
3. tavo skriaudžia (užgaulioja, stumdo)	☐	☐	☐
4. tavo išnaudoja (atima pinigus, maistą, mokymo priemones)	☐	☐	☐
5. patiri smurtą, prievartą (muša, liepia daryti tai ko nenori)	☐	☐	☐
6. su tavimi nebendrauja, atstumia	☐	☐	☐
7. kita <i>(parašyk)</i>		
16. Kokios mokytojų, specialistų ar bendraamžių pagalbą tau reikia?	☐ norėčiau, kad mokykloje būtų daugiau mokytojų padėjėjų ☐ didesnio mokytojų supratimo ir atjautos sprendžiant ugdymosi problemas ☐ didesnio mokytojų supratimo ir atjautos sprendžiant bendravimo problemas ☐ specialybės profesinio mokymo programos pritaikytos mano žinioms ir gebėjimams ☐ dalyko (lietuvių k., matematikos ir kt.) programos pritaikytos mano žinioms ir gebėjimams ☐ nuoširdesnių santykių su mokyklos administracija (direktoriumi, skyriaus vedėjais ir kt.) ☐ kita <i>(parašyk)</i>		

17. Kokios specialiosios pagalbos Tau labiausiai reikia?	<i>Prašau parašyk</i>

Ar atsakėte į visus anketoje pateiktus klausimus? Pasitikrinkite.

Dėkojame už dalyvavimą ir linkime sėkmės!!!

REKOMENDACINĖS GAIRĖS PROFESIJOS MOKYTOJAMS DARBUI SU SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIAIS PAGAL PRITAIKYTAS PROFESINIO MOKYMO PROGRAMAS

Rekomendacinės gairės skirtos **profesijos mokytojams, dirbantiems su specialiuųjų poreikių mokiniais pagal pritaikytas profesinio mokymo programas**. Tačiau ši programa yra orientyras ir dalyko mokytojams, dirbantiems su mokiniais, ugdomais pagal modifikuotas ar adaptuotas programas.

Profesinio mokymo programos pritaikymas - tai nedidelis konkrečios specialybės ugdymo turinio pakeitimas (sukonkretinimas), atsižvelgiant į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, realų mokymosi pasiekimų lygį. Esant poreikiui taikomi alternatyvus mokymo ir korekcijos būdai atitinkantys didaktines ugdymo nuostatas ir kvalifikacijai įgyti numatytą profesinį standartą.

Pritaikyta profesinio mokymo programa sudaro galimybę palankių ugdymosi sąlygų, užtikrinančių bent minimalią specialiuųjų poreikių mokinio pažangą, ugdymo procese.

Pritaikytos profesinio mokymo programos pagrindas – bendroji konkrečios specialybės profesinio mokymo programa. Ji koreguojama tiek, kad mokinys pasiektų bent minimalų kvalifikacijai įgyti reikalingų kompetencijų lygį.

Profesinio mokymo programa pritaikoma vienam pusmečiui, remiantis detaliu vaiko raidos ypatybių vertinimu, duomenimis apie mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius. Pusmečio pabaigoje vertinamas jos tikslingumas, efektyvumas, įvertinama mokinio padaryta pažanga.

Pritaikant profesinio mokymo programą **svarbu ugdymo turinį keisti nežymiai, pagrindinį dėmesį skiriant alternatyvių mokymo ir korekcijos būdų numatymui.** Programa papildoma korekcinėmis užduotimis, esant reikalui numatoma daugiau laiko kartojimui ir svarbiausių pamatinių profesinių kompetencijų ugdymui.

Programos turinys bei metodai mokiniui parenkami taip, kad remtųsi stipriausiais mokinio gebėjimais, o ne mokymosi sunkumais bei spragomis. Svarbu, kad programoje būtų numatytos mokinio tobulėjimo sritys, kompetencijų augimas, sudaromos sąlygos ypatingų mokinio gabumų plėtojimui, sėkmės pajautimui.

Mokinio, kuris mokosi pagal pritaikytą profesinio mokymo programą, **pasiekimai vertinami pažymiu, atsižvelgiant į sudarytos programos įsisavinimo kokybę.** Vertinimo atskaitos tašku negali būti bendrieji reikalavimai bei mokymosi sunkumų neturinčių moksleivių lygis.

(Parengta pagal doc. soc. m. dr. O. Mockevičienės rekomendacijas bendrosioms programoms modifikuoti ir adaptuoti, ugdant specialiuųjų poreikių vaikus).

.....**PROFESINIO RENGIMO CENTRAS**
..... skyrius

Mokinio vardas.....
Pavardė.....
Gimimo data.....
Grupė.....

**TAIKOMIEJI MOKYMO IR KOREKCIJOS BŪDAI, MOKINIO SPECIALIESIEMS
UGDYMOSI POREIKIAMS, PRITAIKYTAI PROFESINIO MOKYMO PROGRAMAI**

Ugdymo(si) sunkumus sąlygojanti(čios) priežastis(ys):

.....
.....
.....

Mokinio gebėjimai:.....

.....

Programos tikslai:

.....
.....

SPECIALISTŲ TEIKIAMOS PAGALBOS KRYPTYS

Specialiojo pedagogo:

.....
.....

Mokytojo padėjėjo:

.....
.....

Psichologo:

.....
.....

Socialinio pedagogo:

.....
.....

PASTABOS:

.....

Programą parengė:

Mokytoja (-s)..... (parašas)
(Vardas, pavardė, pareigos)

Specialioji pedagogė..... (parašas)
(Vardas, pavardė)

APROBUOTA

..... PRC skyriaus specialiojo ugdymo komisijos posėdyje
..... protokolas Nr.
(data)

Direktoriaus pavaduotojas ugdymui (parašas)
(Vardas, pavardė, pareigos)

Pažymėti langeliuose ☒

Ugdymo turinio pritaikymas

Sumažinamas užduočių kiekis:

- praktinių teorinių
- supaprastinamos praktinės užduotys
- skiriama daugiau laiko nurodytai mokomajai medžiagai įsisavinti
- skiriama daugiau laiko praktiniai užduočiai (darbo operacijai) įsisavinti, atlikti
- pasakojamųjų dalykų žinios patikrinamos testais
- vadovėlio užduotys keičiamos mokytojo sudarytomis užduotimis
- įsisavinus vieną darbo operaciją, pereinama prie kitos
- kita.....

(rašykite nepaminėtas papildomas priemones, kurias taikote savo darbe)

Darbui reikalingos papildomos priemonės:

- rašomoji mašinėlė, kompiuteris;
- lapas išskirtomis linijomis, tekstai paryškintu arba padidintu šriftu;
- mažinamos skaitymo, rašymo, braižymo, programavimo (informacinių technologijų) užduotys;
- kita.....

(rašykite nepaminėtas papildomas priemones, kurias taikote savo darbe)

Tekstai mokiniui perskaitomi:

- visada kartais
- prieš pateikiant užduotis suformuluojami konkretūs klausimai
- nereikalaujama mokytis atmintinai
- mažinamos mintino mokymosi užduočių apimtys
- atsakinėti leidžiama, naudojantis mokytoja arba paties sudarytu planu, pagalbiniais klausimais
- aiškinant žodžiu naudojama iliustruojama medžiaga
- schemas, grafiniai piešiniai komentuojami žodžiu.
- naudojamos paprastos schemas, grafiniai piešiniai
- nereikalaujama naudoti schemų, grafinių piešinių
- naudojamos specialiai parengtos užduotys, kuriose aiškiai išdėstoma daro operacijos atlikimo schema
- pažymimos vietos, kuriose moksleivis gali daryti klaidas.
- nereikalaujam atlikti braižymo užduočių.
- nagrinėjant tekstą jis suskirstomas pastraipomis, išskiriami esminiai dalykai
- kita.....

(rašykite nepaminėtas papildomas priemones, kurias taikote savo darbe)

Pamokų metu leidžiama naudotis:

- taisyklių rinkiniais
- mokinio užrašais
- praktinės užduoties (operacijos) veiksmų atlikimo sekos planu
- kalkuliatoriais, kompiuteriais;
- sąsiuvinio, knyga
- atraminėmis lentelėmis, schemomis
- atliktų analogiškų užduočių pavyzdžiais
- kitomis papildomomis priemonėmis (*išvardinti*).....

Naudojamos dėmesį organizuojančios priemonės:

- periodiškai atkreipiamas dėmesys į mokinio atliekamą užduotį
- naudojamas tarpinis atsiskaitymas atliekant užduotį
- naudojami mokytojo ir mokinio susitarimai, organizuojantys dėmesį
- naudojamos įvairios paskatinimo priemonės
-

kita.....

(rašykite nepamintąs papildomas priemones, kurias taikote savo darbe)

Sudaromos sąlygos patirti sėkmę:

- mokinių bendradarbiavimas atliekant užduotį (specialiųjų poreikio mokinio ir stipresnių mokinių)
- naudojamos paprastos, lengvos užduotys, kurias mokinys gali lengvai atlikti
- užduotys palaipsniui sunkinamos
- užduotys kaitaliojamos nuo „lengvos“ į „sunkią“ ir atvirkščiai
- skatinimas užduotis atlikti iki galo ir pajusti pasitenkinimą rezultatu
- dėmesys skiriamas mokinio stipriosioms pusėms
- vertinama remiantis ne klaidų skaičiumi, bet padaryta pažanga
- kita.....

(rašykite nepamintąs papildomas priemones, kurias taikote savo darbe)

Mokinio sėkmės akcentavimas:

- akcentuojamos mokinio stipriosios pusės
- menkiausias pažangos akcentavimas ir aptarimas
- akcentuojamos sėkmės
-

kita.....

(rašykite nepamintąs papildomas priemones, kurias taikote savo darbe)

Atsiskaitomąjį darbą rašo:

1. savarankiškai; su minimalia pagalba; su žymia pagalba;
 2. sumažinamas užduočių kiekis; pateikiamos atskirai paruoštos užduotys;
 leidžiama naudotis papildomomis priemonėmis.
- kita.....

(rašykite nepamintąs papildomas priemones, kurias taikote savo darbe)

Padarytų atžymų skaičius.....

(Parengta remiantis Šiaulių miesto specialiųjų pedagogų paruoštomis bendrojo lavinimo programų adaptavimo formomis)

MOKINIO POREIKIAMS PRITAIKYTOS PROFESINIO MOKYMO PROGRAMOS VERTINIMAS

Mokinio pasiekimai įsisavinant profesinio mokymo programą*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Profesinio mokymo programos dalykų žinių spragos.....

.....

.....

.....

.....

.....

Iškilusios ugdymo problemos.....

.....

.....

.....

.....

.....

***PASTABOS:**

Mokiniai vertinami:

1. už atlikto darbo kokybę, atitinkančią pritaikytos profesinio mokymo programos lygį;
2. už atlikto darbo kiekį, atitinkantį pritaikytos profesinio mokymo programos lygį;
3. už pastangas įsisavinant programą.

**PROFESINIO RENGIMO CENTRŲ PEDAGOGŲ, SPECIALISTŲ IR
ADMINISTRACIJOS ATSTOVŲ ANKETŲ KOKYBINĖ DUOMENŲ ANALIZĖ**

1 lentelė

Specialistų poreikio analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Specialistų pakanka (3)	Nes manau nėra kol kas daug mokinių (10). Aptariame problemas (14). Specialistų užtenka, reikia įstatyminės bazės (51).
2.	Psichologo pagalbos stoka (21)	Labai reikalingas psichologas (1). Reikia psichologo (3). Manau, kad mokymo įstaigoje be minėtų specialistų reiktų ir psichologo (4). Trūksta psichologo (27). Psichologo, mokytojo padėjėjo (30). Psichologas, reikalingas ne tik mokiniams, bet ir mokytojams (37). Reikėtų psichologo ir ne tik specialiųjų poreikių vaikams (39). Daug problemų dirbant su spec. poreikių mokiniais, mokiniams reikalinga psichologo pagalba (40). Reikia psichologo (46), (73), (88). Psichologinių problemų vien mokytojas negali išspręsti (47). Reikalinga psichologo pagalba (48). Labai dažnai būtina psichologo pagalba (49). Turi būti psichologas (62). Reikėtų psichologo (55), (77), (85). Nėra psichologo (64). Mūsų įstaigoje dar reikėtų psichologo (71). Psichologo pagalba būtina kai kuriems mokiniams (83).
3.	Mokytojo padėjėjo pagalbos stoka (1)	Reikėtų mokytojo padėjėjo dirbant su hiperaktyviais mokiniais. Kai kurie mokiniai reikalauja pastovaus dėmesio (8).
4.	Specialiojo pedagogo pagalbos stoka (5)	Manau, kad spec. pedagogai turėtų dirbti kiekviename skyriuje (13). Todėl, kad mūsų skyriuje dirba tik socialinis pedagogas (spec. pedagogas visam centrai) (16). Vienas spec. pedagogas nepajėgus išspręsti daugumos problemų (60). Spec. pedagogų turėtų būti daugiau (78). Kad dirbtų su mokiniais, teiktų konsultacijas (84).
	Bendras specialistų trūkumas (19)	Esamiems specialistams tenka labai didelis krūvis (2). Nebuvo keliami atskirai moksleivių su specialiaisiais poreikiais problema (7). Šie darbuotojai nespėja atlikti visų darbų, nes jų yra permažai (9). Dažnai reikia pagalbos (12). Todėl, kad specialiųjų ugdymo poreikių mokinių yra daug daugiau, tačiau jie neišforminti (17). Nes jų nematau, reiškia turi daug darbo (23). Nes būtų galimybė dažniau pabendrauti, išklausti vaiką (36). Tik mokytojams ir auklėtojams dirbti su SUP mokiniais yra sunku (43). Šiais laikais vaikai nemotyvuoti mokytis (52). Yra tik socialinis pedagogas (57). Neįmanoma vienam žmogui išspręsti daugumos problemų (58). Didelis specialiųjų poreikių mokinių skaičius (63). Nežinau, kiek tiksliai yra vaikų, kurie turi problemų (65). Kyla ir išryškėja naujos problemos, ateina į mokyklą vis daugiau mokinių su įvairiais sutrikimais (72). Reikalingas psichologas ir kiekviename skyriuje po spec. pedagogą (74). Trūksta mokytojo padėjėjo, spec. pedagogų, nes nepakankamai efektyvi teikiama pagalba (76). Neatitinka mokinių skaičiaus (79). Trūksta logopedo, psichologo (81). Reikalingas psichologas ir spec. pedagogas – skyriui pilnas etatas (89). Mokytojas nepajėgus dirbti vienas (90).

Informacija apie SUP mokinius, jų ugdymo(si) ypatumus poreikio analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Specialiųjų ugdymo(si) poreikių atkleidimas (5)	Niekas gavus tokį mokinių nepasako kokie jo sutrikimai, bei kaip reikia jį koreguoti, norint išmokyti, nenuskriaudžiant normalių moksleivių (7). Vaikų pavardes (23). Nepakanka informacijos iš pagrindinės mokyklos apie mokinio gebėjimus iš atskirų dalykų, mažai nurodyta iškilusių problemų (40). Hiperaktyvius vaikus (68). Mokinių, turinčių spec. poreikių, sutrikimus (80). Kontingentą ir smulkiau apie jų spec. poreikius ir mokymosi sutrikimus (85).
2.	Individualių programų rengimas (adaptavimas, modifikavimas) (2)	Programų kūrimą, vertinimą (16). Nežinome programos pagal kurią turėtume dirbti (38).
3.	Bendrųjų žinių (2)	Viskas domina, kas susiję su šiuo klausimu (57). Šiekt tiek žinių yra, bet norėtusi daugiau (84).
4.	SUP mokinių ugdymo proceso organizavimas (4)	Trukdosi pamoka, dirbant su šiais mokiniais individualiai (14). Norėčiau sužinoti apie darbo specifiką su tokiais mokiniais, ugdymo turinio atskleidimą specialybės pamokose ir panašiai (42). Kaip mokyti tokius mokinius (70). Norėčiau sužinoti apie jų mokymą daugiau (metodus, medžiagos atrinkimo kelius) (83). Norėčiau sužinoti apie metodų pritaikymą, darbo ypatumus atsižvelgiant į mokinių specialiuosius poreikius (87).
5.	SUP mokinių profesinį rengimą (1)	Specialiųjų ugdymo(si) poreikių mokinių profesinį rengimą (76).

Pedagogų informacijos apie SUP turinčius mokinius šaltiniai

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Kiti pedagogai (1)	Iš kitų mokytojų (6). Iš mokinių priėmimo komisijos (91).
2.	Grupės auklėtojai (5)	Konsultuojantis su klasės auklėtoja (4). Iš auklėtojų (11). Pasakė grupės auklėtojas (31). Iš auklėtojų, grupės vadovų (43). Iš grupės auklėtojo (85).
3.	PPT (1)	Pažyma dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo lavinimo mokyklose (42).
4.	Mokyklos vadovai/administracija (2)	Mokyklos vadovai (14). Iš administracijos, kuri išanalizuoja dokumentus (39).
5.	Socialinis pedagogas (2)	Iš socialinio pedagogo (18). Iš socialinio pedagogo (37).
6.	Specialusis pedagogas (1)	Iš specialiosios pedagogės (83).
7.	Savarankiškai (2)	Atėjo ir pamačiau (7). Iš gebėjimų pamokose (23). Niekas apie tai nesakė (65).

Pedagogams išskylantys sunkumai

Eil. nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Laiko stoka (pamokos metu) (10)	<p>Grupės yra didelės, o specialiųjų ugdymo poreikius turinčių mokinių vienetai. Nuo to kenčia ugdymo procesas ir patys mokiniai. Mokytojams didėja darbo intensyvumas (2). Dėl mokymo metodų efektyvumo, pamokų ir laiko stoka su kai kuriais reikia dirbti individualiai, kad nors ko pasiektų (15). Mažai laiko, nes su kiekvienu reikia dirbti individualiai, skirti daug dėmesio. Didelis krūvis (17). Reikia skirti daugiau laiko (18). Mažėja bendras grupės darbo našumas, kadangi papildomai dėmesys skiriamas specialiųjų poreikių mokiniams (31). Sunkiai suspėja dirbti su klase (48). Daugiau reikia skirti laiko individualiam darbui (56). Žinių, vaizdinių priemonių, ugdymo specifikos, laiko stoka, nes pagrindinį dėmesį visuomet tenka daugiau skirti stipresniems mokiniams (57). Labai lėtai dirba pamokų metu (58). Užduoties atlikimas laiku, vertinimas (69).</p>
2.	Mokinių motyvacijos stoka (3)	<p>Sunku sudominti tuos mokinius, paaiškinti jiems, kad tai svarbu jų tolimesniam mokymuisi (4). Mokiniai neturi motyvo mokytis, nerodo menkiausių pastangų (60). Mokinių atsakomybės problema (dėl pasiruošimo apsirūpinimo priemonėmis, atliekamų darbų kokybės, žaliavų, įrangos tauso jimo (62).</p>
3.	Specialistų trūkumas (3)	<p>Rūpimi dalykai susiję su specialistų darbu ir jų trūkumu mokymo įstaigoje (2). Trūksta centre spec. pedagogų (42). Per mažai specialistų (88).</p>
5.	Psichinių procesų sutrikimai (4)	<p>Moksleivių nesugebėjimas įgyti reikiamų darbinų įgūdžių (8). Greitai pavargsta – per ilgą mokymosi valandą (36). Įvairių: jiems daug kas nesuprantama, pradedant nuo rašybos, baigiant specialybės dalykais (54). Elgesio ir emocijų sutrikimai (61).</p>
6.	Kompetencijų stoka (14)	<p>Iniciatyva, vadovavimas, kompetencija, konsultavimas – specialisto reikalas. Mokytojo darbas – geranoriškumas, pastangos, žinių gilinimas, mokinių ir savo darbo meilė (3). Kyla sunkumų kai reikia palengvinti jiems užduotis (4). Trūksta žinių ir praktinių įgūdžių, kaip dirbti su spec. poreikių turinčiais mokiniais (5). Mokykla nepritaikyta moksleiviams su spec. poreikiais, niekas nežino, kokie tie moksleiviai, kaip su jais dirbti. (7). Įvairių (praktinių, metodinių) patarimų, nes aukštojoje mokykloje nebuvau ruošiami dirbti su specialiųjų poreikių mokiniais (16). Neturiu žinių kaip pritaikyti jiems medžiagą, kaip ruošti planus, vertinti (42). Ne visada randu atgalinį ryšį. Bijau, kad mano suteiktos žinios tų mokinių neįsisavinamos, kad mano darbas neturi prasmės (43). Sunku suprasti kiek mokins gali, ypač I-ame kurse (45). Trūksta žinių apie spec. ugdymo poreikius (47). Sunku diferencijuoti užduotis, nes spec. poreikiai skirtingi, be to tuo pačiu metu dirbama ir su mokiniais be spec. poreikių (81). Kadangi turiu tik 1 (adapt.) mokinę, kuri rodo dideles pastangas, didelių problemų nėra. Bet kitų mokinių, kurie turi kitokių problemų, yra: kaip išlaikyti jų dėmesį, sudominti darbu(83). Sunku paskirstyti dėmesį ir laiką – aiškinimui ir tikrinimui dirbant su skirtingų poreikių mokiniais (84). Kaip motyvuoti darbui ir mokslui spec. poreikių mokinius. Dauguma iš jų, ypač berniukai nesuinteresuoti mokslui. Svarbus drausmė</p>

		klausimas (85). Labai nevienodi specialiųjų SUP mokiniai. Prisitaikyti prie kiekvieno pakankamai sunku (85).
7.	Mokymo priemonių stoka (3)	Trūksta mokymo medžiagos, priemonių vaizdumui pagerinti (22). Trūksta knygų SUP mokinių ugdymui (28). Inventoriaus trūkumas (35).
8.	SUP mokinių gebėjimų vertinimo sistemos nebuvimas (2)	Nemokėčiau jų vertinti, manau visai to nereikėtų. Reikėtų tik pažymos apie išklaustą kursą (39). Sunku vertinti ypač negabius mokinius (56).
9.	Informacijos apie mokinių SUP stoka (8)	Mokslo metų pradžioje apie tai, kad turiu SUP mokinių privalo pranešti specialistas (ir tik jis!) (3). Atsineštos pažymos apie sveikatos būklę, neatspindi tikrosios padėties. Ne su visokia negalia galima dirbti klientų aptarnavimo srityje (6). Dirbant su I pakopa, daugiau, kaip pusė iš 15 mokinių yra specialiųjų ugdymosi poreikių, turinčių mokinių, tačiau jie neįforminti (30). Pirmiausia apie tokius mokinius turi informuoti specialioji pedagogė, nes mes nežinome, kurie tiksliai yra SUP mokiniai (23). Mažai informacijos apie mokinį iš pradinės mokyklos, trūksta centre spec. pedagogo pagalbos, nėra psichologo (40). Nežinau jų galimybių, gebėjimų ir lankomumo rezultato (70). Spec. poreikių mokinių lankomumas, praktikos atlikimas, darbdavių požiūris į juos (78). Žinių apie tam tikrus sutrikimus, informacijos (80).
10.	Per dideli krūviai (2)	Specialiųjų poreikių mokiniai mokosi kartu su visais, dėl šios priežasties labai sudėtinga dirbti su skirtingų sugebėjimų mokiniais (59). Mokiniams per sunku mokytis 7 val., o laikas nustatytas (62).
11.	Bendradarbiavimo stoka (1)	Bendradarbiavimo (75).
12.	Sunkumų nekyla (11)	Neturiu sunkumų (46). Ypatingų sunkumų nekyla dėl dėstomo dalyko specifikos, kai kada tenka individualiai paaiškinti užduotis. Su problemomis, mokant spec. poreikių mokinius, neteko susidurti (63). Sunkumų buvo pradžioje, kol dar nepažinojau vaikų. Dabar žinau, ką kiekvienas sugeba ir gali. Su kažkuriais dirbu daugiau, kitiems užtenka vieno karto užduočiai išaiškinti (65). Kol kas nekyla, nes turiu tik vieną mokinę (73). Kai iškyla kokių sunkumų, kreipiuosi konsultacijos į spec. pedagogę (77). Visi, kurie kilo buvo išspręsti (78). Nekyla (82). Pravesti pamoką (gerą) reikia atiduoti daug jėgų, kadangi mokiniai skirtingų gebėjimų ir kiekvienam turiu daryti individualias užduotis, su kiekvienu dirbti individualiai. Kiekvieną mokinį vertinu pagal jo gebėjimą (90). Smagu dirbti, kai praėjus kursą, matai gražių rezultatų (90). Labai labai daug savo emocijų atiduodu (TSO7 gr.) mokiniams, kad pakiltų jų mobilumo lygis. (91). Manau daug kas rūpi, tačiau aš kantriai ir sąžiningai dirbu savo darbą neprimesdama jo kitam (nes nežinau ar tai kas pasikeistų). Be dalyko mokymo ir pagalbos mokiniui siekiu, kad mokinys jaustu pagarbą suaugusiam, tėvam ir mokytojams. Kur apie pastaruosius plačiu mastu beveik nekalbama (91).

Pedagogų pasiūlymai dėl specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Mokymo priemonių rengimas/informacijos sklaida (kursai, seminarai) (4)	Reikėtų daugiau metodinių rekomendacijų, priemonių specialiosioms programoms (11). Mažai seminarų, literatūros apie darbą su spec. poreikių mokiniais profesinėje mokykloje (40). Reikia spec. pedagogo etato, literatūros, seminarų (42). Organizuoti seminarus šios srities klausimais (57). Reikėtų žinių apie adaptuotų programų rengimą (73). Reikėtų (gal) detalesnių rekomendacijų, kaip dirbti su SUP mokiniais (atsižvelgiant į mokinio individualias savybes) (83).
2.	Individualus darbas su SUP mokiniais (3)	Kiekvienas SUP mokinio atvejis – individualus, todėl mokytojui reikėtų elgtis griežtai pagal specialisto nurodymus (3). Su kai kuriais ypatingai sutrikusio intelekto vaikais turėtų dirbti specialistas arba jiems būtų atskiros pamokos (15). Ypatingų sugebėjimų turintiems, bet su fizine negalia mokiniams parengti programas ir net nurodymus mokytojams, mokyti juos atskiromis valandomis (39).
3.	Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas (3)	Reikia bendrauti su mokiniais ir mokytojais, o ne sėdėti ir dirbti tik su popieriais (23). Centrų specialieji pedagogai turėtų daugiau bendrauti su dalyko mokytojais (38). Darbas su tėvais, turinčiais tokius vaikus (39).
4.	Specialiųjų poreikių mokinių segregacija (4)	Galbūt reikia formuoti spec. grupes (2). Tikslingiausia specializuotos mokyklos (6). Atskirti ir sudaryti spec. grupes (18). Sudaryti atskiras grupes spec. poreikių mokiniams (56).
5.	Mokytojo padėjėjų skaičiaus didinimas (6)	Reikia daugiau mokytojo padėjėjų (6). Paskirti mokytojo padėjėją (17). Reikalingas mokytojo padėjėjas, nes patys mokiniai nesugeba atlikti net nesudėtingų dalykų (sutarčių pildyti ir t.t.) (30). Reikalinga mokytojo padėjėjo pagalba (34). Mokytojo ir mokymosi efektyvumui gerinti turi būti skiriamas mokytojo padėjėjas (90). Manau, kad kiekvienam profesijos mokytojui reikalingas mokytojas padėjėjas, ten kur mokosi mokinių su spec. poreikiais (91).
6.	Mažesnių klasių komplektavimas (1)	Mažinti mokinių skaičių grupėse (17).
7.	Specialistų skaičiaus didinimas (8)	Reikia daugiau šios veiklos specialistų, mokytojų pagalbininkų (2). Specialisto pastovios pagalbos (6). Manau dirbti su jais galėtų tik mokytojai baigę specialiuosius mokslus, turintys reikalingą tam darbui išsilavinimą (7). Reikia mokytojų padėjėjų, spec. pedagogų I pakopos mok. (40). Labai reikia mokykloje turėti spec. pedagogo, psichologo, kadangi kasmet ateina vis daugiau, moksleivių su spec. poreikiais (47). Daugiau dirbančių specialistų (56). Turėtų dirbti daugiau specialistų (59). Didėjant mokinių su spec. poreikiais reikia mokykloje daugiau specialistų dirbti su jais (89).
8.	Specialiųjų pedagogų skaičiaus didinimas (2)	Manau, kad reikėtų kelių spec. pedagogų, nes vienas žmogus negali atlikti efektyviai atlikti to, kas skirta keliems (84). Mokykloje būtina reikalingas bent jau spec. pedagogas (43).
9.	Finansavimo skyrimas (1)	Turėtų mokytojams papildomai mokėti (17).
10.	Vertinimo sistemos sukūrimas (1)	Ankstyvas specialiųjų poreikių nustatymas (39).
11.	Istatyminės bazės	Protinga valstybinė politika šiuo klausimu (39).

	korekcija (2)	Neturiu, nes apskritai reikalinga pagalba visai švietimo reformai iš esmės. Stabdykim švietimo reformos griūtį (61).
12.	Pagalba mokiniams (3)	Psichologinė pagalba tiems, įdarbinimas, globa, o ne vidurinis ugdymas (39). Totalus nesiskaitymas su mokytojais! Realios pagalbos trūkumas (61). Konkrečios pagalbos pamokoje (84).
13.	Išsamesnės informacijos apie SUP mokinius sklaida (2)	Darbdavių informavimas ir pozityvus požiūris į SUP mokinius (62). Specialiosios pagalbos pedagogas turi pateikti informaciją individualiai kiekvienam mokytojui apie adaptuotus mokinius, kaip juos mokyti (70).
14.	Profesinio rengimo programų individualizavimas (1)	Reikėtų modifikuoti, adaptuoti profesinio mokymo programas specialiųjų poreikių mokiniams, pritaikyti pagal jų poreikius (77).
15.	Mokymo krūvio mažinimas (1)	Mažinti pamokų krūvį (dienas), nes 7-8 pamokos jie nesugeba susikaupti (85).

SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ ANKETŲ KOKYBINĖ DUOMENŲ ANALIZĖ

6 lentelė

Mokinių požiūris į bendrakursius

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Patinka bendrauti (12)	Su jais man patinka bendrauti (1). Nes jie man patinka (3). Patinka ir tiek (11). Nes su jais pabendrauji ir surandi naujų draugų (15). Nes su jais galima pabendrauti, linksma, laiką gerai praleisti (16). „Maladieć“ visi (24). Todėl, kad malonu bendrauti su jais (35). Maloniai bendrauju (53). Maloniai bendrauja (54). Malonu su jais (55). Maloniai bendrauja (56). Kaip bendraujam kartu visi draugiški (59).
2.	Draugiški (21)	Gerai draugiški žmonės (2). Bendrakursiai labai draugiški ir supratingi (4). Esame labai draugiška ir susibendravusi, šilta grupė. Visi draugai (7). Draugiški, supratingi (32). Draugiški (40). Draugiški (41). Draugiški, nors ne visada (43). Gražiai bendrauja, draugiški (47). Visiški draugiški (49). Nes jie yra nuostabūs klasiokai, draugai (51). Draugiški (61). Nes jie labai draugiški (62). Draugiški (65), (66). Labai bendraujantys, komunikabilūs, draugiški (84). Man patinka bendrakursiais, jie labai draugiški ir esam kaip viena šeima (88). Nes jie yra draugiški (89). Nes draugiški (97). Puikūs žmonės (108). Nes jie draugiški (112). Visi yra linksmi draugiški (116).
3.	Gerai sutaria (8)	Gerai sutariu (28). Nes su jais gera būti klasėje (60). Su kažkuriais aš labai geria sutariu, manęs neatstumia (63). Jie greitai susipažįsta su naujais nariais ir jie geri yra (74). Nes sutariame (101). Nes gerai sutariu su bendrakursiais (120). Nes gerai sutariu (122). Nes gerai mokausi su klasiokais (123).
4.	Užjaučiantys, supratingi (2)	Visi užjaučiantys (45). Nes jie mane supranta ir man padeda (92).
5.	Nedraugiški (1)	Ne visada būna draugiški (43).
6.	Nemandagūs (1)	„Biški iškrypę“ (27). Nemandagūs ir negerbia kitų (111).
7.	Skriaudžia, užgaulioja (5)	Yra katrie kabinėjasi (5). Sunku su jais (20). Todėl, kad kartais visi kalbina ir žiūri kai ne į žmogų (42). Todėl, kad yra tokių, kurie kabinėjasi (64). Nes jie „kvailiai“ kabinėjas (106).
8.	Nepatinka (2)	Nes jie nepatinka ir tiek. Gal bet nedaugelis (45). Nepatinka kitos panos, kad mane laiko kokia nors atsilikusia (63).

Mokinių požiūris į mokytojus

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Gerai, nuoširdūs (15)	Gerai (6). Turiu nuostabią auklėtoją ir keletą puikių mokytojų (7). Todėl, kad gera, nuoširdi (8). Malonūs žmonės ir tiek (20). Gerai sutariu (28). Nes gerai (33). Gerai (41). Gerai, nuoširdūs (47). Gerai (49). Mokytojai yra labai geri (51). Gerai mokytojai (53). Malonu su jais (55). Mokytojai geri (63). Nes jie yra geri (102). Nes mokytojai labai malonūs (106).
2.	Suteikia pagalbą, pamoko (13)	Gerai išaiškina viską (2). Draugiški ir stengiasi padėti (24). Atlieka savo pareigas, kokios priklauso – moko mokinius (43). Pataria (54). Pataria (56). Jie gerai išdėsto pamokas, o aš konfliktų su dėstytojais neturiu (63). Nuoširdūs padeda tau ko nežinai, malonūs jie visi yra (74). Gerai moko (81). Labai geranoriški, padedantys (84). Gerai išaiškina (92). Nes padeda daug mokytis (97). Nes viską išmoko (101). Gerai sutariu visad pataria ir padeda (120).
3.	Supratingi (7)	Nes jie geri, supratingi, su jais galima susitart (9). Supratingi (32). Malonūs, geri supratingi (36). Todėl, kad kai kurie labai geri ir gali padėti suprasti (42). Nes jie supranta viską koks tu esi ir ko aš čia mokausi (45). Supratingi ir šmaikštūs (51). Visi mokytojai nuoširdūs ir galima su jais pasikalbėti apie problemas (96).
4.	Nesupratingi (3)	Kai kurie grupių auklėtojai nekreipia dėmesio į moksleivius, auklėtinius, nebendrauja visiškai (4). Bet tai ne visi, o kai kurie (59). Nevisi supranta ko nori iš jų mokinyms (88).
5.	Nedraugiški (2)	Nes ne visi yra draugiški (89). Per daug „mandri“ (108).
6.	Pikti (1)	Pikti (116).

Mokinių požiūris į mokytojų ir ugdytinių tarpusavio santykius

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Gerai, nuoširdūs santykiai tarp mokytojų ir mokinių (11)	Gerai sutaria (2). Klasėje bendraujame labai šiltai ir draugiškai, karo su mokytojais nėra (7). Gerai, šilti (47). Maloniai bendrauja (49), (53), (54), (56). Puikūs mokytojai (81).

		<p>Todėl, kad mokytojai labai draugiški (aišku ne visi) (84). Na nėra tarpusavyje nesutarimų ir lengva bendrauti (91). Nes patinka dirbti (101). Mokytojai atsižvelgia į mokinius ir pataria jiems (120).</p>
2.	Mokytojai suteikia pagalbą, paaiškina (3)	<p>Gerai išaiškina ir niekada nepyksta jei ko nesupranta (17). Nes paaiškina kaip reikia padaryti darbą ar panašiai (90). Sunkiai sutariami (92).</p>
3.	Mokinių ir mokytojų tarpusavio supratimas (2)	<p>Vienas kitą supranta (24). Supratingi (32).</p>
4.	Mokiniai neklauso mokytojų (3)	<p>Nepatinka, nes mokiniai neįvertina sunkaus jų darbo, nesupranta ir jų neklauso (51). Nes mokytojas nesusitvarko su mokiniais (57). Todėl, kad kiti grupiškai trukdo pamoką (60).</p>
5.	Nenuoširdūs santykiai (3)	<p>Nes mokytojai apkalba apie vaikus (15). Nes mokytojai apšneka vaikus ir visada turi jos būti teisios (16). Yra labai pikti (62).</p>

9 lentelė

Mokinių požiūris į pasirinktą specialybę

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Patinka pasirinkta specialybė (26)	<p>Patinka imti mokytis kitas pamokas (5). Todėl, kad patinka, jei nepatiktų, būčiau nestojusi (8). Nes ji man patinka (9). Šauni (32). Todėl, kad man patinka mokytis (35). Nes man tai patinka ir noriu daug ką išmokti (36). Nes man patinka ir noriu mokėt (40). Nes man patinka (42). Nes čia yra ta specialybė, kuri man patinka (44). Nes ji man patinka (47). Man patinka ta profesija (49). Specialybė man patinka, nes tokios jau seniai norėjau (51). Patinka ir tiek (53). Patinka kurti, fotografuoti (62). Man ta specialybė labai patinka, nes mane tas dalykas traukia ir noriu baigti (63). Nes šis darbas man patinka (66). Todėl, kad man labai patinka man ta specialybė (77). Esu meniškas (81). Nes ta specialybė man patinka (82). Nes man patinka ją mintis (89). Nes man ji patinka, noriu turėti tokią specialybę (92). Nes man ji patinka (93). Patinka (101). Nes man patinka, nes gerai išaiškina per gamybinį (106). Priimtas į specialybę, kurią dirbau (108). Nes patinka tas darbas (110).</p>
2.	Perspektyvi (8)	<p>Gera perspektyvi profesija (2). Todėl, kad gerai sekasi tas darbas (64). Labai gera ir patraukli (65). Kad mokėsiu daryti valgyti ir turėsiu darbą (78). Nes ji paklausiu (84). Nes pravėrs ateity ir darbo lengviau rasti, bei gerai apmokamas (87). Nes noriu turėti šią specialybę ir su ja dirbti (118). Nes ko greičiau noriu pabaigti ir eit dirbti pagal pasirinktą specialybę (119).</p>
3.	„Svajonių specialybė“	<p>Seniai apie šią specialybę svajoju (34).</p>

	(5)	Aš seniai svajojau tai padaryti (37). Visad svajojau būti statybininku (120). Todėl, kad norėčiau ją dirbti (60). Todėl, kad norėčiau dirbti tokį darbą (61).
4.	Suteikia žinių, mokėjimų, įgūdžių (6)	Nes gali išmokti, daug ką gali paaukoti gyvenime (38). Todėl, kad noriu išmokti daryti valgyti (39). Noriu pati daugiau išmokti (43). Noriu jos išmokti (54). Išmoksiu (55). Noriu jos išmokti (56).
5.	Įdomi (1)	Nu man įdomu (48).
6.	Nepatinka (4)	Nepatinka siūti (6). Nežinau, gal kad po pietų reikia, siūti nesiseka (13). Nes per daug merginų (18). Nėra kokių normalių užsiėmimų (44).

10 lentelė

Mokinių požiūris į profesinio mokymo užsiėmimus

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Įdomūs (5)	Įdomios pamokos (2). Siūti patinka, įdomi pamoka (6). Dalyvauju visur, kas nauja tas įdomu (7). Todėl, kad manau įdomu viskas kas su kompiuteriu susiję (27). Įdomus (47).
2.	Gerai sekasi (1)	Todėl, kad jie geriausiai sekasi (76).
3.	Patinka veikla (2)	Virėja, padavėja, patinka gaminti (49). Nes patinka dirbti kompiuteriu (84).
4.	Nepatinka (2)	Pervargstu dažnai per juos (32). Nepatinka (112).

11 lentelė

Mokinių požiūris į bendrojo lavinimo dalykus

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Įdomūs (2)	Įdomus (47). Nu įdomu (48).
2.	Lengva mokytis (3)	Nedaug ir nelabai sunkūs (2). Lengviau mokintis (13). Nes per lengva mokytis (118).
3.	Gerai mokytojai (1)	Todėl, kad geri mokytojai (84).
4.	Sunku mokytis (4)	Kartais nesuprantu (3). Nemoku (61). Man jie per sunkūs (92). Nes man nesiseka (97).
5.	Nusibodo (5)	Nusibosta labai (5). Ilgai eina pamokos (32). Atsibodo (82). Nes „užknisa“ rašyti (119). Atsibodo jau (121).
6.	Nereikalingi (1)	Yra keletas visai nereikalingų interjeristui pamokų, kaip šokiai, ar buhalterija (7).
7.	Neįdomūs (1)	Neįdomu (110).
8.	Nepatinka (3)	Nepatinka, kai kurios pamokos (41). Nu kažkurie nepatinka (48). Nežinau net (102).

9.	Griežtos taisyklės (2)	Nes per griežtos taisyklės (122). Nes griežtos taisyklės (123).
----	-------------------------------	--

12 lentelė

Mokinių požiūris į popamokinę veiklą

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Įdomu (4)	Įdomus (47). Linksmas, įdomu ir nesunku (81). Kūno kultūra (97). Patinka ši specialybė ir tiek (121).
2.	Padedą pasireikšti (3)	Nes tikrai yra daug būrelių ir sričių, kur galima pasireikšti (84). Sportuoti galima, krepšinę žaisti (74). Daug draugų, naujų pažinčių, aktyvus dalyvavimas renginiuose (7).
3.	Jos nėra (1)	Jos nėra (2).
4.	Neįdomu (1)	Neįdomios popamokinės veiklos (32).
5.	Nelanko (3)	Neturiu valios (37). Popamokinėje veikloje man nėra laiko, nes aš važinėju ir tiems dalykams nėra laiko (63). Nelankau (92).

13 lentelė

Pagalbos mokiniams formos

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Pagalba sau (7)	Pats (22). Aš pats (27). Pati sprendžiu ir būna sunku (51). Pats ir išspręsti iškilusius rūpesčius, socialinė pedagogė (71). Pats sprendžiu (105). Aš pats sau padedu (113). Pats (117).
2.	Šeimos narių pagalba (6)	Krikšto mama (37). Seserys (40). Aš pati, arba tėvai, sesė (44). Seneliai (54). Seneliai (56). Šeima ir kiti jos nariai (74).
3.	Ugdymo įstaigos personalo pagalba (4)	Globos namai (13). Auklėtoja, vedėja ir šiaip geri žmonės (45). Auklėtoja (76), (77).
4.	Niekas nepadedą (3)	Niekas nepadedą (4). Niekas (10), (113).
5.	Problemų nėra (2)	Neturiu problemų (28). Neturiu jokių problemų (104).

14 lentelė

Specialiojo pedagogo pagalbos poreikio analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Reikia pagalbos (3)	Kartais reikia ir tiek (3). Kai kas nutinka galima nueiti pakalbėti, pataria ką daryti (5).

		Kad padėtų (12).
2.	Pagalbos sprendžiant ugdymo(si) problemas (5)	Sunku mokytis (20). Kartais nesuprantu ir man reikia, kad paaiškintų (37). Nes daug ko nesuprantu (38). Daug ko nesuprantu (39). Padeda mokytis, paaiškina jei nesuprantu (72).
3.	Nežinau (2)	Nežinau (6). Nežinau (120).
4.	Pagalbos nereikia (15)	Mokymosi sunkumų neturiu (8). Nereikia (10), (18). Nes nereikia (11). Nes su nepažįstamu žmogumi nenorėčiau viską pasakoti (16). Turiu tėvus ir daug gerų draugų (24). Nesusiduriu su šiais visais sunkumais (34). Bandau viską įveikti pati (46). Nes jo man nereikia (54), (56). Neturiu problemų (65). Kol kas nereikia (66). Pats galiu suprasti (121). Nes viską pats sugebu (122), (123).

15 lentelė

Mokytojo padėjėjo pagalbos poreikio analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Reikia pagalbos (2)	Nes mano auklėtoja nekreipia dėmesio jei man ko nors reikia (4). Nes reikia, kad paaiškintų (15).
2.	Pagalbos sprendžiant ugdymo(si) problemas (9)	Padeda siūti (6). Kartais nesuprantu ir mokytoja neturi laiko (17). Kad padėtų (12). Kad labiau suprasčiau ką aiškina (40). Kad įgaučiau daugiau žinių (41). Nes ko nesuprantu jo paklausiu (47). Įsisavinti žinias būtų lengviau, gaunat geresnį specialistą (71). Todėl, kad kai kurių dalykų nesuprantu (88). Nes jie viską padeda (102).
3.	Nežinau (3)	Nežinau (20). O kas tai yra? (54). Nežinau, kas jis toks (121).
4.	Pagalbos nereikia (15)	Mokymosi sunkumų neturiu (8). Nereikia (10), (16), (18). Nes nereikia (11). Kitiems apie save nepasakoju (16). Neturiu problemų (65). Kol kas nereikia (66). Nėra problemų jokių dėl kurių jie man padėtų (120). Nes nereikalingas tas padėjėjas (122).

Socialinio pedagogo pagalbos poreikio analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Reikia pagalbos (5)	Nes socialinė – turi padėti ir galėčiau pasipasakoti (16). Kad padėtų (12). Nes socialinė – turi padėti ir galėčiau pasipasakoti (16). Noriu kartais pasikalbėti (76). Padės kai bus problemų (123).
2.	Pagalbos sprendžiant problemas (2)	Kad išspręstu kiekvieną iškilusį klausimą ir padėtų man taip kaip aš norėčiau (45). Nes man lengviau išspręst problemas (61).
3.	Materialinės paramos (2)	Kad padėtų finansiniais klausimais (54), (56). Teikia paramą (72).
4.	Nežinau (1)	Nežinau (20).
5.	Pagalbos nereikia (10)	Mokymosi sunkumų neturiu (8). Nereikia (10), (18). Nes nereikia (11). Nu nereikia (48). Neturiu problemų (65). Kol kas nereikia (66). Nereikia, nes esu geras (120). Kam jis reikalingas (121). Padės kai bus problema (122).

Psichologo pagalbos poreikio analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Reikia pagalbos (5)	Kad padėtų (12). Todėl, kad dėl niekų nervinuosi (35). Nes kartais man būna sunku (54), (56). Nes specialusis ar socialinis pedagogas ne visada ir ne taip gali padėti (84).
2.	Pagalbos nereikia (13)	Mokymosi sunkumų neturiu (8). Nereikia (10). Nes nereikia (11). Nes aš ne „psiche“ (16). Aš ne „psichas“ (18). Nežinau (20). Man nėra jokių problemų (48). Neturiu problemų (65). Kol kas nereikia (66). Auklėtojo (99). Ko jis čia reikalingas (121). Nes reikia man psichologo (122). Nereikia man psichologo pagalbos (123).

Mokinių požiūrio į specialistų ir mokytojų teikiamą pagalbą analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Specialistai padeda mokytis (2)	Norisi įgyti daug žinių. Pasimokyti iš specialistų (71). Padeda daugiau išmokti (81).

2.	Specialistai nepadeda (2)	Patys specialistai nelabai turi laiko lakstyti dėl kiekvieno moksleivio ir spręsti jų problemas. Jiems pakanka darbo su dokumentais (4).
3.	Mokytojai nepadeda (2)	Kartais atkreipia dėmesį, kartais ne, kai kurie padeda, kiti nusijuokia, neįdomu (42). Ne visi mokytojai man padeda (63).
4.	Pagalbos nereikia (5)	Man nereikia (11). Nereikalinga (46). Nereik pagalbos (104). Nereikia pagalbos (105). Ugdymo problemų neturiu (114).

19 lentelė

Mokinių požiūrio į santykius su bendraamžiais analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Santykiai geri (3)	Gerai viskas bendrauja (35). Aš nei su vienu neturiu problemų, man viskas gerai (42). Mes grupėje turime grupelių, paprastos ir pasikėlusios
2.	Norėtų geresnių santykių (1)	Norėčiau būt kaip ir visi, ir pritapti prie jų visų (45).

20 lentelė

Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikio analizė

Eil.nr.	Kategorija	Leksiniai-semantiniai vienetai (anketos numeris)
1.	Mokytojų pagalbos, supratingumo (6)	Kad mokytojai labiau padėtų per pamokas (1). Padėjimo kartais (3). Supratimo iš mokytojų (55). Man labiau reikia mokytojų supratingumo, padėjimo(63). Tik asmenišką pagalbą mokytojų (71). Norėčiau, kad mokytojai daugiau padėtų pasiruošti egzaminams (84).
2.	Atskiro mokomojo dalyko paaiškinimo (6)	Specialybės (81). Norėčiau, kad labiau išaiškintų pamokas, nes kai kurių temų neina suprasti (88). Lietuvių (89). Kai kurių pamokų paaiškinimo išsamiau (90). Kad matematiką ir lietuvių padėtų suprasti (92). Spec. technologija (102). Apdailos ir patarti kaip dirbti (102).
3.	Specialistų pagalbos (3)	Norėčiau mokytojo padėjėjo pagalbos (20). Socialinio pedagogo (37). Kartais reikia psichologo (54). Psichologo pagalbos (56).
4.	Ugdymo turinio pritaikymo pagal asmens poreikius (4)	Kad lengviau būtų mokytis (2). Norėčiau, kad lengviau būtų mokytis pagal mano sugebėjimus (5). Norėčiau, kad man būtų adaptuota programa (61). Kartais nespėju parašyti, galėtų pakartoti sakinį (105).
5.	Ugdymo proceso pritaikymo (2)	Popietinė galėtų būti išryto (13). Norėčiau, kad mažiau būtų pamokų (93).
6.	Bendravimo (1)	Bendravimo (32).
7.	Specialistų domėjimosi problemomis (1)	Kad dažniau domėtusi mano problemomis (60).
8.	Pagalbos nereikia	Man jos nereikia. Reikėtų pagalbos patiems mokytojams, nes jie nemoko,

	(39)	<p>o tiesiog sėdi ir nieko nedaro. Neremia moksleivių, nepadeda ir netgi nekreipia dėmesio net kai ko nors „paklausiu“. Mokytojai pasirenka žmones, kurie jiems patinka, o kiti nustumiami į antrą planą ir tampa nepastebimi ir užsidarę. Gal reikėtų pakeisti auklėtojus???(4).</p> <p>Išvis nereikia (8).</p> <p>Nereikia (9), (11), (27), (28), (34), (35), (82), (99), (107), (112),(120).</p> <p>Jokios nereikia (10), (98), (122).</p> <p>Nei jokios nereikia man (15).</p> <p>Man nereikia jokios pagalbos (17).</p> <p>Iš vis nereikia (18).</p> <p>Jokio specialisto asmeniškai nereikia (23).</p> <p>Nereikia jokios (26).</p> <p>Manau dabar padeda krikšto mama, vaikų namų direktorė (36).</p> <p>Jokios (38), (76), (80), (104), (121).</p> <p>Nei jokios (39).</p> <p>Jokios, jei reikės, gal padės (42).</p> <p>Kai man bus labai blogai aš žinau kur kreiptis ir kam aš ten kreipiuosi, ten žinau, kad man bus suteikta socialinė ir kitokia pagalba (45).</p> <p>Man nereikia pagalbos jokios (48).</p> <p>Manau nereikėtų, tik norėčiau mokytis kaip ir visi mokiniai šioje mokykloje (59).</p> <p>Man jos nereikia (62).</p> <p>Nereikia jokios (66).</p> <p>Kad man nereikia jokios pagalbos (77).</p> <p>Jos nereikia (78).</p> <p>Na man nereikia specialiosios pagalbos (91).</p> <p>Manau, kad nereikia (95).</p> <p>Nė jokios (118).</p> <p>Man nereikia nei jokios pagalbos (123).</p>
9.	Nežinau (4)	<p>Nežinau (40).</p> <p>Dar tikslai nežinau (74).</p> <p>Nežinau (87).</p> <p>Nežinau net (106).</p>

**PEDAGOGŲ, SPECIALISTŲ IR ADMINISTRACIJOS ATSTOVŲ ANKETŲ
STATISTINĖS APRAŠOMOJO ANALIZĖS
SĄSAJŲ LENTELĖS**

1. Respondentų nuomonės apie pedagogo specialiosios pedagogikos žinių poreikį dirbant su SUP mokiniais priklausomybė nuo stažo (N = 91)

21 lentelė

stazas * a15.6 Crosstabulation

			a15.6				Total
			neatsake	sutinku	nežinau	is dalies sutinku	
stazas	neatsake	Count	2	7	2	3	14
		% within stazas	14.3%	50.0%	14.3%	21.4%	100.0%
0-5 m.		Count	0	12	0	0	12
		% within stazas	.0%	100.0%	.0%	.0%	100.0%
6-11 m.		Count	0	7	0	0	7
		% within stazas	.0%	100.0%	.0%	.0%	100.0%
12-17 m.		Count	1	9	0	2	12
		% within stazas	8.3%	75.0%	.0%	16.7%	100.0%
18-23 m.		Count	3	10	0	1	14
		% within stazas	21.4%	71.4%	.0%	7.1%	100.0%
24-29 m.		Count	0	13	1	0	14
		% within stazas	.0%	92.9%	7.1%	.0%	100.0%
30-35		Count	0	9	1	1	11
		% within stazas	.0%	81.8%	9.1%	9.1%	100.0%
36-41 m.		Count	0	5	1	0	6
		% within stazas	.0%	83.3%	16.7%	.0%	100.0%
42-47 m.		Count	1	0	0	0	1
		% within stazas	100.0%	.0%	.0%	.0%	100.0%
Total		Count	7	72	5	7	91
		% within stazas	7.7%	79.1%	5.5%	7.7%	100.0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	36.970 ^a	24	.044
Likelihood Ratio	35.662	24	.059
Linear-by-Linear Association	.872	1	.351
N of Valid Cases	91		

a. 29 cells (80.6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .05.

SPIRMENO KORELIACIJOS KOEFICIENTAS

1. Pedagogų požiūrio į specialiojo pedagogo teikiamą pagalbą mokiniams priklausomybė nuo teikiamos specialistų pagalbos pedagogams (N = 91)

23 lentelė

Correlations

			a14.2	a14.3
Spearman's rho	a14.2	Correlation Coefficient	1.000	.474**
		Sig. (2-tailed)	.	.000
		N	91	91
	a14.3	Correlation Coefficient	.474**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000	.
		N	91	91

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ ANKETŲ STATISTINĖS APRAŠOMOJO
ANALIZĖS SAŠAJŲ LENTELEŠ**

1. Specialiųjų poreikių mokinių savivartės lygio priklausomybė nuo amžiaus (N = 123)

24 lentelė

amzius * a6.5 Crosstabulation

			a6.5				
			neatsakė	taip	ne	neįinau	Total
amzius	neatsakė	Count	0	3	1	0	4
		% within amzius	.0%	75.0%	25.0%	.0%	100.0%
14 - 16 m	Count	0	11	1	2	14	
		% within amzius	.0%	78.6%	7.1%	14.3%	100.0%
17-19 m	Count	2	62	10	15	89	
		% within amzius	2.2%	69.7%	11.2%	16.9%	100.0%
20-22 m	Count	5	5	4	2	16	
		% within amzius	31.2%	31.2%	25.0%	12.5%	100.0%
Total	Count	7	81	16	19	123	
		% within amzius	5.7%	65.9%	13.0%	15.4%	100.0%

25 lentelė

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	28.375 ^a	9	.001
Likelihood Ratio	21.358	9	.011
Linear-by-Linear Association	.096	1	.757
N of Valid Cases	123		

a. 10 cells (62.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .23.

2. Specialiųjų poreikių realaus savęs suvokimo priklausomybė nuo amžiaus (N = 123)

26 lentelė

amzius * a6.9 Crosstabulation

			a6.9				Total
			neatsakė	taip	ne	nėpinau	
amzius	neatsakė	Count	0	1	1	2	4
		% within amzius	.0%	25.0%	25.0%	50.0%	100.0%
14 - 16 m	Count	0	10	1	3	14	
	% within amzius	.0%	71.4%	7.1%	21.4%	100.0%	
17-19 m	Count	2	76	4	7	89	
	% within amzius	2.2%	85.4%	4.5%	7.9%	100.0%	
20-22 m	Count	6	7	3	0	16	
	% within amzius	37.5%	43.8%	18.8%	.0%	100.0%	
Total	Count	8	94	9	12	123	
	% within amzius	6.5%	76.4%	7.3%	9.8%	100.0%	

27 lentelė

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	47.906 ^a	9	.000
Likelihood Ratio	34.644	9	.000
Linear-by-Linear Association	15.712	1	.000
N of Valid Cases	123		

a. 10 cells (62.5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .26.

3. Specialiojo pedagogo pagalbos poreikio priklausomybė nuo ankstesnės ugdymo įstaigos
(N = 123)

28 lentelė

mokykla * a12.1 Crosstabulation

			a12.1			
			neatsakė	taip	ne	Total
mokykla	neatsakė	Count	0	1	3	4
		% within mokykla	.0%	25.0%	75.0%	100.0%
	bendrojo lav. m-kla	Count	15	10	56	81
		% within mokykla	18.5%	12.3%	69.1%	100.0%
	spec. m-kla	Count	3	11	5	19
		% within mokykla	15.8%	57.9%	26.3%	100.0%
	prof. m-kla	Count	1	4	14	19
		% within mokykla	5.3%	21.1%	73.7%	100.0%
Total		Count	19	26	78	123
		% within mokykla	15.4%	21.1%	63.4%	100.0%

29 lentelė

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22.467 ^a	6	.001
Likelihood Ratio	21.221	6	.002
Linear-by-Linear Association	.140	1	.708
N of Valid Cases	123		

a. 7 cells (58.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .62.

4. Mokytojo padėjėjo pagalbos poreikio priklausomybė nuo ankstesnės ugdymo įstaigos tipo (N = 123)

30 lentelė

mokykla * a16.1 Crosstabulation

			a16.1			
			neatsakė	taip	ne	Total
mokykla	neatsakė	Count	0	0	4	4
		% within mokykla	.0%	.0%	100.0%	100.0%
	bendrojo lav. m-kla	Count	11	16	54	81
		% within mokykla	13.6%	19.8%	66.7%	100.0%
	spec. m-kla	Count	1	11	7	19
		% within mokykla	5.3%	57.9%	36.8%	100.0%
	prof. m-kla	Count	0	2	17	19
		% within mokykla	.0%	10.5%	89.5%	100.0%
Total		Count	12	29	82	123
		% within mokykla	9.8%	23.6%	66.7%	100.0%

31 lentelė

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20.844 ^a	6	.002
Likelihood Ratio	21.861	6	.001
Linear-by-Linear Association	2.145	1	.143
N of Valid Cases	123		

a. 7 cells (58.3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .39.

SPIRMENO KORELIACIJOS KOEFICIENTAS

1. Priklausomybė tarp amžiaus ir profesinio mokymo programos pritaikymo ugdytinio gebėjimas poreikio (N = 123)

32 lentelė

Correlations			amzius	a9.1
Spearman's rho	amzius	Correlation Coefficient	1.000	-.208*
		Sig. (2-tailed)	.	.021
		N	123	123
a9.1	a9.1	Correlation Coefficient	-.208*	1.000
		Sig. (2-tailed)	.021	.
		N	123	123

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).